

Ванина Сумрова завършва българска филология през 1991 г. в СУ „Св. Климент Охридски“. След специализация в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на Софийския университет тя става хонорувана асистентка по българска морфология и по български език за чужденци.

През 1995 г. след издържан конкурс постъпва в Секцията по българска лексикология и лексикография на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към БАН, където работи и досега, като от 2004 г. е главен асистент. Получава образователната и научна степен „доктор“ преди 3 години. Ванина Сумрова е сред авторския колектив на многотомния академичен *Речник на българския език*. Сред научната ѝ продукция са и няколко студии, редица статии, множество езикови бележки по въпросите на морфологията, лексикологията и лексикографията на българския език, публикувани в сп. „Български език“, „Българска реч“, в сборници и др. Редактор е на четвъртото преработено издание на *Правоговорен и правописен речник на българския език* (2004) с автори П. Пашов и Хр. Първев. *Новите феминални названия в българския език* е нейният първи монографичен труд, плод на дългогодишни занимания и натрупан професионален опит.

www.baspress.com

ISBN 978-954-322-952-9

9 789543 229529

Новите феминални названия в българския език

ВАНИНА СУМРОВА

среда

ВАНИНА СУМРОВА

Новите феминални названия в българския език

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

грайфер

Ванина Сумрова

**Новите феминални названия
в българския език**

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE
“PROF. LYUBOMIR ANDREYCHIN”

Vanina Ivanova Sumrova

New Terms Denoting Women in the Bulgarian Language

Sofia • 2018
Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
„ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

Ванина Сумрова

**Новите феминални названия
в българския език**

София • 2018

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

Предлаганата монография е първото самостоятелно и цялостно изследване на една група имена от новата лексика в българския език – появилите се в продължение на четвърт век след 1989 г. над 1400 названия за лица жени. С достъпния език, на който е написана, както и с по-широката си проблематика, включваща изясняването на въпроса какво определя използването на съществително в женски или в мъжки род при назоваването на лица жени, книгата ще бъде интересна и полезна не само за българисти и слависти, сред които и неолози, но и за всички интересувачи се от предложената тематика (студенти, журналисти, изследователи на феминизма и др.).

© Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, 2018

© Ванина Иванова Сумрова, автор, 2018

© Константин Атанасов Жеков, художник на корицата, 2018

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2018

ISBN 978-954-322-952-9

На семейството ми!

С признателност към моите учители!

С благодарност към Бога!

Въведение

1. Обновление на лексиката в българския език след 1989 г. – обща характеристика

След емблематичната 1989 г. в българския език се появиха много нови думи. Най-голямата част от тях са съществителни имена. От теорията и историята на езика е известно, че „във всеки момент от времето в нейния [на езиковата система – б.а., В.С.] състав могат да навлизат нови единици, когато възниква необходимост от такива единици“¹ (Караулов 1976: 69). Периодът от последния четвърт век е именно такъв. Подобни етапи са характеризирани като своеобразни „взривове“ в историята на езика, на речниковия му състав (Сороколетов 1978).² Неслучайно словообразуването днес е квалифицирано като лавинообразно по характер (Скляревска 2002). Групата на съществителните имена за лица жени (по-нататък – СИЛЖ)³ във всички славянски езици е определена като „магистрален номинационен поток, активно попълващ се с нова лексика“ (Нещименко 2012: 15).

„Номинационната функция на езика изисква той да реагира на измененията в обществото, да предоставя средства за назоваване на новопоявили се или новоосъзнати факти и явления от действителността“ (Радева 2004: 24), т.е. „езикът непрекъснато се променя, за да отговори на потребностите, обусловени от изискванията на номинацията“ (пак там).⁴

Новите думи в езика ни от последния четвърт век принадлежат към различни части на речта: съществителни имена, при-

¹ Тук и нататък в текста преводите от руски са на авторката.

² Други метафори, с които изследователите назовават динамиката в лексикалната система на славянските езици след 1989 г., са „неологичен бум“ и „иновационна експлозия“ (Благоева 2013а).

³ В труда са използвани следните синонимни названия на СИЛЖ: феминативи, феминални названия, феминални имена, феминални лексеми, феминална лексика, феминални номинати, феминални образувания.

⁴ Същото отбелязва и В. Зидарова: „Основната функция на лексемите е номинативната [...] Всяко изменение във външния и вътрешния свят на субекта поражда съответната лексикална иновация“ (Зидарова 2006: 253).

лагателни имена, глаголи, наречия, дори междуметия. Тези нови думи служат главно за назоваване на нови реалии, явления, понятия, а по-малобройната част от тях – за стилистично или оценъчно преименуване и изразяване, поради което сред новата лексика преобладават именно съществителните имена като основни номинативни единици, от една страна, а от друга – и като квалификативни (в отделни, по-редки случаи) единици.

Промените у нас в обществено-политическата, икономическата, техническата и технологичната, военната, културната, научната и битовата сфера, в идеологията, вероизповеданията и ценностната система породиха необходимост от назоваване на всичко ново в живота ни, от преценка, оценка на новото, а също и от преосмисляне на старото.⁵ Така едни от новопоявилите се в езика ни единици са чисто номинативни, а други – експресивни, или пък вече съществуват лексеми придобиха нови значения с такива функции.

Отчетлива роля в процеса на обновлението на лексиката ни през разглеждания период изигра и „медийната революция“ (Знеполски 1997) – нахлуването на разговорността (или нейната имитация – според Замбова 2000) в журналистическия език.

Значителен дял в групата на новите думи в езика ни заемат съществителните имена за лица.⁶ Антропоцентричният характер на езика изобщо определя значимо място в него на имената за лица – както на вече съществуващите названия, така и на новите (Пенчева 1998; Арутюнова 1998; Пернишка 1993 – 1994; Пернишка 2003; Ермакова 2000; Цалко 2001; Еременко 2004; Конопелкина 2011 и др.). Поради това човекът с неговия „свят“ – дейности, прояви, отношения, качества, свойства, както и тяхната квалификация присъстват в езика, отразени в разнородните съществителни имена за лица, обединени в тематични групи. „Доколкото за предмет на изследванията в съвременната лингвистика се обявява човекът в цялото богатство на неговите свойства и качества, то

⁵ Д. Благоева пише: „В ракурса на когнитивната лингвистика неологичната номинация се разглежда като средство за обективизиране на ново колективно знание за настъпилите промени в извънезиковата действителност, в господстващите обществени нагласи и ценностни ориентири“ (Благоева 2013б: 126).

⁶ Причината за еволюцията на най-древните от всички имена – имената за лица, Е. Дьомина открива не само в изменящия се свят, но и в самия човек поради непрекъснатия процес на самоанализ и на анализ на света около себе си (Дьомина 2004).

изучаването на обозначенията за лица е несъмнено актуално. Антропологичната насоченост на съвременната наука и лингвистика в частност обуславя интереса на лингвистите към различни страни на функционирането на личните номинации“ (Еременко 2004).

Лексико-семантичната група (по-нататък – ЛСГ) имена за лица е сред „неогенните“ участващи на лексикалната система, доколкото именно човекът е един от главните елементи на езиковата картина на света (Григоренко 2005). Това се потвърждава и от новите имена за лица в езика ни, които са езиково отражение на настъпилите промени у нас, засягащи цялостно човека и неговия начин на живот. Така посочената лексика представя съвременника ни, ситуиран в новите условия.

Като се има предвид, че „както и в почти цяла Европа, у нас жените са по-голямата част от населението на страната“ (Табакова 1995: 81), е важно да се проследи и отрази как в езика ни присъстват свързаните с нежната половина на човечеството съвременни промени. Това съм се опитала да направя в настоящия труд.

2. Причини и фактори за обогатяването на лексико-семантичната група на феминативите в българския език след 1989 г.

Появата на стотици нови феминални названия и продължаващото нарастване на броя им в езика ни са обусловени от няколко причини. Както и в други случаи, така и тук е валидна „двустранната зависимост на езиковото развитие от външни и вътрешноезикови фактори“ (Мурдаров 1983а: 6).

Несъмнено е влиянието на екстралингвистичните фактори.⁷ Езиковата промяна⁸, обусловена от реструктурираното социално пространство, е доказателство за една от основните социалингвистични постановки – влиянието на екстралингвистичните

⁷ Отдавна е отбелязано, че „появата на нови думи е мотивирана социалингвистично“ (Князкова 1978: 23).

⁸ По-подробно промяната в езика съм представила в Сумрова 2011; вж. и цит. там литература. Вж. също и Добрева 2004.

фактори върху развитието на езика. Най-отчетливо обаче сигнализира настъпилата промяна лексиката – най-податливата за екстралингвистични влияния. Известно е, че измененията на речниковия състав „са свързани непосредствено с икономическото, социалното и политическото развитие на обществото“ и се проявяват в „появата на нови думи“, както и във възникването на отделни лексико-семантични варианти (по-нататък – ЛСВ) (Бояджиев и др. 1998: 192). Промените, настъпили в обществото, навлизането на жените в много нови (изобщо или специално за жените) професионални и социални сфери доведоха до появата на лексика от разглеждания тип. Влиянието на екстралингвистичните фактори върху наблюдаваните процеси във феминалната лексика както в предходни периоди, така и днес (при това не само в нашия език) е изтъквано от всички изследователи.

Другата съществена предпоставка за неимоверното нарастване на групата на феминалните названия е вътрешноезикова. Добре развитата словообразователна система на езика ни позволява образуването на корелативни женскородови съществителни имена (по-нататък – СИ) от мъжкородовите. Това е отбелязвано от Л. Стоичкова (2003), Ст. Буров (2004) и др. Новите имена се създават по установените словообразователни модели или като отклонение от тях, чрез трансформации. Така практически от всяко мъжкородово име за лице (пък и не само за лице)⁹ е възможно образуването на женскородово съответствие. Богатият „инвентарен“ материал обуславя и появата на синонимни (макар в повечето случаи окازیонални) деривати.

Характеристиките (даденостите) на нашата словообразователна система обаче са само средството, чрез което се реализира една възможност, чиито корени са по-дълбоки. Е. Кубрякова изтъква, че „цялото словообразуване служи за естествена категоризация на света“ (Кубрякова 1999: 35). Следователно има и още една вътрешноезикова причина за разглежданото явление и тя засяга неговата когнитивна страна. Посочвано е, че „фиксацията на родово-половата противопоставеност се явява органичен компонент на мировъзприятието на човека, негов естествен

⁹ Вж. примерите в частта „Словообразуване“ на Първа глава, както и примера „Живеем си щастливо балони, *балонки* и *балонеси*, и балончета...“ (Бонджолова 2007а: 43).

стремеж към систематизация на заобикалящите го реалии“ (Нещименко 2012: 15).¹⁰ Тази постановка, отнесена към българския език, означава, че чрез феминативите многообразието на света се пречупва през българското езиково мислене, а родовата парадигма за носителите на езика е своеобразен идеален еталон (Стоичкова 2003).¹¹ Именно затова, първо, в езика ни СИЛЖ са многобройна група, която непрекъснато се попълва, второ, в детската реч така отчетливо присъства полово-родовата диференциация¹², и трето, възниква нужда и се наблюдават феминални лексеми като родови корелати не само при имената за лица от мъжки пол, но и при имената на животни и на свръхестествени и подобни същества.¹³

Промяната в мисленето и световъзприятието на човека са причина за появата на немалко феминативи с оценъчна или експресивна функция като *костюмарка, въздухарка, мутреса, небрежарка, неформалка, помиярка, гелка, перхидролка, безработничка, безпаричница, безхаберничка, боклучка, сбърканячка, задръстениячка, заплеска, свежарка, рамбовка, терминаторка* и под.

¹⁰ Същата теза откриваме и другаде: „Чрез езика човек изразява своето възприятие за света, основано на познавателните му способности, култура, натрупан опит, дава езиков израз на осъзнатите опозиции, които отразяват съществуващи в извънезиковия свят връзки и отношения: *свой:чужд, стар:млад, добър:лош, мъжки:женски* [к.а., В.Р.] и проч.“ (Радева 2004: 27).

¹¹ Докато в част от другите славянски (аз бих добавила – и неславянски) езици протича процес на форсирана феминизация на маскулоцентричния по своята природа език под влияние на феминизма (Архангелска 2013), за българския език подобна причина за увеличеното производство на феминативи не е валидна именно поради заложеното в природата на езика ни противопоставяне по пол, изразявано словообразователно и „подкрепяно“ по такъв начин.

¹² М. Пенчева дава примери за феминативни корелати, създадени в детската реч (Пенчева 1977).

¹³ Например „екзотичните“ лексеми в прякото им значение, като *ханка, фараонка, делфинка, динозавърка, кокерка, жирафка, крокодилка, великанка, тролка, елфка, роботка, хуманоидка* и под. Част от лексемите не са нови: М. Пенчева цитира пример от 1977 г. от сп. „Паралели“ – *фараонката Хатишесут* (Пенчева 1977: 119), а в превода на Св. Минков на *Андресенови приказки* (София, 1978) в приказката „Щастливо семейство“ откриваме лексемите *охлювка* и *охлювица*, като с първата се назовава женски охлюв, а с втората – жена, съпруга на охлюв.

Част от неофеминативите се появяват в резултат на преназоваване (поради различни причини) на съответния референт. Такива са имената *фенка, тийнейджърка, тийнка, пубертетка, ромка, смугла, афроамериканка, афробразилка, боска* и др. Тук попадат и названия като *министърка, професорка, съдийка, нотариуска, следователка, гребкиня, рецепционистка, оскаристка, кадърка, скорпионка, президентша* и подобни лексеми, образувани с наставката *-и(а)*, както и редица други, за назоваването на чиито референти – поради езиковата традиция или книжовната норма – преди разглеждания период се използваха маскулинизирани съществителни или пък словосъчетания.

3. Изследвания върху лексико-семантичната група съществителни имена за лица жени в българската научна литература

„Очевидна е необходимостта от фиксиране, регистриране и изследване на номинациите, влезли или не в езика, но появили се в речта“ (Агеева 1997: 154 – цит. по: Бонджолова 2007а: 9). Резултат от това са многобройните изследвания на неологизмите и окازیонализмите в българския език (вж. библиографията в Лексикология 2013, както и библиографията по българска неология и неография в интернет на адрес: <http://neolex-bg.org/wp-content/uploads/2013/Issues/.../bibliography.pdf>). В тях новите феминални имена са отбелязвани, без обаче да са представени цялостно (напр. Пернишка 2003; Лексикология 2013 и др.). Те най-често се разглеждат от словообразователен аспект, като се засяга тяхната семантика и стилистична характеристика. (Описват се обикновено отделно след представяне на имената за лица, подразбират се лица мъже¹⁴.) По-голямо място на особености на новите феминативи в монографични изследвания отделят Цв. Аврамо-

¹⁴ Именно поради факта, че с термина „съществителни имена за лица“ обикновено се обозначават имената за лица само от мъжки пол, се налага употреба и на другия термин – „съществителни имена за лица жени“. Тъй като и мъжете, и жените са лица по подразбиране, възможно е съществителните имена, които ги назовават, да бъдат терминологично определени само като съществителни имена за мъже или съществителни имена за жени, но в лингвистичната традиция са се наложили термините със съставна част *лице*.

ва (2003а), Л. Стоичкова (2003) и В. Бонджолова (2007а), има и статиите, специално посветени на новите феминални названия (Сумрова 1999; Бонджолова 2007б; Митрева, Ангелова 2010), но, естествено, тези публикации са ограничени – както по отношение на материала, така и спрямо аспекта на интерпретиране. Така моята студия „Динамика при назоваването на лица жени в съвременния български книжовен език през последното десетилетие на XX век“ (Сумрова 2011) се оказва единствената, посветена изцяло на новите имена за лица жени в езика ни. В нея те са разгледани многостранно – от словообразователна, семантична, социолингвистична и лексикографска гледна точка, класифицирани са според различни критерии, изяснени са въпроси на маскулинизацията, евфемизацията и др. Сред публикациите, засягащи различни въпроси, включително и отделни характеристики на феминалните образувания изобщо, са тези, които ги разглеждат в словообразователен аспект (Балтова 1984; Радева 1991; Морфология 1983 и др.) или според функционирането им (Аврамова 1990; Стоичкова 2003). Най-многобройни са публикациите, представящи проблема за маскулинизацията на съществителните имена, като в част от тях присъства и неологична лексика от интересувания ни вид.¹⁵

Вероятно заради факта, че „категорията *nomina feminina* се разглежда като модификационна словообразователна категория и феминативите традиционно се трактуват като вторични номинации, структурно и семантично свързани с маскулинните названия на лицата“ (Еременко 2004), изследователите на българския език, отделяйки място в трудовете си за тях, не са им посветили отделно монографично изследване. Въпреки производността – словообразователна, семантична и стилистична – на ЛСГ имена за лица жени групата заслужава специално проучване поради многото въпроси, свързани главно с нейното функциониране, както и поради самата нейна специфика.

¹⁵ Вж. авторите, цитирани в настоящия труд в Трета глава „Маскулинизация на съществителните имена“.

4. Обект, предмет, цел, задачи, метод и подход на изследването

Бързото разрастване на ЛСГ имена за лица жени и непрекъснатото попълване с нови лексикални единици, необходимостта от тяхното проучване – както само за себе си, така и като част от съвременните изследвания на неологизмите в българския език (а тези изследвания – като раздел от славянската неология), появата на академичната *Българска лексикология и фразеология* в три тома, в чийто първи том, наречен *Българска лексикология* (цитиран тук като Лексикология 2013), голямо място е отделено на съвременните процеси в лексиката и семантиката, колебанията у носителите на езика как да назовават лицата жени – с женско- или с мъжкородова лексема (и в частност – наблюденията на джандърната лингвистика в това отношение) – направила, според мене, нужен и актуален настоящия научен труд. Той обогатява и задълбочава – както с оглед на езиковия материал, така и тематично и интерпретативно – споменатата по-горе моя студия, като допълва представянето на неологичната лексика изобщо с наблюденията, описанието и анализа на една част от нея: групата на СИЛЖ. А това е важно и защото „появата на новите думи, отразяващи реалиите на съвременния живот, дава уникален материал за изследване [...] лингвистичният анализ на новите лексикални единици [...] позволява да се създаде представа за развитието на езика от началото на ХХІ век като цяло“ (Исаева 2010). Така настоящото изследване на разглежданата лексика е част от описанието и анализа на българския език от края на ХХ и началото на ХХІ в.

Новите имена в българския език, появили се в продължение на четвърт век след 1989 г. и назоваващи лица жени, са **обект** на настоящия труд, а негов **предмет** – различните въпроси, свързани със създаването, особеностите, функционирането и лексикографското представяне на тази група имена.

В неологичните изследвания е отбелязван фактът, че в българския език след промяната от 1989 г. рязко нарастват и феминалните названия. Нещо повече: увеличеното словопроизводство на СИЛЖ е определено (още в началото на процеса, т.е. в края на ХХ в.) като една от основните и трайни тенденции в

езика ни през последното десетилетие на XX в. (Аврамова 1997; Аврамова 1998). Числовите доказателства за това са безспорни: ако посочената моя студия е базирана върху около 350 нови названия, възникнали през последното десетилетие на миналия век, то в настоящия труд, обхващащ езиков материал от четвърт век след 1989 г., те са над 1400¹⁶. Както се вижда, броят им постоянно расте. Той ще продължава да расте поради необходимостта, свързана и с езиковата традиция, лицата жени да бъдат назовавани с отделна лексема в женски род независимо от наличието на мъжкородова лексема със същата семантика.

Целта на настоящата работа е да представи неоефеминативите с оглед на характеристиките им и на мястото им в езика ни. Тя се реализира чрез изпълнението на следните **задачи**:

1. Описание на разглежданите лексеми според:
 - а) словообразуването или начина им на възникване;
 - б) семантиката им;
 - в) парадигматичните, синтагматичните, семантичните и граматичните им особености;
 - г) стилистиката им;
 - д) нормативността им.
2. Класификация на имената – според различни критерии.
3. Интерпретиране на лексемите в лингвокултурологичен аспект.
4. Представяне на лексикографските особености на феминалните имена и в частност на неоефеминативите.
5. Прогнозиране на съдбата им в езика ни.

С оглед на поставените задачи трудът включва освен *Въведение* и *Заключение* следните глави:

I. Номинационни похвати:

1. Словообразуване
2. Вторична номинация
3. Заемане.

II. Класификации:

1. Словообразователна класификация
2. Семантична класификация

¹⁶ В настоящата работа са представени 1446 нови названия.

3. Стилистична класификация
4. Класификация според отклоненията от книжовните норми
5. Хронологична класификация.

III. Маскулинизация на съществителните имена.

IV. Особености на неофеминативите.

V. Новите феминативи в лингвокултурологичен аспект.

VI. Аспекти на лексикографското представяне на феминативите.

Първа глава представя начините на създаване или проникване в езика ни на неофеминативите. Тъй като преобладаващата част в разглежданата група са производни думи, тук е отделено значително място на словопроизводството, в частност – на суфиксацията, която е основният начин за образуване на СИЛЖ изобщо. Разгледани са подробно основите и наставките, участващи при образуването на неофеминативите, като са посочени традиционните и новите елементи при процеса на суфиксация. Другият, често срещан при феминалните имена словообразователен начин – композицията, също е описан подробно. Трябва да се отбележи обаче, че „класическият“ тип композиция – две основи, свързани със съединителна гласна, при разглежданата група имена не е представен (с две изключения, които са оказационализми и които по преносен път назовават лице жена), но затова пък „вариациите“ на композицията като словообразователен начин, свързани с префиксоид или радикалоид като съставен елемент на номинат, са особено продуктивни и при феминалните лексеми. Затова в труда е обърнато особено внимание както на терминологичното разнообразие на тези структурни компоненти, така и на същността на самите номинати. Засегнат е и малко продуктивният начин на словопроизводство при феминативите – универбирането. Вторичната номинация, както и заемането са разгледани като други, макар и не често срещани, начини за попълване на групата на неофеминативите. Специално място е отделено на синтактичния начин на словообразуване, представен от два типа названия, състоящи се от субстантив или абривиатура във функция на несъгласувано определение като първи, подчинен компонент на словосъчетанието, последван от субстантив като главен елемент на словосъчетанието.

Във Втора глава разглежданата лексика е класифицирана по различни критерии, като това допринася за уточняване на характеристиките ѝ. Дават се отговори на спорни въпроси, например за стилистичната окраска, а оттам – и за стиловата принадлежност на номинатите.

Трета глава е посветена на въпросите, свързани с маскулинизацията на съществителните имена. Изяснява се сложността на явлениято, зависещо от множество различни по характер езикови фактори, които се разглеждат подробно. Посочени са причините, главната от които е езиковата традиция, поради които маскулинизирани примери се срещат и при конкретно назоваване, свързано по правило с употреба на женскородова лексема. Изяснява се защо в речевата практика се наблюдават грешки или трудности, свързани обикновено със съгласуването, при употребата на маскулинизирани имена. Цитирани са автори, видни наши езиковеди, които „застават“ изцяло зад женскородовите имена за лица жени, като отхвърлят напълно незаслужената им квалификация като стилистично маркирани, стилово снижени или неофициални. Представени са резултатите от нарочно проведена анкета сред 35 участници, чиято цел е да се видят предпочитанията на говорещите спрямо лексемата в женски или в мъжки род, когато става въпрос за лице жена, както и да се онагледят някои постановки от различни изследвания.

В Четвърта глава са посочени граматичните, парадигматичните и семантичните особености на новите феминативи и са обяснени причините за съответното явление (омонимия, синонимия, антонимия, двуродовост) при тях.

Пета глава представлява лингвокултурологична интерпретация на разглежданите имена, които са част от новата родна езикова картина на света. Промените, настъпили и в общественото съзнание на носителите на езика (Архангелска 2013), не могат да не рефлектират и върху номинацията. Показано е каква социокултурна информация е кодирана в неологичните феминативи. В тях откриваме образа на съвременната (българска) жена – с различните ѝ социални роли, прояви, занимания и дори маниери, с нейните качества и характеристики, с мястото ѝ в обществото.

Шеста глава е посветена на лексикографски въпроси, свързани с феминативите изобщо и в частност с неофеминативите, както и с трудностите при тяхното лексикографско описание. Предложени са и лексикографски решения за преодоляването на тези трудности.

В изследването е използван традиционният **метод на лингвистично описание**, базирано върху *наблюдението и анализа* и извършвано чрез *структурно-семантичен, функционално-прагматичен, социолингвистичен, социокултурен и проспективен подход*. Това, от една страна, е в синхрон с подходите в съвременните изследвания¹⁷, а от друга – по този начин разглежданите имена са анализирани от различни аспекти – словообразователен, семантичен, стилистичен, нормативен, социолингвистичен, социокултурен, лексикографски, прогностичен. Това придава на труда комплексен характер и го отличава от съществуващите проучвания на феминалните названия в българския и в други езици (например в руския). На места са приведени бегли съпоставки с чужди езици само като доказателство за общност на разглежданите явления или процеси (но без да се засягат различията или спецификите в това отношение при всеки от езиците).

5. Терминологичен апарат – критерии при дефинирането на неологизъм и оказионализъм

Тъй като обект на изследването са новите феминални названия¹⁸, а в лингвистиката съществува терминологично разнообразие – както по отношение на формата, така и спрямо съдържанието на термините, с които се назовават иновационните явления (вж. Аврамова 2003а; Бонджолова 2007а; Лексикология 2013, както и цитираните в тези изследвания други автори), се налага да направя някои терминологични уточнения. Самото естество на подлежащите на анализ явления, както и различните гледни точки

¹⁷ „Съвременните тенденции при описание на лексиката имат подчертано интегративен характер“ (Стоичкова 2003: 7).

¹⁸ Имат се предвид прости или сложни по състав лексеми, както и номинати, състоящи се от два субстантивни елемента. Не се разглеждат устойчивите съставни названия.

към тях са причина за липсата на „единно и достатъчно пълно определение“ (Лексикология 2013: 221) на термина „неологизъм“, с който тези явления се назовават, въпреки многобройните теории за тях.

От трите въпроса, които Н. Котелова посочва като съществени за определяне на неологизмите: кога (се появяват), къде (в езика или в някой негов страт, подсистема и пр.) и какво е новото – въпроси, съответстващи на определителите „време“, „езиково пространство“ (сфери и жанрове на употреба) и „тип на новостта“ (Котелова 1978), само на третия може да се даде дефинитивен отговор¹⁹. Отговорите на другите два въпроса винаги ще бъдат, по мое мнение, до голяма степен условни, тъй като не съществува обективна възможност за абсолютно точно и изчерпателно хронологично или стратификационно фиксиране на лексикалните единици въпреки наличието на разнородни по тип речници, картотеки, архиви или дори корпуси. И това априори създава трудности при категоризирането на някои от езиковите явления като нови, респ. трудности при определянето на обхвата на новата лексика.

Като вземам предвид различните дефиниции на термина „неологизъм“, тук предлагам още една, моя, обединяваща черти от вече съществуващите, а именно: *неологизъм – нов спрямо непосредствен предходен етап*²⁰ (в даден език или в някой негов пласт или сфера на употреба) *елемент – лексема, словосъчетание, фразеологична единица или тяхно значение, който назовава нов референт или има експресивна цел и който вече е част или може да стане част от езиковата система*. Като синоними на този термин употребявам терминологичните съчетания „нова дума“, „нова лексикална единица“, „неологична лексика“, а с оглед на разглежданата ЛСГ – също и съчетанията „нови имена за лица жени“, „нови феминални названия“, „нови феминални номинати“, „нови феминативи“, „неофеминални об-

¹⁹ Известно е, че лексикалните неологизми от генетична гледна точка се разделят на номинативни, трансноминативни и семантични според това в какво се изразява новостта: във формата и съдържанието или само при едното от тях (вж. Недялкова 1992; Аврамова 2003а и цит. там автори).

²⁰ Конкретно тук – това е етапът от 1944 до 1989 г.

разувания“, както и термина „неофеминативи“ (използван от Архангелска 2013).

За термина „оказионализъм“ приемам дефиницията на В. Бонджолова: „всяка нова дума, създадена за нуждите на конкретен текст, която е резултат от преднамерена лексикална, семантична или графична проява на словотворчество или от трансформация на наличния лексикален състав с експресивна функция“ (Бонджолова 2007а: 15). Оказионализмите, „думите едnodневки“, при разглежданата ЛСГ допълват картината на иновациите при названията на лица жени (по-нататък – ЛЖ).²¹

Хронологичният критерий се оказва най-важен при характеризиране на иновациите в лексиката: „първият и основен определител – това е конкретизацията по параметъра „време“ (Котелова 1978: 14). Както при лексикалните единици изобщо, така в частност и при неологичната лексика, респективно при лексемите от разглежданата ЛСГ, както беше отбелязано по-горе, съществуват трудности за определяне точно кога се появяват в езика.

Лексикографските справочници (по една или друга причина) не винаги могат да служат за справка в това отношение. Така например лексемите **гребкиня**, **диетоложка**, **футболистка**, **стриптизьорка** и др. отсъстват не само от *Речника на съвременния български книжовен език* в три тома, издаден през 50-те години на XX в. (по-нататък – РСБКЕ), от *Правописния речник на съвременния български книжовен език* (София, 1983) (по-нататък – ПРСБКЕ), но и от *Речника на новите думи и значения в българския език* (по-нататък – РНДЗБЕ), а пък са включени в четвъртото преработено издание (София, 1995) на *Българския тълковен речник* (по-нататък – БТР), непридружени от лексикографската бележка *ново*. Лексемите **дизайнерка**, **банкерка**, **министърка**, **бизнесменка**, **шофьорка** и др. не присъстват в никой от съвременните, издадени до 1989 г. речници, но пък са цитирани в лингвистични изследвания преди тази година (по-подроб-

²¹ Въсъщност само много малко от екскерпираните примери представляват същински оказионализми. Повечето могат да се определят условно по този начин, тъй като не са използвани еднократно, но пък притежават характеристиката трансформация/отклонение от словообразователните норми.

но за това вж. Сумрова 2011). Същото се отнася и за лексемите *адвокатка* и *съдийка*, посочени от Л. Йорданова (1980). Лексеми като *експертка* и *инвеститорка* отсъстват от *Речника на българския език* (по-нататък – РБЕ), но са включени в ПРСБКЕ. Лексемата *коафьорка* също не е отразена в речниците от периода преди промяната, нито в БТР, но присъства в т. 9 на РБЕ (София, 1993) без бележка *ново*, тъй като илюстративният пример е от произведение, излязло далеч преди 1989 г. („Последният щурм“ от П. Славински, София, 1955). Лексемата *гърла* е включена в *Речника на българския жаргон* (по-нататък – РБЖ), издаден през 1993 г., чийто автор е Г. Армянов, както и в РНДЗБЕ, но я откриваме и в излезлия през 1981 г. т. 3 на РБЕ. Само в РБЖ са включени лексемите *брейкаджийка* и *брейкарка*, като са датирани около 1985 г., а пък лексемата *прокурорка* я няма в речниците отпреди 1989 г., но е регистрирана (с примери отпреди промяната) в архивите на Секцията за българска лексикология и лексикография към ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН. Лексемата *фокусничка* е фиксирана само в ПРСБКЕ и в никой друг речник, липсва и материал в архивите на посочената по-горе секция на ИБЕ. Лексемите *управничка* и *управница* също нямат лексикографска регистрация, нито пък присъстват в посочените архиви, но втората от тях, както посочва електронната търсачка Google, е използвана в художествено произведение от началото на 80-те години на XX в. (в романа „Седмият грях“ на Ф. Попова-Мутафова). И лексемата *моделка* не е фиксирана в никой от речниците, а се среща в произведение на Чудомир²². Това се отнася и за лексемите *непукистка*, *аскетка* и *председателища* – употребени са в художествени (оригинални или преводни) творби: първата – в „Очерк за себе си“ (1977 г.) на Л. Дилов: „...изобщо бях забравил за оная [...] *непукистка*“; втората – у Бл. Димитрова, „Лице“ (1981 г.): „Бора Найденова отпива с предпазливи устни. Поспира, мъчейки се да вникне в непознатия парлив вкус. – Е, как е? – пита той и наблюдава любопитно дали е разкрил на тази

²² От примера от Чудомир „За кратко време позира на последния курс една съвсем руса *моделка*“ е видно, че значението на феминатива е съотносимо със значението „Иск. Човек, животно или предмет, който служи за образец на художествено възпроизвеждане в живописата или скулптурата“ (РБЕ, т. 9) на произвеждащото име *модел*.

върла *аскетка* поне една малка сладост от живота“; а третата – в романа на Балзак „Братовчедът Понс“, където г-жа Камюз, която е съпруга на председател на съда, многократно е названа *председателшиа* („Човешка комедия“, т. III, превод на А. Терзиева, София, 1973).

Отделни феминални лексикални единици са се срещали по-отдавна в езика ни, после са излезли от употреба и затова не са фиксирани в речниците, публикувани в предходния, преди 1989 г., период. Данните от електронния архив на Секцията за българска лексикология и лексикография на ИБЕ при БАН посочват такива стари, преди 1944 г. (някои от които даже от последната четвърт на XIX в.), понякога неединични, срещания (главно от пресата) на лексемите *абонатка*²³, *апостолка*²⁴, *чудотворка*²⁵ и др.

Очевидно е, че изброените лексикални единици, а и други, съществуват в езика ни, включително в дадена терминологична подсистема или в жаргона (професионален или не), по-рано от 90-те години на XX в., заради което само *условно* могат да се причислят към неологизмите. Без да са същински неологизми, те присъстват в работата, тъй като употребата на такива лексеми след 1989 г. значително нарасна (т.е. тяхната фреквентност се увеличи), а лексеми като *гърла* и *министърка* например се превърнаха в компонент на нови образувания, масово навлезли и станали типични за периода след промяната. Освен това лексеми като споменатите по нищо не се различават от огромното число сходни на тях неологизми и без конкретна справка дори езиковед не би ги изключил от днешната неологичната лексика.

²³ Сп. „Женский свят“ (1895, № 2): „Умоляват се абонатите и *абонатките* ни, щото при променяването адресите си да съобщят това веднага както на Т. П. станция [телеграфо-пощенска станция – б.а., В.С.], така и на дирекцията ни, за да се поправят адресите им, та да не се връщат броевете обратно“. Този, както и останалите примери отпреди 1944 г. са нормализирани според съвременната графична система.

²⁴ Сп. „Иллюстрация Илинден“ (1940, № 2): „Отлична патриотка, тя споделя съдбата на своя съпруг, прегръща идеите на революц. [революционната – б.а., В.С.] организация и става нейна ревностна *апостолка* – убеждава свои близки другарки, посвещава ги“.

²⁵ Пример от Хр. Ботев: „– А защо не стана и ти поп? – Аз и сега ставам, света Теодоро, ако само байо Станкович плати и мене 10 жълтици на месецът [...] – Това не може да бъде – извика великата *чудотворка*“.

По отношение на ексцерпираните примери е важно също да се отбележи, че по разбираеми причини (тъй като, от една страна, разглежданата лексика съставя многобройна и постоянно развиваща се група, а от друга страна, не съществува (и не може да съществува) архив, макар и електронен, който да е напълно изчерпателен), практически е невъзможно да се събере техният пълен брой, дори ако не се вземат предвид оказионализмите и оказионалните употреби.

6. Източници на ексцерпция на езиковия материал

Наличието както на множество изследвания, така и на речници, посветени на неологичната лексика, заедно с широкото навлизане на информационните технологии не само чувствително облекчава ексцерпцията на езиков материал, но и значително разширява възможностите за това.

Материалът, върху който е базирано настоящото изследване, е извлечен от **Речника на новите думи в българския език (от края на XX и първото десетилетие на XXI в.)** с автори Ем. Пернишка, Д. Благоева и С. Колковска (София, 2010, 515 с.) – най-пълния от съществуващите досега неологични речници, от **Речника на новите думи и значения в българския език** на същите авторки (София, 2001, 309 с.), от посочените в библиографията изследвания на неологичната или оказионалната лексика, от случайно избрани броеве на най-многотиражните вестници – *24 часа*, *Дума*, *Демокрация*, *Новинар*, *Стандарт*, *Дневен Труд*, *Нощен Труд* – и на други вестници и списания²⁶, както и от интернет.²⁷ Електронната търсачка Google се превърна в място за „теренна работа“, където търсех женскородови съответствия на включените в цитираните речници и в различни научни трудове неологични имена за лица в мъжки род. Това търсене ми предос-

²⁶ Тъй като, от една страна, употребата на феминативи е характерна за разговорната реч, а от друга – колоквизацията в езика на медиите е типична негова нова черта, ексцерпцията на материала е именно от медиите.

²⁷ Друга част от ексцерпирания материал е извлечена от речта във форуми и чатове в интернет, защото тази реч, макар и написана, също е разговорна. За значението на интернет като източник за извличане на лингвистична информация вж. Голев 2010.

тави и други феминални имена, на които попадах случайно. Така намерих не само редица лексеми за лица жени, непосочвани досега, но и такива, чиито корелати в мъжки род не са отбелязвани. По този начин ексцерпцията на примери от съществуващите източници беше съчетана с принципа на лингвистичната находка, в резултат на което настоящият труд **за пръв път фиксира редица нови феминативи.**

Настоящото изследване представлява разноаспектен и комплексен анализ (структура, семантика, функциониране и особености) и лексикографски портрет на новите имена в разглежданата лексико-семантична група – СИЛЖ.

Макар и да няма нормативна насоченост, монографията предлага наблюдения и изводи, които дават представа за съвременното състояние на триадата система – норма – реч (по отношение на разглежданите имена) и може да бъдат основа за прилагане на по-съвременни подходи при решаване на нормативните и кодификационните проблеми, свързани с феминалните названия и с маскулинизацията на съществителните имена.

Първа глава

Номинационни похвати

Известно е, че начините за създаване на новата лексика, отразяваща новата действителност, са три: словообразуване, заемане и семантична деривация. Сред тях делът на словообразуването е най-голям. Специфична негова особеност е, че производните думи са образувани чрез активизация на съществуващи словообразователни модели или чрез нови модели (Анкова-Ничева 1996; Аврамова 1997; Аврамова 1998; Пернишка 1999; Вачкова 1999а; Стоянов 1999 и др.). Това се е наблюдавало и в предходни етапи (Балтова 1984; Балтова 1986), но днес размерите на процеса, както и обхватът на единиците, които засяга, са извънредно големи.

Посочените начини за номинация се наблюдават и при разглежданите СИ. Водещото място сред тях заема словопроизводството.

1. Словообразуване

Установено е, че социалните изменения налагат активно образуване на СИ за лица, като имената се отнасят към различни словообразователни категории (Пенчева 1977). Голям дял сред тях заема групата *nomina agentis*, назоваваща предимно лица по професия (*nomina agentis professionalia*) (Балтова 1984). Отчетлив е и процесът на създаване и на женскородови съответствия на тези имена (Дементиев 1954; Захариевич 1959; Русинов 1974; Протченко 1975; Иванова 1984; Балтова 1984; Дьомина 1988; Гулова 1989; Аврамова 1990; Аврамова 2003а; Сумрова 1999; Пернишка 1999; Пернишка 2003; Благоева 2006; Бокале 2009). Авторите изтъкват, че масовото навлизане на жената в различните сфери на общественно-икономическия и културния живот (у нас – от средата на XX в.) довежда до възникване на нови СИЛЖ, назоваващи нейните нови социални роли.

Това е валидно и днес. Присъствието на жената в съвременния живот и свят налага необходимостта от назоваването на това

присъствие. Затова и напълно закономерно след 1989 г. се наблюдава процес на масова поява на нови СИЛЖ от ж.р., образувани предимно суфиксално от съответните мъжкородови имена и представляващи техни корелати. С основание процесът се определя като една от словообразователните тенденции в днешния език (Аврамова 1997; Аврамова 1998; Аврамова 2003а).

Съществуването на апробирани от обществото продуктивни словообразователни модели в значителна степен облекчава не само избора на това как да се именува дадено явление, но и кое, точно какво е нужно да получи собствено название. Това е в зависимост от практическите нужди на човека и от неговия социален опит (Езикова номинация 1977). Така словообразуването трябва да обезпечава нормалното функциониране – от формална и от семантична гледна точка – на новите производни единици (Езикова номинация 1977).

В историята на съвременния ни език има два подобни периода на лексикална промяна – след Освобождението и след 1944 г. (Балтова 1984). Няколко особености обаче отличават съвременния период от сходните с него.

Първо, днес голяма част от лексемите се създава в резултат на нарушаване на книжовните норми. Потвърждава се схващането, че при необходимост „българският език започва да допуска в системата си нови начини за номинация или прегрупира или преосмисля някои от старите модели“ (Балтова 1984: 93), което ще бъде мотивирано по-нататък в изложението.

Второ, като последица от това – много от новите СИ са силно експресивни и са оказационализми, а не неологизми.

Трето, в резултат на почти едновременно заемане на дадена лексема и на словообразуване с основа същата заета лексема, както и чрез прибавянето на различни суфикси към една и съща основа се създават множество синоними.

Казаното се отнася и за новите СИЛЖ. Четвърта, типична особеност при тях, а също и при някои от мъжкородовите имена, от които са производни, е и появата на множество техни лексикални омоними.

Новата лексика от разглеждания тип се създава чрез съществуващите основни словообразователни начини – деривация, композиция, универбиране, абрeвиация (Мурдаров 1983а; Ра-

дева 1991; Бояджиев и др. 1998), като обаче се наблюдават редица изменения (те ще бъдат разгледани на съответното място). Посочвано е, че при образуването на съществителните имена афиксацията е най-активният словообразователен начин. Тя, както е известно, има две разновидности – префиксация и суфиксация.

Сред новите СИЛЖ, както и сред старите, има такива, които съдържат представка в структурата си. Такива са неологичните лексеми *съдиректорка, съакционерка, съекипничка, съотборничка, съемигрантка, съидейничка, съкварталка, съоснователка, съпартийка, съпредседателка, съпрезидентка, съпродуцентка, съфорумка, съфамилничка, копродуцентка, ководеца, проевропейка, пронатовка* и др. В граматиките, както и в трудовете по словообразуване не се отделят СИЛЖ, получени в резултат на префиксация, което означава, че се приема, че и префигираните женскородови имена са образувани суфиксално от съответното префигирано мъжкородово име, напр. *съдиректор – съдиректорка*. (Всъщност това може да означава и друго – че не е обръщано специално внимание върху начина на образуване на префиксалните феминални названия.) От друга страна, „префиксният начин или префиксацията е образуване на производни думи с помощта на представки, които се присъединяват непосредствено към цялата произвеждаща дума, а не към нейната основа“ (Бояджиев и др. 1998: 158). Следователно би могло да се предположи, че и при префиксалните СИЛЖ представката е прибавена директно към съществителното име в ж.р. (ако съществува), напр. *директорка – съдиректорка*, или че тя е част от префиксално-суфиксален комплекс (напр. при СИ *съфамилничка, съотборничка*), добавян към съществително име за нелице, служещо като производна основа – *фамилия, отбор* (поради отсъствие на женскородово СИ **фамилничка, *отборничка*). Чрез каква словообразователна стъпка са получени разглежданите женскородови лексеми, съдържащи представка? Следвайки традицията, приемам за по-вероятно те да са получени в резултат също на суфиксация (а не чрез префиксален или префиксално-суфиксален начин). Следователно при СИЛЖ словообразователният начин префиксация не е представен.

Суфиксалният начин и днес остава преобладаващ. Това е естествено, тъй като той е основният и традиционен начин за образуване на редица имена, в т.ч. и на неологичните СИЛЖ. Затова тук суфиксацията е разгледана най-подробно. Останалите словообразователни начини – композиция, абривиация, универбиране – не са толкова продуктивни. Те са представени както с оглед на ексцерпирания материал, така и с оглед на някои спорни теоретични постановки, свързани с тях изобщо и спрямо разглежданите СИ, поради което в работата е отделена част словообразуване по синтактичен модел.

1.1. Суфиксация

„Съществителните нарицателни, с които се назовават жени, се образуват поначало от съответните съществителни за назоваване на мъже, като се присъединяват към тях (или техните основи) съответните словообразователни наставки или пък се заменят наставките, посредством които са образувани имената за мъже, с други наставки“ (Морфология 1983: 55).

На двата словообразователни елемента – основата и форманта, участващи при образуването на неофеминативи – се спирам поотделно.

1.1.1. Основи

За основа служат, както беше посочено, мъжкородови имена. Една част от тези имена са отдавна съществуващи в езика ни домашни или заети думи, а други са новообразувани – *бизнесменка, фенка, стилистка, офицерка, гвардейка, магистратка, канцлерка, продуцентка, детективка, политичка, букерка, кураторка, компютърджийка, митничарка, страньорка, хотелиерка, одиторка, нотариуска, наставничка, тийнейджърка, аверка, консулка, екстрасенска, рокаджийка, шаманка, ктиторка, президентка, общинарка, логопедка, стрелкиня, бордистка, сърфистка, пиратка, театралка, мафиотка, абонатка, байкърка, пицарка, сомелиерка, скачачка, хедлайнерка, любопитка, безхаберница, непукистка, човечка, темерутка, ученка, цензорка, кадърка, церберка, аутсайдерка, самозванка, тоталитаристка, трилионерка, биткаджийка,*

бонвиванка и стотици други.²⁸ Тук попадат и имената, образувани от названията на зодиакални знаци, употребени метонимично – *рачка, скорпионка, водолейка, козиروضка, овенка, телкиня, стрелкиня*.

Разглежданите СИ могат да са производни и от имена, образувани от абривиатурни основи²⁹ – *бесепарка, седесарка, ендесевейка, депесарка, вифаджзийка, витизчийка, нисаджзийка, несеретейка, цикаджзийка, сотаджзийка, бетанка, векерейка, тираджзийка* и др. Между тях откриваме дори чужди (английски) абривиатурни основи³⁰: *пиар* (от PR) – *пиарка*, *диджей* (от DJ) – *диджейка*, *виджей* (от VJ) – *виджейка*, *вип* (от VIP) – *випка*.³¹

Срещат се и основи, получени чрез отсичане³²: *спец* – *спецка*, *аграр* – *аграрка*. Между тях присъства и такава заета основа: *админ* – *админка*.

По състав произвеждащото СИ може да е просто (вж. горните примери) или сложно – каквото е при имената *телохрани-телка, гладолечителка, ирисодиагностичка, данъкоплатка, голмайсторка, тоноператорка, министър-председателя, кредитоиискателка, кредитополучателка, оскароносителка, плиткоумница, плиткоумничка, плиткоумка, мандатоносителка, рекламодателка, суровоядка, рогоноска, законотворка, нововремка, войнолюбка* и др.

В разглеждания словообразователен процес по отношение на произвеждащите основи се забелязват редица нови моменти.

I. СИЛЖ, мотивирани от по-особени СИ за лица мъже

²⁸ Лексемите *любопитка, любознайка, състрадалка, състрадателка, предизвикателка* също са производни от мъжкородово име (свидетелстват примери в интернет), макар в речниците да отсъстват не само производните, но и произвеждащите имена.

²⁹ Преди 1989 г. такива имена (както мъжкородови, така и женскородови) бяха сравнително малко, напр. *бонсистка, текезесарка, дападжийка, дезесарка, ремсистка, чекистка*. По въпроса за словообразуването по инициални абривиатури в езика ни вж. Парашкевов 1974; Георгиева 2012; Георгиева 2013а; Зозикова 2014.

³⁰ Повече по този въпрос у Колковска 2010.

³¹ Графично такива имена в интернет се срещат написани и с дефис между абривиатурата и останалата част от думата (суфикса с окончанието): *ВИП-аджзийка, ГЕРБ-аджзийка, СОТ-аджзийка, ТИР-аджзийка, ЦИК-аджзийка, НДСВ-ейка, PR-ка* и под.

³² Повече по този въпрос у Маринова 1989 и у Колковска 2012б.

1. Появи се, макар и неголяма, група имена, чието произвеждащо мъжкородово СИ е универбат³³ (според едни автори) или мутационен дериват (според други)³⁴. В първия случай еднословните формации „са мотивационно свързани с номинативни словосъчетания“ или с „по-разгърнати словосъчетания“ (Радева 1991: 56), в които присъства название на сдружение или организация, на отдел в някаква институция, на даден институт и т.н., като „универбатът се изгражда върху най-информативната лексема в словосъчетанието – в ъ р х у р е м а т а“ (разредка на автора, Ц.К.) (Карастойчева 1984: 44). Тази лексема е прилагателно или съществително и при приемането на разглежданите формации за деривати именно тя е мотивиращият елемент: **атлантичка** от *атлантик* (член на сдружението „Атлантически клуб“), **аграрничка** от *аграрник* (служител или работник в аграрен институт, ведомство), **шестачка** от *шестак* (служител в Шести отдел на службата „Държавна сигурност“), **великденка** от *великденец* (участник в инициативата „Българският Великден“), **алтернативничка** от *алтернативник* (войник на алтернативна служба), **надзорничка** от *надзорник* (член на надзорна комисия, съвет), **антарктичка** от *антарктик* (участник в научна експедиция на Антарктида), **полярничка** от *полярник* (член на полярна научна експедиция), **холивудка** от *холивудец* (холивудски актьор), **отзвукарка** от *отзвукар* (водец на телевизионното предаване „Отзвук“), **хъшика** от *хъш* (актьор, член от екипа на телевизионното предаване „Хъшове“), **орионка** от *орионец* (член на кръга „Орион“ – групировка от фирми). При **айдълка** от *айдъл* е използвана част от името на българско телевизионно шоу (Music Idol), представляващо конкурс за най-добър изпълнител на попмузика, като това име, както и самото название на шоуто остават в английски вариант. Същото се отнася и за **брадърка** от *брадър*, съкратено от названието на телевизионното риалити предаване (шоу) „Big Brother“, докато при **бигбрадърка**, както и при **сървайвърка** от *сървайвър* (по едноименното предаване) участва не част, а цялото название.

³³ Според по-широкото разбиране за този термин и съответно интерпретация на еднословните мъжкородови формации у Карастойчева 1984; Радева 1991; Аврамова 2003а.

³⁴ По този въпрос, както и изобщо за универбирането вж. Карастойчева 1984; Аврамова 2003а; Благоева 2003, както и цитираната там литература.

2. Дори мъжкородово СИ (в пряко или преносно значение), което по семантични причини се отнася само за лице от мъжки пол (*юноша, донжуан, педераст, гей, педал*), може да стане основа на женскородово име – *юношка, донжуанка, педерасткиня, гейка, педалка*.

3. Основата не е СИ от м.р.:

а) СИ назовава лице мъж (*мутра*) – *мутреса*. Произвеждащото СИ е семантичен неологизъм, а производното СИ не е негов семантичен женскородов корелат ('жена мутра'), а е с различно значение 'приятелка, гадже, любовница или съпруга на мутра'.

б) СИ е в ср.р. (*джудже*), което по аналогия на мъжкородовите имена се приема, че е носител на признака 'мъжки пол' – *джуджекиня, джуджеса, джуджетка*³⁵.

4. Интересно е също, че дори от заемки, определяни в езика ни като непроеизводни, се отстранява „формант“, за да се получи „основа“, завършваща на съгласна, към която се прибавят типичните женскородови наставки *-к(а)* – *импресарка*, или *-а* – *маестра*³⁶. Така тези лексеми само привидно се вменят в традиционния словообразователен модел.

II. СИЛЖ, квазимотивирани от СИ за лица мъже

Възможно е дадено женскородово СИ да изглежда образувано по класическия модел мъжкородово име или негова основа + суфикса *-к(а)*, без обаче да съществува такова мъжкородово име – *оверложка, пилонаджйика, пилонджйика, кючеклийка, кючекчийка, кючекчанка*³⁷ (както и по-старите *модистка* и *козметичка*).³⁸ Ако се среща мъжкородовото име в тези, макар и

³⁵ При последното съществително се наблюдава вмъкване на съгласната *т*, за да може основата да стане еднаква с основата на произвеждащите мъжкородови имена за лица, образувани с наставките, завършващи на *т*.

³⁶ Смятам, че ако това СИ беше заемка, тя щеше да се появи много по-рано в езика ни. Освен това оказионалният му синоним *маестрина* също ми дава основание да мисля, че и двете лексеми са продукт на словопроизводство.

³⁷ Вижда се, че „най-проблемно“ се оказва назоваването на жена, която е танцьорка, изпълнителка на кючек, обикновено в заведение. Днес се използва разширен суфикс, докато в миналото – неразширен: **кьочечка** 'танцьорка', свидетелства *Речникът на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век*.

³⁸ СИ *ръкоделка* много прилича на посочените имена, но не принадлежи към тяхната група, тъй като в РБЕ, т. 15, има заглавка, макар и остаряла, *ръкоделец*.

редки случаи³⁹, е посочвано, че се образува чрез десуфиксация (Аврамова 1997; Стоичкова 2005).⁴⁰

Така „някои *феминални названия* на лица, упражняващи трудова дейност или занятие, не са модификационни структури [...], а са *мотивиращи по отношение на мъжколичните деятелни номинации* [к.а., Л.С.], т.е. [...] в определени сфери на труда деятелните съществителни имена за лица мъже са по-късен езиков факт и това е социално и исторически обусловено“ (Стоичкова 2005: 486 – 487); феминативите „невинаги се създават като мутационни категории“ (Бонджолова 2007а: 175). Следователно трябва да се приеме, че женскородови имена се образуват и директно от СИ, неназоваващи лица мъже, по два начина: с разширен или с неразширен суфикс. Такова словообразуване – с разширена или дори с неразширена наставка – се среща в диалектите и е породено от екстралингвистични причини: **влачария, ткария, точария, шевария** (примери у Холиолчев 1962 – цит. по: Стоичкова 2003), **повойничарка, погачарка, питарка, буйеничка, квашчарка, додолица, чвитарница, бардакия, копелкия, лазаркия** (примери у Тетовска-Троева 1992), **везачка, бродарица, пристапуша, бегалка, беганка, бегулка** (примери у Стоичкова 2005) и др. Тук попадат поради същите причини и книжовните лексеми

³⁹ Такава е например неологичната лексема **проститут**, производна от женскородовата лексема **проститутка** и съотносима по своите значения – пряко и преносно – с нея: „Тъкмо защото продава само тялото си, а не цялата си личност, обхващаща освен телесното също душевното и духовното – **проститутът** или проститутката могат да запазят в определени [...] граници своята нравственост [...] въпреки телесната поквара“ (http://www.litclub.bg/library/fil/delchev/ekzistencialna_ontologia.html); „Жал ми е за **проститутът** журналист писал тази статия: на теб колко ти платиха, за да пишеш тези глупости бе тапир?“. „ПРОДАЖНИЦИ, ПРЕДАТЕЛИ И ОБИКНОВЕНИ ПРОСТИТУТКИ И ПРОСТИТУТИ“. Всички примери в настоящото изследване, които са взети от интернет (с крайна дата на достъп декември 2016 г.), са цитирани дословно, поради което в някои от тях се срещат правописни или пунктуационни грешки. Ошрифтяването на съответните лексеми е мое.

⁴⁰ У изследователите се срещат и други термини: обратна деривация (Пенчева 1980; Нешименко 2012), презстепенно словообразуване (Бонджолова 2007б). Г. Нешименко и Ю. Гайдукова определят афикса в такива случаи в руския език като сложен (Нешименко, Гайдукова 1994). Г. Нешименко нарича „фантомен“ възпроизведения мъжкородов суфикс при асиметричното обозначение с прескачане на словообразователна фаза, стъпка (Нешименко 2012).

от типа **лазарка, родилка, кърмачка**. По-голяма част от тези СИ са десубстантивни; по-малко от тях – девербативни. За този тип съществителни Ю. Маслов в граматиката си отбелязва, че се образуват със „суфиксален комплекс“ без употребително мъжкородово име, като посочва за пример **перачка** (Маслов 1982). Л. Стоичкова нарича този суфикс единен формант (Стоичкова 2005).

III. СИЛЖ, мотивирани от други СИЛЖ

Лексика от разглеждания вид може да се образува дори от друга лексема в ж.р., назоваваща жена: **мис, бизнесуомън, фронтуомън – миска, бизнесуомънка, фронтуомънка**. Известно е, че заемките в езика приемник се подлагат на адаптация (фонетична, граматична или семантична). Чрез суфиксирането посочените три лексеми се причисляват към традиционния облик на СИЛЖ и съответно – към тяхната парадигма, а при първото от тях се постига още един резултат – създава се ново значение. Така **миска** започва да означава не само ‘победителка в конкурс за красота’, но и ‘участничка в такъв конкурс’.

IV. СИЛЖ, мотивирани от СИ за нелица

1. Основа може да бъде и СИ за нелице⁴¹: *гел – гелка* ‘момиче, тийнейджърка, което използва много гел за оформяне на прическата си’, *перхидрол – перхидролка* ‘изрусена (като с перхидрол) жена’ (РНДБЕ), *силикон – силиконка* ‘жена, части на тялото на която (обикн. бюстът) са увеличени със силикон чрез пластична операция’ (РНДБЕ), *сексапил – сексапилка* ‘сексапилна жена’, *адриналин – адриналинка* ‘привлекателно, сексапилно момиче, което покачва адриналина на мъжете’, *лайф – лайфка* ‘жена, която живее охолно, безгрижно, богато’ (РБЖ), т.е. жена, която си живее лайфа ‘лек, приятен, безгрижен живот’ (РБЖ), *фитнес – фитнеска* ‘жена, активно практикуваща фитнес’, *булевард – булевардеса* ‘жена, която обикаля, скита по булеварди’⁴².

⁴¹ Заради референта на такива СИ може да се предположи, че мъжкородовите корелативни имена (в интернет се срещат лексемата *перхидролко* и формата *силиконковци*) са вторични по отношение на женскородовите, а не обратното.

⁴² Произвеждащата основа на оказионализма *булевардеса – булевард* е резултат от игра с вътрешната форма (не и със значението) на лексемата *уличница*: „...по-големи уличници от нас с Клеми ми се струва, че нема...“; „...мен що така ме забравяте бе“; „Ти си *булевардеса*...“ (получерният шрифт е на адресанта на съобщението; експерпцията е от форум, а темата е за бебе, прекарало най-малко време у дома си).

2. За основа може да служи дори събирателно СИ (*електорат*) – *електоратка*.

1.1.2. Наставки

Наставката -к(а)

Тази наставка – неразширена или разширена – продължава да бъде най-продуктивната и днес. Това показват многобройните примери⁴³, само малка част от които вече бяха посочени по-горе.

Наставките -иц(а) и -ичк(а)

Дял в неофеминативното словообразуване имат и наставки-те -иц(а) и -ичк(а), които, както и при феминативите изобщо, в едни случаи създават синонимни лексеми (от типа *възпитаница* и *възпитаничка*, *прислужница* и *прислужничка*), а в други – имената се образуват само с едната от двете наставки. Минимална част от лексемите, образувани с тези наставки, са неологизми. По-голямата част от производните, образувани с двете наставки, са оказационализми.

-иц(а): *военнопленница, надзорница, анонимница, плиткоумница, безпаричница, безхаберница, елфица, терминатрица, отворителница, меркантилница, прекрасница, разкошница, чудесница, ненагледница, недостъпница, случайница, безкусница, претенциознаца, педиатрица, професорица, депутатица, прокурорица*⁴⁴

-ичк(а): *работохоличка, бюджетничка, булимичка, военнопленничка, надзорничка, анонимничка, плиткоумничка, безхаберничка, меркантилничка, прекрасничка, случайничка*

Наставката -иш(а)

-иш(а): *президентша, вицепрезидентша, премиерша, вице-премиерша, дипломатша, депутатша, сенаторша, канцлерша, амбасадорша, кметша, председателша, митничарша, милионерша, селекционерша*

От примерите се вижда, че се наблюдава активизация на тази чужда (руска) по произход наставка. С нея от мъжкородово СИ от чужд произход се образува корелативно женскородово име със значение ‘съпруга на лицето, назовано с произвежда-

⁴³ Вж. Приложение 1, където са представени изчерпателно.

⁴⁴ Последните осем лексеми са посочени от Тодорова 2018.

щото име'. Днешните примери са показателни за това, че тази наставка с основание вече може да се разглежда като словообразователно средство в езика ни. По такъв начин е представена тя в академичната лексикология (Лексикология 2013).

С други наставки са образувани единични лексеми, което прави ролята им в съвременния словообразователен процес съвсем незначителна. Това са:

Наставките *-кин(я)* и *-ин(я)*

-кин(я) и *-ин(я)*: **стрелкия, бойкия, леткия, ловкия, олигархкия, мъдреккия, творкия, телкия, педерасткия, джуджеккия, елфкия, елфия, врагия**

Забелязва се, че в съвременните граматики на езика ни представката *-ин(я)* е посочвана за основна, а представката *-кин(я)* – за неин вариант, докато тук, при новите СИЛЖ по-„продуктивна“ е именно *-кин(я)*.

Наставката *-ес(а)*

-ес(а): **мурреса, депутеса, вождеса, боецеса, пилотеса, простакеса, мутрафонеса, типеса, таласъмеса, джуджеса, бабеса, професореса, доктореса, сладуреса, лордеса** (със значение ‘жена на лорд’), **контеса** (със значение ‘жена конте’ и производно от лексемата *конте*, а не от лексемата *конт* – Тодорова 2018), **булевардеса, шутеса**⁴⁵

Прави впечатление, че тези, макар и малко на брой, съществителни са образувани с „редкия романски суфикс *-еса*“ на българска почва за разлика от няколкото други сходни, „оформени извън нашия език женскородови съществителни имена към мъжкородови от типа на *принцеса* към *принц*, *контеса* към *конт*, *стюардеса* към *стюард*“ (Парашкевов 2016: 113), *поетеса*, *дукеса*, *хостеса*, представляващи адаптирани заемки. Забелязва се, че при някои от имената (***мурреса, джуджеса, булевардеса, контеса***) наставката не е прибавена към мъжкородово име за лице, завършващо на съгласна.

Наставката *-а*

-а: **запаянка, любопитка, всезнайка, бебка**

По традиция наставката-окончание *-а* се прибавя към мъжкородови имена, образувани с наставките *-ан* или *-льо* (Морфо-

⁴⁵ Последните осем лексеми са посочени от Тодорова 2018.

логия 1983), докато при посочените съществителни произвеждащите имена са образувани с наставката *-ко*. Тъй като разглеждащата наставка-окончание се среща не само при неофеминативи, например при лексемите *бърборка*, *дърдорка* и др., отразени в РБЕ, образувани съответно от *бърборко*, *дърдорко*, към изброените мъжкородови наставки трябва да се добави и наставката *-ко*.

Наставката *-ин(а)*

-ин(а): **маестрина**

Вижда се, че инвентарът от женскородови наставки включва новата наставка *-ин(а)*, която обаче е окازیонална, докато традиционни наставки като *-ойк(а)*, *-и(я)* и *-уш(а)*, с вариант *-ушк(а)*, не са използвани.

С изброените непродуктивни суфикси са образувани малко на брой лексеми, повечето от които окازیонални, с характерната за тях експресия. Останалите назовават представителките от определени групи, за които липсва название, т.е. резултат са от търсенето на женскородово съответствие на дадена мъжкородова лексема за лице или под. Това показва, че суфиксът тук няма връзка с експресивността на производната единица.

Като изключва (по разбираеми причини) окازیонализмите (интересни сами по себе си и важни като част от днешната нова лексика), важно е да се синтезира новото по отношение на словообразователните средства, а именно: към инвентара от суфикси за образуване на СИЛЖ се добавя и *-ш(а)*, а феминалните названия като производни единици може да са словообразователно мотивирани не само от съответно мъжкородово име.

„Изискването за съответствие между граматичния род на личното съществително и естествения пол на лицето обуславя [...] продуктивността на суфиксите с модификационно значение *-ка*, *-ица*, *-иня* и др., с които се образуват съществителни имена за лица от женски род“ (Буров 2004: 180 – 181). Необходимостта от назоваването на лица жени с женскородово СИ е фактор, който води до образуването на новите феминални названия, създавани по традиционните словообразователни модели или като отклонение от тях.

1.2. Композиция

Единствените СИЛЖ в моите примери, образувани чрез композиция по класическия модел – две основи, свързани със съединителна гласна, са *мъжсеядка*⁴⁶ и *мъжемелачка*. Вижда се, че са оказионализми⁴⁷ и че по преносен път назовават лице жена.

Иначе при неоефеминативите този словообразователен начин е представен със своя разновидност, която е характерна и за останалите нови СИ от други лексико-семантични групи.

Композицията засяга образуванията с препозитивен компонент. Изследователите го разделят на два типа: единия, по-близък по своята същност до префиксите и поради това наричан от някои префиксоид, и другия, представляващ част от корен на пълнозначна дума (най-често прилагателно) и затова наричан от някои радикасоид.

Трябва да се подчертае, че няма единни термини за тези препозитивни компоненти, а отгук и за словообразователните начини, както и за самите номинати. Обхватът на езиковия „инвентар“ също не е уточнен – у авторите има различия относно принадлежността на конкретните елементи към тази или към друга група, респ. дали са префикси, префиксоиди или радикасоиди. Освен това с течение на времето в резултат на лексикализация някои от тях са се превърнали в самостоятелни елементи.⁴⁸

„Афиксоидното словообразуване не може да бъде причислено нито към чистата деривация (префиксация или суфиксация), нито към чистата композиция“, посочва Цв. Аврамова (2003а: 38), като препраща към съответна библиография и отбелязва също, че „някои изследователи дори правят опити за дефиниране на нови словообразователни начини: [...], *префиксоидация* или *префиксоидна деривация* [...] и *композиция от префиксоиден тип* [к.а., Ц.А.]“ (пак там), и коментира защо тези названия са дискуссионни. Разглежданият словообразователен начин е опре-

⁴⁶ Името е създадено в резултат на аналогия с *човекоядка*, а не е образувано от също окказионалното мъжкородово име *мъжсеядец*.

⁴⁷ Словообразователно са резултат от нетипично за езика ни съчетаване на основите, конкретно – срещащата се и в други лексеми втора основа тук е в комбинация с нетипична първа основа.

⁴⁸ Повече за това вж. по-долу в текста, както и у Колковска 2012б.

делян също и като *префиксация, полупрефиксация, специфичен вид композиция, абрeвиация, аглутинация, „универбизация на равнище композиция“* (Пернишка 1999: 22), също и като особен „начин на словообразуване, който стои между деривацията и композицията“ (Мартинцова, Вачкова 1992: 15). Съответно образуванията са приемани за „*префиксални деривати [...], сложностъкратени думи [...], сложни думи [...], специфичен вид композитуми [...], квазикомпозитуми [к.а., Ц.Г.]*“ (Георгиева 2013б: 57), *полустъкратени думи, полусложни номинации* и др.

През годините и в различните национални езиковедски школи препозитивните морфемии са назовавани по различен начин: *префикс, префиксоид, полупрефикс, преморфема, псевдопрефикс, квазипрефикс, лексико-морфема, полуафикс, морфолексема, префиксален морф, коренен префиксоид, префиксален радикасоид, префиксоиден радикасоид, радикасоид (радикасоидна морфема), радикасен префиксоид, първа съставна част на сложна дума, свързана основа, свързана първа част на композитум, свързан корен на композитум, основа в съкратен вид, препозитивен блок* и др.⁴⁹

Смятам, че двата препозитивни елемента са много сходни един с друг⁵⁰. Цв. Аврамова посочва, че: „в много случаи границата между двата типа препозитивни афиксоиди е твърде условна и трудно доловима“; „неслучайно отделни автори, а понякога и един и същ автор се колебаят при отнасянето на дадени компо-

⁴⁹ По въпроса – в българската и в славянската литература, включително и от правописна гледна точка – е писано много: Крумова 1981; Крумова-Цветкова, Чоролеева 1982; Мурдаров 1983а; Главоболия 1983; Мартинцова, Вачкова 1992; Ангелова-Атанасова 1992; Стефанова 1992; Стоянова 1994; Бояджиев 1995; Анкова-Ничева 1996; Караянева 1996; Малкова, Некезова 1996; Аврамова 1998; Григорова 1998; Байрямова 1998; Пернишка 1999; Стоянов 1999; Балкански 1999; Вачкова 1999а; Вачкова 1999б; Вачков, Вачкова 1999 – 2000; Валтер 2001; Колковска 2003; Аврамова 2003а; Парзулова 2003; Аврамова, Осенова 2003; Ликоманова 2005; Благоева 2006; Стаменов 2007; Алексиева 2007; Благоева 2012а; Мурдаров 2008; Радева 2008; Зидарова 2009; Балтова 2010; Земская, Рудник-Карватова 2010; Петрухина 2010; Нишева 2011; Балтова 2012; Кирова 2012; Колковска 2012б; Георгиева 2013б; Лексикология 2013; Игнатова-Цонева 2013; Кирова 2017; новите академични правописни речници на българския език (София, 2002; София, 2012) и др.

⁵⁰ В научни статии компоненти като *видео-, мулти-, авто-, ретро-, топ-* не са отделени един от друг (например у Радева 2004; Бонджолова 2007в – цит. по: Зидарова 2014; Зидарова 2014), което означава, че не се прави разлика (т.е. не е съществено да се прави такава разлика) между префиксоиди и радикасоиди. И. Ликоманова нарича

ненти към единия или другия тип“; „колебанията и затрудненията също така до голяма степен произтичат от липсата на точна и изчерпателна дефиниция на самите префиксални морфemi“ (Аврамова 2003а: 37 – 38).⁵¹ И други автори, занимаващи се с въпросите на префиксацията, отбелязват, че: „не е ясно очертана границата между префиксална морфема и първа съставна част на сложна дума“ (Георгиева 2013б: 68); „границите между новите заимствани словообразователни форманти от „оиден“ тип (между афиксоидите и радикасоидите) не са изразени ясно“ (Петрухина 2010: 427).

Сходство на двата препозитивни елемента се открива на структурно и на съдържателно равнище. Според позицията, която заемат (начална позиция)⁵², и според начина на словопроизводство (присъединяване, прилепване в непроменен вид към дадена лексема) те наподобяват префиксите. Може би затова, ако трябва да бъдат назовани с някакъв общ термин, аз приемам термина **префиксоид** за относително точен.⁵³ Това е в синхрон и с дефиницията на *префиксоид*, която откриваме в един от речниците на лингвистичните понятия: ‘коренова морфема (встъпваща) във функция на представка (префикс)’ (Розентал, Теленкова 1976)⁵⁴. Трябва да се има предвид обаче фактът, че терминът не

евро- префиксоид, а *анти-*, *екс-*, *вице-*, *транс-*, *супер-* – аналогични на него словообразователни префикси (Ликоманова 2010). За В. Радева *анти-* и *интер-* са „заети чужди представки“, а „*грамо-*, *микро-*, *електро-*, *стерео-*, *термо-*, *хидро-*, *фото-* и др.“ – чужди елементи, използвани при композиционния тип словообразуване (Радева 1984).

⁵¹ Изследователката все пак посочва няколко характеристики, които, според нея, са значещи за разграничението на префиксоидите от радикасоидите: опозициите *предметно* – *непредметно* и *конкретно* – *абстрактно*, като първите членове характеризират радикасоидите, а вторите – префиксоидите (Аврамова 2003а).

⁵² Позицията им може да не е само като първа съставна част на сложни думи, отбелязва Л. Йорданова още преди 40 години (Йорданова 1977). Такива са примерите от типа на *авто-мотоклуб* и *авто-мото-велочасти*, където има два или повече такива компонента и съответно вторият или третият от тях де факто не е в самото начало на думата, но той все пак е в позиция пред главната ѝ основа.

⁵³ „На превръщането на компоненти като: **auto-**, **elektro-**, **energo-**, **foto-**, **gramo-**, **hidro-**, **kino-**, **mikro-**, **makro-**, **moto-**, **stereo-** в „полупрефикси“ още през 60-те и 70-те г. на XX в. обръща внимание А. Йедличка“ (Аврамова 2003а: 48).

⁵⁴ Речникът е наличен и в интернет (<http://dic.academic.ru/dic.nsf/lingvistic/1199/префиксоид>).

се е наложил и не е употребяван еднозначно в различните проучвания, както и това, че не всички автори определят компонента като вид коренова морфема. По-неточен според мене като общ термин за тези компоненти би бил терминът *радиксоид*, който в нашето езикознание се отнася до част от тези препозитивни компоненти.⁵⁵ Терминологичното разнообразие, от една страна, и липсата (не от години, а от десетилетия дори) на единен и еднозначен термин в която и да е езикова школа, от друга, потвърждават по неоспорим начин сложността (от теоретична гледна точка) на разглеждания компонент и неговата специфика на средство, съвместяващо особеностите на префикс и корен. Всъщност така погледнато, единният и за двата компонента термин *префиксоид* ги назовава според тяхната структура, а пък *радиксоид* – според тяхното съдържание.

Смятам, че семантиката не само на радиксоидите, но и на префиксоидите е много по-близка до тази на корена, отколкото до тази на представките (вж. речниковите дефиниции по-долу), затова не виждам основание препозитивните компоненти да се разделят на две групи. Наред с причините, изтъквани от изследователите, поради които префиксоидите се отделят в група, различна от радиксоидите, вероятно съществува още една причина, а именно: в някои случаи семантиката им се тълкува (в речниците) синонимно, чрез предлог, респ. и префиксоидите се приемат за представки, само че видоизменени. Например *пост-* ‘след (по време)’ (РБЕ, т. 13), *анти-* ‘против, противно’ (РБЕ, т. 1). В повечето случаи обаче това не е така – семантиката им е представена или описателно, или синонимно, чрез пълнозначна дума, например *микро-* 1. Твърде малък [...] (РБЕ, т. 9), *вице-* ‘помощник или заместник, обикн. на висше длъжностно лице’ (РБЕ, т. 2), *нео-* ‘нов’ (РБЕ, т. 10), *екс-* ‘бивш, предишен’ (РБЕ, т. 4) и др. Особено показателни в това отношение, според мене, са и многозначните морфemi, например *топ-* и *мега-*, първата от които има 4 значения, а втората – 3 значения според РНДБЕ.

⁵⁵ Този термин в руското езикознание се използва за назоваване на свързана основа (свързан корен), например при глаголите *вземам*, *поемам* или *обувам*, *събувам*, представляващи такъв тип основа, в случая – от глаголен корен с представка.

Заради семантиката на разглежданите компоненти, твърде близка или дори съвпадаща с тази на пълнозначните думи, респ. на корена, заемам позицията на изследователите, които смятат, че лексемите, образувани чрез префиксоиди или радикасоиди, са специфичен, по-особен вид композитуми (не деривати), а самият словообразователен процес – разновидност на композицията (не префиксация).

Съвременният процес на образуване на нови думи с префиксални морфеми се характеризира с две особености: „1. засилена поява на нови афиксоиди, възникнали както под чуждо влияние, така и на домашна почва; 2. активизиране на редица съществували и преди разглеждания период афиксоиди“ (Колковска 2003: 62). Динамиката при този процес започва от 80-те години на миналия век, сочат изследвания на Ст. Брезински, А. Данчев и Вл. Мурдаров (Вачкова, Вачков 1998).⁵⁶

В изследванията на съвременните езикови процеси в българския език се отбелязва увеличеното словопроизводство на имена с префиксоиди (в по-широкото значение на термина, предложено по-горе), като в тях примерите за лица са изключително мъжкородови; женскородови почти не се посочват.⁵⁷ В днешния ни език обаче префиксоиди се прибавят към редица СИЛЖ⁵⁸ и така групата на СИЛЖ, образувани по този начин, е твърде голяма – аналогично на цялата група СИ, включващи в състава си префиксоид. Водещи в количествено отношение сред префиксоидите в разглежданата група са *топ-* и *екс-*:

– *топманекенка, топмоделка, топовинарка, топжурналистка, топадвокатка, топсъдийка, топпрокурорка, топ-*

⁵⁶ Х. Гладкова посочва, че още в изданията през 1947 г. *Речник на чудите думи* на Стефан Младенов са включени съставки като *авто-*, *екс-*, *екстра-*, *електро-*, *супер-*, *теле-* и др. (Гладкова 2006). Вж. също и Вачкова 1999б и цит. там литература.

⁵⁷ Това като че ли е и практика от миналото. Съвсем редуцирано (само на отделни места) в работите по словообразуване се посочват СИЛЖ. Например Ст. Стоянов, разглеждайки образуването на сложни съществителни имена без съединителна морфема в българския език, посочва „сложни съществителни с първа част на основата *полу-* или *свърх-*. Например: *полу-*: *полувисист, полувисистка* [к.а., С.С.]“ (Стоянов 1964: 188).

⁵⁸ Примерът *юго-Барби-кукли* у Ел. Георгиева (1999 – 2000), макар и окازیонален, сочи, че препозитивният компонент може да бъде прибавен дори към словосъчетание.

магистратка, топсекретарка, топбанкерка, топполицайка, топкоафьорка, топизпълнителка, топкитаристка, топмузикантка, топпевица, топрежисьорка, топспортистка, топатлетка, топлувкия, топскачачка, топскиорка, топфутболистка, топтреньорка, топреферка, топучителка, топфотографка, топхудожничка, топиофьорка, топдиректорка, топшефка, топкрасавица, топмошеничка и др.

– *експрезидентка, експремиерка, ексдепутатка, екскметица, ексшефка, ексчиновничка, ексманекенка, ексучителка, ексбалерина, екскомунистка, екссоциалистка, ексводеща, екссъпруга, екскметиа, експремиериша, експайска, ексадреналинка, ексфронтуоман* и др.⁵⁹

С останалите префиксоиди – немалко на брой – са образувани сравнително малко лексеми – от единични до десетина от вид: *супер-*, *еко-*, *евро*¹- и *евро*²-, *нарко-*, *псевдо-*, *анти-*, *прес-*, *арт-*, *тур-*, *афро-*, *био*¹- и *био*²-, *зоо-*, *крими-*, *соц*¹- и *соц*²-, *тийн-* и др.:

– *суперактриса, супербизнесменка, супергероиня, суперевропейка, суперманекенка, супермоделка, суперманиячка, супержена, суперзлодейка, екоактивистка, екодизайнерка, екозащитничка, екоинспекторка, екоминистърка, екополицайка, евродепутатка, еврокомисарка, евроминистърка, европарламентаристка, европолитичка, евросъдийка, еврочиновничка, евробюрократка, евроспециалистка, евроспецка, евроентузиастка, еврооптимистка, евроскептичка* и *еврошампионка, евроспортистка, наркобаронка, наркобоска, наркодилърка, наркокуриерка, наркопласьорка, наркотърговка, антиглобалистка, антимафиотка, антинатовка, антитерористка, пресдиректорка, прессекретарка, пресслужителка, пресчиновничка, пресшефка, арtdиректорка, артмениджърка, арттерапевтка, турагентка, турмениджърка, туроператорка, биолечителка* и *биофермерка, биоземеделка, биозащитничка,*

⁵⁹ Примери като последните, образувани от женскородови имена, които нямат мъжкородов корелат, за мене са доказателство, че разглежданите номинати, съдържащи префиксоид, се създават чрез прибавяне на префиксалния компонент директно към СИЛЖ (напр. топ + музикантка = топмузикантка), а не са получени в резултат на суфиксация от съответното мъжкородово име (напр. топмузикант + к(а) = топмузикантка), поради което, за разлика от някои изследователи, не ги приемам за суфиксални образувания.

зоозащитничка, зоополитайка, кримиавторка, кримирепортерка, афроамериканка, афробразилка, афрокубинка, социалдепутатка, социалдерка и социалистърка, тийнидолка, тийнпевица, профибоксьорка, теледама и др.⁶⁰

Срещат се лексеми, образувани с два префиксоида: *биоенерготерапевтка, биоенерголежителка*.

Интерес представляват лексемите *фронгдама* и *фронтуомън/фронтуоман*. Те са образувани с еднакъв първи чуждоезиков елемент, който присъства също и при производното *фронтуомънка*, при мъжкородовото съответствие *фронтмен*, както и при производното от него *фронтменка*, също и при СИ *фронтофис*. Тези СИ обаче в български представляват заемки (*фронтмен* и *фронтофис*), полукалка (*фронгдама*) или чуждица (транслитериран вариант) (*фронтуомън/фронтуоман* от английското *frontwoman*), поради което (поне засега) не се отделя префиксоид *фронт-*.

Композицията (именно в разгледаната разновидност) се разширява и активизира като словообразователен начин във всички славянски езици (Балтова 2012). Посочените тук феминални примери подкрепят казаното.

1.3. Универбиране

„Класическият“ тип универбиране – създаване на суфиксални лексеми от словосъчетания – „при новите съществителни за лица изобщо не е представен“ (Аврамова 1997: 52). Това се отнася за книжовния език. В жаргона обаче откриваме такива универбати – *магистралка* (‘магистрална проститутка’, т.е. проститутка, която работи на / близо до магистрала) и *хотелка* (‘хотелска проститутка’, т.е. проститутка, обслужваща клиентите в хотел).

Твърде интересни са оказионалните универбати със значение ‘участничка в телевизионно или друго предаване’, ‘изпълнителка от музикална формация и под.’ и др. В тези случаи деривационният остатък – по терминологията на Цв. Карастойчева (1984) – представлява название на състав, ансамбъл, предаване

⁶⁰ Лексемите *хайдама, хайжена* и *яхтдама* също може да се приеме, че са образувани по модела със съкратена първа основа (*хай-* от хайлайф и *яхт-* от яхта или яхтен). Значението на компонента *хай-* като „принадлежност към висшите социални слоеве“, с който се образуват сложни думи, е отбелязвано (Коларова 2006).

и др. (ако е еднословно) или част от това название, например „**ритонка**“ (от „Ритон“), **спайска** (от „Спайс гърлс“), **бондка** (от „Бонд“), „**панорамка**“ (от „Панорама“), **монокинка** (от „Мис Монокини“)⁶¹.

Универбирането днес се определя като част от тенденцията към демократизация, в частност – към колоквиализация, резултат е от езикова икономия и води до експресивност на изказа (Аврамова 2003а; Лексикология 2013).

1.3.1. Субстантивация

И при субстантивацията, разглеждана като вид универбиране (Мурдаров 1983а; Радева 1991; Аврамова 1997), се наблюдават жен-скородови съответствия. Лексемите **управляваща, данъчна, воен-нослужеща, митингуваща, мургава, смугла, зависима, транссек-суална, обратна** потвърждават, че и при субстантивацията протича процес, аналогичен на този при суфиксацията, макар и ограничен по обхват. Срещат се и производни лексеми, съдържащи в състава си субстантивирано име: **ководеща**⁶², **херинозависима** и др.

1.4. Словообразуване по синтактичен модел

За синтактична словообразователна тенденция в българския език след 1989 г. говори Ем. Пернишка (1999).

1.4.1. Двукомпонентни субстантивни номинати

В езика ни след промяната от 1989 г. масово се появиха (както заемани, така и нововъзникнали) небългарски по начина

⁶¹ В телевизионното шоу „Господари на ефира“ със закачлива бележка беше отбелязано, че двете участнички в блицинтервюто не са монокинки, а манекенки, поради което можем да предположим, че оказионализъмът произлиза от названието на конкурса „Мис Монокини“ и че значението на лексемата е ‘участничка в такъв конкурс’, откъдето пък става явен ефектът на паронимията. Интересно е да се отбележи, че лексемата **монокинка** би могла да означава и ‘жена, която използва бански монокини’, като в този случай тя директно е образувана чрез суфиксация от СИ **монокини** – СИ за нелице, pluralia tantum.

⁶² Лексемата **водеща** едва ли може да се приеме за неологизъм, защото съществува по-отдавна, макар че не е отразена в речниците до 1989 г., липсват и фишове в лексикалните картотеки на Секцията за българска лексикология и лексикография на ИБЕ – БАН.

си на създаване образувания от два пълнозначни десубстантивни елемента без формална връзка между тях. Като първа част в такива образувания се срещат следните компоненти: *бизнес(-), офис(-), рок(-), поп(-), фолк(-), попфолк(-), латино(-), рап(-), чалга(-), джаз(-), техно(-), блус(-), диско(-), етно(-), кълтри(-), денс(-), метал(-), хевиметал(-), танго(-), ретро(-), порно(-), секс(-), гей(-), бинго(-), бълнджи(-), екишн(-), рейки(-), гуру(-), интернет(-), нет(-), чат(-), караоке(-), карате(-), тото(-)* и др., а пък в позиция на втора съставна част при разглежданата група имена най-често са съществителните *изпълнителка, певица, дама, маниячка, фенка, гърла*⁶³ и др.:

– *бизнес секретарка, бизнес дама, бизнес лейди, бизнес жена, офис администраторка, офис асистентка, офис координаторка, офис мениджърка, офис секретарка, офис сътрудничка, рок прима, рок дама, рок баба, поп певица, поп прима, поп дива, шоу гърла, шоу дама, екишн героиня, гуру дама, карате шампионка, фитнес състезателка, интернет потребителка, танго изпълнителка, блус дама, кълтри фенка, латино идолка, латино изпълнителка, латино маниячка, латино музикантка, латино певица, латино фенка, чалга певачка, шопинг маниячка, рейв маниячка, хаус маниячка, техно маниячка, транс маниячка, фитнес маниячка, фолк певица, попфолк певица, попфолк дама, бодипарт творкия, секс партньорка, секс операторка, секс мадама, секс водеща, ретро актриса, ретро жена, ретро изпълнителка, ретро маниячка, порнокралица, порноактриса, порнодепутатка*⁶⁴ и др.⁶⁵

⁶³ Примерите с втора съставна част *дама, лейди, гърла* и под., т.е. такива, които нямат формално мъжкородово съответствие, са красноречиво доказателство за това, че образувания като разглежданите не са производни/суфиксални от съответно мъжкородово образувание, а са създадени, подобно на всички останали, чрез прибавяне на дадения препозитивен компонент към СИЛЖ.

⁶⁴ За синхрон с представянето на въпроса тук е предпочетен разделният начин на писане, но нормата позволява те да бъдат написани и слято. За правописа на тези образувания вж. по-долу. В словника на *Официалния правописен речник на българския език* (София, 2012) (по-нататък – ОПРБЕ) липсват номинати като посочените със съставката *ретро*, а съставката *порно* се пише само слято, поради което така се представят съдържащите я номинати и в настоящото изследване.

⁶⁵ *Спайсгърла* също е такова образувание, само че с участие на чуждоезиков елемент в препозиция. Поради това, че този елемент не се среща самостоятелно в езика ни, писането му е само слято със следващата го дума.

Лексемите *поп динозавърка*, *секс лъвица*, *бизнес фея*, *шопинг фея*, *фолк фурия*, *чалга фурия* се открояват със своя особеност сред групата, тъй като определяемото СИ (според някои автори) или тяхната главна основа (според друга изследователска позиция) е СИ, назоваващо ЛЖ по преносен път: *динозавърка* ‘поп или рок певица с дългогодишна незатихваща практика’ (тази дефиниция е аналогична на дефиницията, дадена в РНДЗБЕ, на лексемата *динозавър*); *лъвица* ‘Прен. Обикн. като *обръщение* или *сказ. опред.* За жена, която се отличава с много енергия, действеност и господарско държание’ (РБЕ, т. 8); при *фея* и *фурия* също са използвани преносните им значения.

Прави впечатление, че първа част на такива образувания могат да бъдат и съществителни собствени имена: *Потър фенка* / *Хари Потър фенка*, *Потър маниачка*, *Хари Потър читателка*, *Бонд гърла* / *Джеймс Бонд гърла*, *Уимбълдън стрийкърка*. Нещо повече – появяват се дори многосъставни компоненти⁶⁶ (представляващи или не заемки) – *ритъм енд блус изпълнителка*, *хайлайф жълтини хроникьорка*⁶⁷.

Както при посочената разновидност на композицията, така и тук сред изследователите не съществува единно схващане за същността на тези номинати и за начина, по който са образувани. Определяни са като *комполитуми*, *съставни наименования*⁶⁸, *двукомпонентни названия*, *лексикални единици*, *непосредствено съчетани от цели думи*⁶⁹, *изафети*, *синтактични единици*, *именни словосъчетания*⁷⁰. (Повече по въпроса за тяхното определяне вж. Аврамова 2003а; Аврамова 2003б; Лексикология 2013.)

Когато се дефинират като продукт на словообразуването, тогава едното СИ се превръща в подчинена десубстантивна основа,

⁶⁶ Подобни по-сложни констукции като *терминатор-блъсканица фаза*, *табула раза тийнейджъри* са отбелязвани (Ковачева 2006).

⁶⁷ Последният пример е от интернет: ТИ КАКВА ЩЕ ГО ИГРАЕШ В БЛОГ БГ... „ХАЙ-ЛАЙФ ЖЪЛТИНИ ХРОНИКЬОРКА“?!!!

⁶⁸ Х. Валтер се присъединява към тази трактовка (Валтер 2010; Валтер 2011). В. Зидарова ги нарича съставни (описателни) думи (Зидарова 2006). Така се определят те и от някои руски автори (напр. Морозова 2009 и др.), като първият елемент е наричан аналитично прилагателно.

⁶⁹ Според Георгиева 1999 – 2000; Стоичкова 2003.

⁷⁰ Според Кирова 2014.

към която без съединителна гласна се добавя другата десубстантивна основа, а ако се приемат за синтактични образувания, тогава първото от двете СИ (транспонирано или не като неизменяемо прилагателно) е несъгласувано определение в апозиция. В статия Цв. Аврамова и П. Осенова подробно разглеждат критериите за или против едното или другото схващане, като в крайна сметка авторките, както и като че ли повечето изследователи приемат позицията, че подобни образувания са композитуми както поради семантични причини (смята се, че назовават едно понятие), така и заради формоизменението им (формоизменение на втората, но не и на първата част на номинатите, така както е при сложните думи) (Аврамова, Осенова 2003).⁷¹ На друго мнение обаче е Ст. Буров, за когото образувания като *МВР шеф*, *Янтра експрес* и под. вм. *шеф на МВР*, *експрес „Янтра“* са доказателство, че не става въпрос за сложни думи, а за апозитивни конструкции, които се срещат и в разширен вариант: *богат кафе вкус*⁷²; *„Висящо кафе“* и *„висящ хляб“* мания завзе Русе (заглавие във вестник); *Мащабен турски Twitter бойкот* срещу Ердоган (в. „24 часа“). За тях авторът отбелязва, че „подобни максимално кондензирани конструкции се предпочитат като заглавия от медиите заради своята краткост, докато в текстовете под заглавията обикновено се преминава към вариантни синтактични конструкции, „дешифриращи“ субординационните отношения между компонентите на словосъчетанието“ (Буров 2015: 17). За Л. Кирова „образуването на именни словосъчетания при транспозиция на чужд първи елемент от субстантив в адектив е най-характерната промяна в езика ни“ в периода след 1989 г., като „примерите илюстрират механизма на процеса – от словосъчетания, които попадат в езика ни в готов вид и задават модела, към все по-свободно свързване на компонентите“ (Кирова 2014: 144).

Всички изследователи са единодушни, че става въпрос за чужд, при това неславянски словообразователен модел. Още

⁷¹ В студиите на Ел. Георгиева (1967) и на Ю. Балтова (1985) най-подробно в нашата литература са разгледани въпросите, свързани със сложните думи и с тяхната класификация.

⁷² Ето още подобни примери: *темпераментна хип-хоп фурия*, *световноизвестна хип-хоп танцьорка*, *секси чалга гърла*, *голяма Хари Потър фенка*.

през 70-те години на XX в. са фиксирани такива образувания⁷³, а през 80-те години е отбелязана засилена употреба – „напоследък все по-често се срещаме с новообразувания за български от типа на *джаз-певица*, *вокал-изпълнител*, *рок-певец* [...] *тенис-корт* [...] *хит-плоча* или [...] *бор-машина* [...] *дизел-мотор*, *метал-конструкция* [к. а., В. М.]“ (Мурдаров 1980б: 452). След 1989 г. се наблюдава направо инвазия на този модел (забелязана от изследователите още в нейното начало), вследствие на което тези названия неимоверно разшириха разпространението си в езика ни. Влиянието на английския език се изтъква като основна причина днес за нарастването на тази група СИ. В по-близкото минало и немският език е влияел в това отношение (Георгиева 1967; Мурдаров 1980б; Пернишка 1999), а по-назад във времето се открива и влияние от турски – отбелязват някои изследователи.

Според други автори пък „това словообразуване [...] се налага като нов, а не възрожден или разширен модел“ (Пернишка 1999: 23). За авторката най-убедителното доказателство е формацията *гуми сервиз*, „оформена с цялата си странност по налагащия се модел“ (пак там). Днес към нея може да се добави и *гуми център*.⁷⁴ Присъединявам се към мнението на изследователката поради следните причини: 1. Групата на еднаквите по форма (респ. по модел на образуване) отдавна съществуващи в езика ни сложи думи от типа *тахан халва*, *концертмайстор*, *тонрежисьор*, *киносалон* и под. е твърде ограничена и през годините не е довела до рязкото си увеличаване, каквото се наблюдава днес. 2. Немалка част от новите образувания представляват заемки, калки или полукалки и по техния модел, с използването на техните първи или втори съставни части, днес вече на домашна почва се създават тези неимоверно много на брой (стотици) нови названия.⁷⁵

За част от изследователите (Аврамова 2003а; Лексикология 2013 и др.) проникването на този чужд словообразователен

⁷³ Л. Йорданова посочва *рок-състав* и *сонг-опера* (Йорданова 1993).

⁷⁴ По мое мнение и образуванията от типа *център гуми*, *център гуми* и *джанти* са аналогични на разглежданите, като разликата е, че няма апозиция.

⁷⁵ За сравнение – за около 10 години след 1989 г. новите названия с първа част *кино*-са над 120 (Аврамова 2003а).

модел в езика ни е улеснено от вътрешноезиковите условия и възможности, като се има предвид, че „наличието на изафети в българския език до голяма степен подготвя по-късното създаване и употреба на детерминативни композитуми от типа *джаз-певица*, *тест-обект*, *баланс-машина*, *газ-генератор*, от една страна, и *скиценвърх*, *бординженер*, *балетмайстор* [к.а., Ц.А.], от друга“ (Аврамова 2003а: 166).

⁷⁶ Тази лексикализация може да се проследи чрез речниците, дори и само от правописните: в по-старите отсъства заглавката *диско* за разлика от новите, където е включена. Така например в академичния *Правописен речник на съвременния български книжовен език* (София, 1983) не е отбелязана такава заглавка, но са включени лексемите *дискомод* и *дискомузка*, написани слято, докато в академичния *Нов правописен речник на българския език* (София, 2002) присъства заглавката *диско*, и образуванията с нея се пишат разделно: *диско епоха* и *диско музика* (с. 1067). Лексемата *дисководещ*, синонимна на лексемата *диджей*, за разлика от останалите посочени примери се пише само слято именно заради нейната семантика, която не може да бъде изведена от значенията на образувачите я компоненти.

в самостоятелна лексикална единица⁷⁷ – съществително име, което участва в словообразуването като самостоен елемент, а не като усечен, съкратен.⁷⁸ Всъщност заради семантиката си някои от разглежданите компоненти имат двояка принадлежност: в едно от значенията си те са префиксоиди/радиксоиди, а в друго – самостоятелни съществителни / неизменяеми прилагателни / самостоятелни основи (според заеманата от автора позиция). Например първото значение на *non-* отнася компонента към радикасоидите, а второто – към самостоятелните основи (според РБЕ, т. 13)⁷⁹. Според М. Коларова компонентът *хай-* е с две значения: едното съвпада със значението на компонента *тон-* (т.е. принадлежи към префиксоидите), а другото означава „принадлежност към висшите социални слоеве“ (Коларова 2006: 316), т.е. този компонент е пълнозначен и е радикасоид. Примери със СИЛЖ в първото значение на този компонент не съм открила.

Възможно е също компонентите да са омоними и тогава по същия начин единият от тях може да се отнася към радикасоидите, докато другият – към самостоятелните основи и проч. (напр. *техно*⁻¹ ‘който се отнася до (компютърна и др.) техника’ – *техномаркет*, *технореволюция* и др., е радикасоид, а *техно*⁻² ‘който се отнася до музикалния стил техно’ – *техно група (техногрупа)*, *техно изпълнение (техноизпълнение)* и др., е самостоен елемент).

⁷⁷ Лексикализацията на префиксоидите е отбелязана от Л. Стоянова (1994), а на префиксоиди и на радикасоиди – от Цв. Аврамова (2003а). С. Колковска пише: „Някои от афиксоидите се превръщат за относително кратък период в самостоятелни лексеми. Проявите на лексикализация също са резултат от вътрешноезиков развой и се разглеждат като важна проява на интеграция към съответния език“ (Колковска 2003: 76).

⁷⁸ За някои автори това са „думи-съкращения“, „т.е. съкращения не на словосъчетания, а на отделни думи, прости или сложни: *радио* вм. *радиоапарат*, *кино* вм. *кинотеатър*, *спец* вм. *специалист*, *метро* вм. *метрополитен*...“ (Йорданова 1980: 66).

⁷⁹ „1. Първа съставна част на сложни думи със значение: популярен, масов, напр.: *поп култура*, *поп религия*, *поп преса* и др. 2. Първа съставна част на сложни думи със значение: който се отнася до поп³ [поп³ ‘попмузика’ – б.а., В.С.], напр.: *поп албум*, *поп група*, *поп изпълнител*, *поп композитор*, *поп песен*, *поп фестивал* и др.“

Всъщност в литературата отдавна е забелязан проблемът с категоризирането на сходни названия – апозитивните двусловни названия (биноми) – като продукт на словообразуването или на синтаксиса. За образувания от типа *паун-перо*, *извор-вода*, *самур-калпак*, *педя-човек*, *лакът-брада*, *брилянт-роса* и др. нашите стари граматичи са изказвали две мнения: например Б. Цонев приема, че са сложни думи, а Н. Костов – че са синтактични съчетания.⁸⁰ Още преди повече от 50 години К. Попов, разглеждайки названия като *бисер-сълзи*, *кандидат-студент*, *референт-ръководител* (т.е. „приложения, които дават качествена характеристика на предмета или съдържат скрито сравнение“ и „приложения, които уточняват предмета, означен чрез определяемото“), посочва, че те „се приближават до сложните съществителни или са сложни съществителни“, както и че „границата между сложни съществителни и съчетания с приложения от този род се губи“ (Попов 1963: 158).⁸¹

От този, макар и кратък, преглед на становищата на граматичите за образуванията с две СИ (въпреки нееднородността им) се вижда, че открай време мненията за същността им се раздвояват: според едни автори са продукт на словообразуването, а според други – на синтаксиса. Това остава валидно и днес по отношение на разглежданите тук нови названия: изследователите не дават еднакъв отговор на въпроса какви единици са – морфологични или синтактични. Посочвано е, че „понякога е много трудно да се установи точната граница между синтактична конструкция и сложна дума“ (Коларова 2006: 314 – 315). Трудността за определянето им води до това дори в един и същи справочник, какъвто е речникът, да се среща двойко определяне на тези образувания⁸², да се назовават по различен начин, без да се посочват

⁸⁰ Повече за позицията на по-старите граматичи вж. Георгиева 1967 и Балтова 1971.

⁸¹ И П. Пашов пише: „Значителна група приложения уточняват означения предмет, като ограничават обема на понятието. Доста от тях, поради честата си употреба, са се превърнали в сложни думи: министър-председател, кандидат-студент, вагон-ресторант, фотограф-художник и др.“ (Пашов 1999: 358).

⁸² Така например в РБЕ една и съща съставна част, напр. *офис*, е представена и като елемент на сложна дума (при заглавката *офис* – ‘първа съставна част на сложни думи със значение: офисен’ и примери като *офисадминистратор*, *офисконсумативи*, *офисмениджър*, *офисцентър* и др.), и като неизменяемо прилагателно, т.е. като елемент на словосъчетание (4. знач. на съществителното *офис*, подкрепено с примерите

ясни разграничителни критерии⁸³, или едно обобщено наименование да включва разнородните формации от посочения тип.⁸⁴

Посочената неустановеност на характеристиката на разглежданите единици рефлектира и в начина им на писане. В практиката от последните малко повече от 25 години те се пишат и по трите възможни начина – слято, полуслято и разделно, като кодификацията изключва полуслятото писане, но запазва двойкостта на правописа им.⁸⁵ Разделното писане изглежда неприемливо, ако номинатите се разглеждат като композитуми, а слятото изглежда по същия начин, ако те се схващат като синтактични единици.⁸⁶

От историческия преглед на литературата става ясно, че е налице и преливност при разглежданите образувания. Смятам, че именно тази преливност е причината, поради която номинатите се приемат за продукт от хибриден тип словообразуване. Така през 80-те години на XX в. Вл. Мурдаров причислява названията от типа *артист балетист, инженер строител, художник редактор* и др. към словообразователния начин синапсий, който определя като „аналитична (т.е. синтактична) композиция, но не на равнището на формата, а с оглед към семантиката“ (Мурдаров 1983а: 48). Изказвано е мнение, че една част от номинатите

офис обзавеждане и офис техника). В ОПРБЕ такива образувания са наречени по два начина: сложни съществителни имена (с. 52) и наименования (с. 63).

⁸³ Например хибридни сложни думи, заети сложни думи, синтактични конструкции (Коларова 2006).

⁸⁴ Под „образуване“ се разбира „сложна дума, съставно наименование и свободно синтактично съчетание“ (Ковачева 2006: 84).

⁸⁵ Слятото писане се запазва като единствен начин на писане по традиция само за няколко имена, посочени в т. 53.4. (с. 52) на ОПРБЕ. По-старите СИ, които преди се пишеха полуслято (от типа *дроб сарма, шкембе чорба*), сега се пишат само разделно, посочва същият речник (т. 55.2., с. 63).

⁸⁶ През 60-те години на XX в. колебания в правописа – ту слято, ту разделно писане – при подобни формации, по-конкретно с елементите *радио, кино, ски* и др. плюс СИ, говорят за това, че тези образувания „не се схващат като съвсем тясно лексикално цяло“ (Георгиева 1967: 185), и свидетелстват още с появата си за трудността при определянето им. В ОПРБЕ за примери като *киносалон, радиопредаване, балетмайстор* и под. е отбелязано, че се пишат слято по традиция (с. 52) за разлика от новите аналози, при които се допуска двойк правопис – слят или разделен, ако съставките им се срещат като самостоятелни думи.

представляват композитуми, а друга – словосъчетания (Кирова 2012).

Поради това, че семантиката на разглежданите образувания не е по-различна от семантиката на подчиненото словосъчетание с несъгласувано определение (или със съгласувано определение, ако има такова), изградено от същите съставки (*офис секретарка – секретарка в офис, фитнес състезателка – състезателка по фитнес, джаз певица – певица на джаз – (възможно) джазова певица* и т.н.)⁸⁷, а също и заради продуктивността на модела, т.е. изобилието от номинати с еднаква първа или втора част, така както е при свободните словосъчетания, се присъединявам към авторите, които приемат апозитивните образувания за продукт на синтаксиса⁸⁸, макар и в един модифициран, небългарски, тип – с редуциране на „формалните показатели за синтактичните отношения между думите“ (Радева 2004: 30) и с обрнат словоред на съставките на словосъчетанието (апозиция). Струва ми се, че само така биха могли да бъдат обяснени примерите от типа *Потър фенка, Бонд гърла* и под., които са абсолютно аналогични на тези с нарицателно име като първа съставна част и които няма как да бъдат наречени сложни думи или съставни названия.

Споделям мнението на автори като Ем. Пернишка, които смятат, че разглежданите названия са проява на асистемното в езика. Тъй като такъв тип образувания (не само като днешните) са твърде далеч от народните говори, те „често получават оценка „грозни“, „неестествени“ и „противоречащи на спецификата на

⁸⁷ Дори да не са определяни като синтактични конструкции, изследователите отбелязват, че по структура и семантика те се доближават до словосъчетание (Зидарова 2006), че „заместват предложни именни конструкции и се свързват с тенденцията към изпускане на предлозите (*ръководител катедра, катедра български език*)“ (Радева 2004: 29).

⁸⁸ В. Вачков и К. Вачкова ги определят като „свободни съчетания от прилагателни и съществителни“ (Вачков, Вачкова 1999 – 2000: 98); за М. Ковачева препозитивният компонент е определение („неизменяемост на определението, което има форма на съществително име в структурата определение-определяемо“ (Ковачева 2007: 427); „препозиционното определение като немаркиран член в парадигмата на определения в българския език“ (Ковачева 2006: 89); Б. Нишева определя *бизнес, хит* и *шоу* като „неизменяеми апозитивни членове“ на „терминологични словосъчетания“ (Нишева 2011: 161); за Ст. Буров, както вече беше посочено, образувания като разглежданите са синтактични конструкции (Буров 2015).

българския език“ (Мурдаров 1983а: 97). Затова с основание са подлагани на критика от позициите на културата на речта. „Тревожното е [...] че те могат да се наложат в езика ни, като с това значително ще нарушат неговата специфика“, пише Вл. Мурдаров (1980б: 451), естествено, без да подозира днешната инвазия на този модел. За съжаление, опасенията на езиковеда не се оказват химера...

Редица изследователи определят като чуждопоклонство, като загуба на езикова мяра прекомерната употреба на чужди лексеми, конструкции или словообразователни модели и не ги приемат⁸⁹. Струва ми се, че подобни образувания в езика ни винаги ще смущават човек със здрав езиков усет заради небългарското си звучене/облик. Затова и препоръката на лингвистите (отпреди „нашествието“ на тези номинати) е те да се избягват и да се заменят (където е възможно) със словосъчетание със съгласувано или с несъгласувано определение. Утешителното в случая е, че този модел не се наблюдава (засега!) поне при стари, несдържащи неологизми, колокации. Представете ли си например словосъчетанията/номинатите *сватба пътешествие*, *зъби паста*, *чай бисквити* и т.н., аналогични на днешните, създадени по английски модел?

Изводите в различните изследвания за съвременните имена, получени чрез композиция, както и за апозитивните образувания от два десубстантивни елемента се отнасят и за СИЛЖ. Те могат да бъдат обобщени така:

1. Във всички славянски езици, както и в българския, се наблюдава активизиране на композицията като словообразователен начин и това се отнася именно за разгледаните номинати.

2. Такива СИ се активизират в езика ни още от началото на 80-те години на XX в., но след 1989 г. процесът на образуването им неимоверно увеличава размера си, честотността си, поради което е определен като една от тенденциите в съвременното словообразуване.

⁸⁹ Това е отразено и в предговора на РНДБЕ: „Подобни употреби са несвойствени за нашия език и се налагат под влияние на чужди (в частност – английски) модели, поради което са нежелателни“ (с. 10).

3. Резултат от влиянието на английския език в световен мащаб, от налагането на чужд словообразователен модел, явлението се характеризира като част от тенденцията към интернационализация.

4. Заети или създадени в различни терминологични системи или професионални езици, те разширяват сферата си на употреба, като част от тях прониква в разговорния език, респ. в общонародния.

5. Тези образувания са потвърждение и на тенденцията към аналитизъм.

6. Налагат се в речта заради своята краткост (проява на тенденцията към езикова икономия), новост и модност.

Според някои изследователи разглежданите модели се характеризират с компактна информативност, но други автори, като Ел. Георгиева (1999 – 2000) и И. Ликоманова (2010), с които съм съгласна, не смятат, че тези номинати са семантично по-ясни.

От представения тук материал се вижда, че неофеминалните образувания са с различна степен на утвърденост в речевата практика, като част от тях са оказионални.

1.4.2. Абревиация

Този словообразователен начин (също както композицията) е представен в езика ни днес със своята разновидност. Пак под чуждо влияние (от английския език) през последните повече от 25 години се наблюдава постепенно разширяване на процеса на назоваване на ЛЖ чрез словосъчетания, в които буквената абривиатура (или дори част от нея – както е при *US*, съкратено от *USA*) изпълнява ролята на несъгласувано предпоставено определение – ***тв водеща, тв продуцентка, тв режисьорка, тв сценаристка, тв боска, БНР журналистка, БНТ водеща, БНТ журналистка, БНТ новинарка, БНТ продуцентка, БНТ режисьорка, БТВ журналистка, БСП говорителка, БСП репортерка, СДС лидерка, НДСВ дама, БГ актриса, БГ емигрантка, БГ лекарка, БГ майка, БГ мама, БГ министърка, БГ музикантка, БГ продавачка, БГ професорка, БГ психоложка, БГ спортистка, БГ съседка, БГ ученичка, БГ учителка, БГ шофьорка, Вг бизнесменка, bTV водеща, bTV журналистка,***

*bTV зрителка, VIP дама, VIP гостенка, US археоложка, US психоложка, US дипломатка, US жена и др.*⁹⁰

Вижда се, че според графиката си абривиатурите са два вида – на кирилица и на латиница. Присъстват дори и транслитерирани варианти (*БГ* или *бг* от *Bg* и *БТВ* от *bTV*). Тематично тук най-големите групи сред СИЛЖ заемат тези за професия, а сред абривиатурите – тези, с които се назовават телевизионни канали или названия на партии.

Нов момент за разглеждания период представлява появата на абривиатурите *BG/БГ* и *US* съответно от прилагателните *български* и *американски*.

Въпреки асистемността и на този словообразователен модел (Пернишка 1999; също Мурдаров 2008), краткостта на номинацията тук⁹¹ и нейната модност, че даже и маниерност, са причините, поради които той се среща, при това доста често, и при останалите СИ. Многобройните примери показват, че моделът се видоизменя – започна масово да засяга не само СИ за нелица, но и СИ за лица. Смята се, че както и при посоченото по-горе явление (при композицията), и тук причините за налагането на този чужд словообразователен модел са както екстралингвистични, така и интралингвистични – „засилващите се аналитични тенденции в модерния български език“ (Аврамова 1998: 178).

Посочените две разновидности, при които СИ или абривиатура се използва като предпоставено несъгласувано определение, са показателни за наличието на обща синтактична словообразователна тенденция (Пернишка 1999).

Представените интермодели (нови или несъвсем нови) в неологичното, включително и феминално, словообразуване се срещат не само в устната, но и в писмената реч и са наложени трайно в българския език – независимо дали ни харесват, или не.

Накратко, като заключение, по въпросите за словообразуването: и новите феминални имена са доказателство за това, че

⁹⁰ В текстовете в интернет абривиатурите се срещат написани и полуслято, а също така не само с главна, но и с малка буква.

⁹¹ Абревиацията е един от активните механизми за постигане на езикова икономия, което обуславя увеличената ѝ продуктивност в славянските езици днес както в писмената, така и в устната реч (Ликоманова 2005).

„действителността ражда нови явления, които веднага намират своите най-точни наименования“ (Виденев 1998: 317). Това пък показва тяхната необходимост, тъй като „*всеки номинативен акт е провокиран от конкретна социална потребност* [к.а., Л.С.]“ (Стоичкова 2005: 485).

2. Вторична номинация

Вторичната номинация не е типична за новите феминални названия. Всъщност този тип номинация, в сравнение с деривацията, е по-рядко срещан при СИ за лица изобщо (Пернишка 1993 – 1994).

Въпреки че повечето от имената са с едно значение, сред разглежданите се отделят такива, при които откриваме вторична номинация.

Два феминатива развиват еднотипно второ значение. Това са лексемите *миска* и *плейметка*, които назовават както победителка в (съответния) конкурс (1. знач.), така и участничка в него (2. знач.).⁹²

Нови значения придобиха и две стари заемки – *компаньонка* и *прима*. При първата от тях това е значението ‘проститутка’. (Спорно е дали в българския език при това съществително съществува и ЛСВ или нюанс ‘елитна проститутка’.) Лексемата със сигурност се използва като средство за повишаване на стила „вместо унизителното „проститутка“ (Байрямова 1998: 128). Новото значение на лексемата *прима* е ‘първа, водеща дама, обикн. в областта на изкуството’. От примерите се вижда, че СИ най-често се употребява членувано или с определение, съгласувано или несъгласувано:

С оперната *прима* Елена Образцова (текст към снимка) (КлМ/6/2000); Богдана [Вулпе – б.а., В.С.], една от първите ни оперни *прими*, изпълнява централни партии в „Кармен“, „Па-

⁹² При първото СИ двете значения са отразени в РНДБЕ, докато при второто СИ там е посочено само първото значение, което показва, че неговото второ значение се появява след излизането на речника. То е видно от следния пример: „*Плеймейтка* взима момче от народа (заглавие), [...] *Подгласничка* в конкурса „Мис Плеймейт“ ще се жени за обикновено момче“ (Lifestyle.bg, 16.02.2015).

лячи“, „Сватбата на Фигаро“ (Тм/14/2013); *Родната прима* на диригентския *пулт* се завърна в Стара Загора Фенка на Баталова подари [...] букетче дива циклама, а *примата* обеща да запази китката, защото ѝ напомняла детството (Д/224/2000); Голямата оперна певица Райна Кабаиванска отново прави майсторски клас в София. *Примата*, която живее в Италия, пристига по покана на Нов български университет (С/4206/2004); *Примата* на българската *естрада* Лили Иванова подготвя свой първи концерт в зала „Олимпия“ в Париж (З/204/2008); Дали обаче Стефка Костадинова ще си направи изводите, е твърде съмнително. Бившата *прима* на леката *атлетика* едва ли не се обиди, че някой се опитва да я критикува (Б/16/2014).

Евфемизацията е една от причините за наличието на голямо число лексеми и словосъчетания за назоваване на жените с „най-древната професия“. Част от тези названия са получени чрез вторична номинация. Такива феминални названия са метафоризираните *робиня*, *труженичка*, *парфюмче*, *пеперуда*, *пеперудка*, които представляват неосемантизми.

Друг интересен в семантично отношение случай е превръщането на съществително собствено име в нарицателно в резултат от метонимия. Така се появи лексемата *ева* със значение ‘жена’⁹³:

Тя имала навика да разхожда детето си в градинката при басейна, но била възпрепятствана от 30-ната разголени *еви*, които ежедневно ползвали поляната за нудистки плаж [...] В отговор на сигнала към обяд пред басейна пристигнала група полицаи и взели да гонят припичащите се *еви* (С/201/1999); ... една жена много трудно (и много рядко) може да напише добро за своите сестри. Вероятно това е станало още в онзи миг, когато Ева е захапвала фаталната ябълка. Когато я е отхапвала – с другите *Еви* вече е било свършено (БЖ/1/94); Голямата разлика между Адам и *Ева*, ако сложим настрана анатомията, е в начина, по който подхождаме към секса (КлМ/4/2000).

⁹³ Наблюдава се много интересен феномен, при който в езика ни сега се появява това СИ, а пък отдавна съществува относителното прилагателно *евин* (присъстващо и в устойчивото съчетание *евин плаж*), производно не само формално, но и семантично точно от това СИ.

Вижда се, че такава метонимия се наблюдава и при СИ Адам – ето още един пример:

Адам на прага на новото хилядолетие (заглавие на материал за конгрес по андрология) (КлМ/1/2000).⁹⁴

Освен при разгледаните феминативи, които са без мъжкородов корелат, има и други нови СИЛЖ, при които също се наблюдава вторична номинация. Това са феминални лексеми с различна семантична структура в сравнение с техните мъжкородови съответствия. Лексемите *подводничарка*, *сотаджийка* (а и други) имат не само значение, съответстващо на значението на мъжкородовото произвеждащо име, но в жаргона притежават и още едно значение – ‘проститутка’. Иронията в примера:

Сотаджийката Пеевски [...] Така, де, *той е издател* на най-голямата медийна група, не е *сотаджийка*

се създава не само от употребата на феминално име за означаване на мъж, но и от пейоративната употреба на лексемата *сотаджийка* точно в това значение.⁹⁵

Трябва да се обърне внимание на интересен факт, свързан със семантиката на производните феминативи. Поради това, че в речниците те се тълкуват със структурна дефиниция, се добива впечатление, че лексемите са еднозначни, но това невинаги е така. Всъщност обикновено семантичната структура на личните лексеми и от двата рода е еднаква и ако произвеждащото СИ е еднозначно, такова е и производното, а ако е многозначно, същото е и производното име. Това може да се обясни с тенденцията към семантична съотносителност (Лексикология 2013).

⁹⁴ Правописът и на двете съществителни не само с малка буква показва, че лексикализирането им като нарицателни имена не е завършено.

⁹⁵ Интересно е обяснението на думата в интернет, от което става ясна вътрешната ѝ форма: „Златка е от т.нар. „*сотаджийки*“, момичета на повикване, които идват по-бързо от СОТ“. В рубриката „Из делниците на един луд“, откъдето е взет и коментираният по-горе пример, авторът (Тони Филипов) пояснява: „*Сотаджийка*, за който не знае, е мома на повикване“.

Ето защо новите СИЛЖ развиват значения, аналогични на значенията на думите, от които са производни. Речниково неексплицирана многозначност съществува при няколко типа производни нови лексеми. Едните са лексеми като *авангардистка*, *балансьорка*, *архитектка*, *сърфистка*, *братовчедка*, *талибанка* и др. (чиито произвеждащи имена през разглеждания период придобиха нови значения), отбелязани в главата „Класификации“.⁹⁶ Вторите са друга немалка група имена, в чиято словообразователна основа присъства име на партия и под. или на музикално направление, стил. И при тази група мъжкородовото име също има две значения⁹⁷: ‘1. член на ... 2. привърженик на ...’ или съответно ‘1. изпълнител на ... 2. почитател на ...’, които се срещат и при женскородовия им корелат, напр. *бесепарка* и проч., *блусарка* и под. Третият случай обхваща лексемите, в чийто корен откриваме названия на храни или напитки от типа *пицарка*, *скараджийка* и под., които също имат по две значения: едното се отнася до името на професията или заниманието, уменията на лицето⁹⁸, а другото назовава лицето като обичащо да консумира съответната храна или напитка⁹⁹. В четвъртия случай многозначност както на произвеждащото, така и на производното СИ се получава, ако мъжкородовото име „се съотнася с пове-

⁹⁶ Възможно е и да има нов ЛСВ на старо СИЛЖ, напр. *пилотка* ‘участничка в автомобилно състезание, рали’, като този вариант също е съотносим със семантичната структура на произвеждащото мъжкородово име.

⁹⁷ Така в РБЕ например са отразени лексемите *комунист* (1. Член на партия, която се ръководи от комунистически възгледи. 2. *Разиш*. Привърженик на комунизма.) и *рокаджия* (1. Музикант, който композира, свири или изпълнява рокмузика. 2. Почитател на рокмузиката.). В РНДБЕ някои лексеми са представени с двете значения, напр. *фолкаджия* ‘1. Изпълнител на фолк (попфолк) музика. 2. Любител на фолк музика’, а други – като еднозначни, обаче дефиницията им отразява и двата семантични признака, напр. *трашметалист* ‘изпълнител или почитател на трашметал’.

⁹⁸ Ето потвърждение в следните примери: „Пицария Siciliana търси да назначи: сервитьорка, *пицарка*, готвачка; едни пържолки на барбекюто, да умириша махалата. Наздраве! Ако замирише и тук, те признавам за *скараджийка*“.

⁹⁹ Така е в примерите: „Как сте *пицарки*? Наядофте ли се, наиграхте ли се? Снощи се намуах с пица“, „аз съм си *скараджийка* иии ще ви кажа една много лесна и практична рецепта. Отивах до магазина и си взимаш предпочитаното месце И БИРА; [...] Въртиш го, сучеш го колкото трябва и го консумираш след това в добра компания и задължително с биричка“.

че от едно мотивиращо словосъчетание“ (Мартинцова 1983: 87, цит. по: Аврамова 2003а: 131). Така при лексеми като *междунa-родничка* от *международник* (това СИ има следните значения: 1. Политик, икономист, занимаващ се с международна политика, международни въпроси. 2. Журналист, който следи и коментира международните събития; международен коментатор (РБЕ, т. 9). 3. Спортист или спортен съдия, участващ в чуждестранни отбори или мачове), *безработничка* от *безработник* (1. Мъж, който е безработен.¹⁰⁰ 2. Мъж, който нищо не работи на работното си място.¹⁰¹).

При лексемата *боркиня* се появи ново значение ‘състезателка по борба’, аналогично на / съотносително със значение от семантичната структура на мъжкородовото име:

Българските *боркини* едва 10-и в класирането [...] (подзаглавие); За разлика от *боркините* ни федерацията [...] заслужи искрени поздравления (Д/208/2000); Избран бе спортистът на годината, като никой не се съмняваше предварително, че това ще бъде Румяна Нейкова. Още една дама – *боркинята* Станка Златева, и Кирил Терзиев допълниха тройката на най-добрите за 2009 г. (3/9/2009); ... неизвестната китайска *боркиня* използва най-малката грешка на нашата *боркиня*, смятана от всички за безспорна фаворитка, и безапелационно я тушира (ПС/9/2008).

Такова значение – ‘спортистка, която...’, притежават и други лексеми от същия словообразователен тип (напр. *плувкиня*, *гребкиня*, както и новата лексема *стрелкиня*, отново изцяло повтаряща семантичната структура на многозначното произвеждащо мъжкородово име).

¹⁰⁰ Това значение е отразено в т. 2 на РБЕ (Човек, който не е на служба, не е на работа; безработен човек.), а лексемата е определена като остаряла и е илюстрирана само с един пример от пресата от началото на ХХ в., което показва, че не е била сред често използваните. Поради тази причина днес лексемата *безработник* е продукт на днешното словообразуване, а не бихме могли да говорим за нейното „възраждане“, респ. да я наречем реанимант.

¹⁰¹ Значението се илюстрира с примери като следните: „през целия си мандат този *безработник* получаваше тлъста заплата, без да е свършил никаква работа; Надявам се този *безработник* [...] да го изхвърлят [...] да го видя какво ще работи, че 10 ГОДИНИ БЕШЕ САМО ДЕПУТАТ И ЕВРОДЕПУТАТ и НИЩО ДРУГО НЕ Е РАБОТИЛ“.

Лексемата **богиня** също отнасяме към неосемантизмите, тъй като придоби ново значение ‘жена, която е изключително добра в някаква област, сфера’, което отново е съотносително със значение на произвеждащото име *бог*. Това значение е отразено в третото преработено и допълнено издание на РБЖ (София, 2012): ‘изключително способна, веща, опитна жена’. Значението откриваме в примери като:

Отрано записана да тренира класически балет, бъдещата *стриптиз богиня* е амбициозна и обича светлините на прожектора – на 13 вече танцува сола в местната балетна трупа (П/22/2007); Някои жени съумяват да бъдат **богини в леглото** (ЛВ/38/2002); Никога до премиерата на „Танцъорки“ Холивуд не е имал толкова изкусителен пример за сексимвол както Елизабет Бъркли. От всеки неин поглед, жест или отмятане на косата струи интимно послание. Ако в киното има **богини на еротиката**, безапелационно една от тях е Елизабет Бъркли (С/4510/2005),

в които то е конструктивно обусловено – среща се с несъгласувано определение.¹⁰²

Накратко: става видно, че вторичната номинация, макар и ограничена по размер, се среща и при неофеминативите, а при някои от отдавна съществуващите в езика ни СИЛЖ се появява ново значение.

¹⁰² Подобно значение има и лексемата *кralица*, което откриваме в примери като: „След големия успех на Холи през тази година всички започнаха да правят сравнение между нея и безспорната до този момент върховна попзвезда на Австралия – Кайли Миноуг. Таблоидите се опитаха да породят интрига между двете, като обявиха своеобразно съревнование за това коя всъщност е австралийската **кralица на попа**“ (П/1/2003). Въпреки че не е отразено в тълковните речници, това значение не е ново, както показва пример от електронния архив на Секцията за Българска лексикология и лексикография към ИБЕ – БАН: „Илиана стана най-категоричната шампионка в историята на този спорт, истинска **кralица** на художествената гимнастика – не само защото имаше най-завършените композиции, не само защото нейната гимнастика беше изпреварила другите, не само защото беше блестящо подготвена, а защото носеше онова непреодолимо, но силно обаяние, което нямаше никоя друга гимнастичка в тези дни и в тази зала“ (Нешка Робева, Маргарита Рангелова. *От Ротердам до Амстердам*. София, 1982).

3. Заемане

При разглежданите СИ делът на заемането е твърде малък, тъй като голямата част от имената са съотносителни с имена за лица мъже и са производни от тях. Заемките в случая назовават ЛЖ без съотносителни мъжкородови имена. В множество изследвания е отбелязан фактът, че при заемането днес изобщо „доминира влиянието на английския език, макар че има и отделни френски и немски заемки“ (Пернишка 1999: 19).

От години навлезе лексемата *дива* със значение ‘първа, водеща дама, обикн. в областта на изкуството, спорта’, синонимно на новото значение на лексемата *прима*, и също като нея употребявана обикновено с определение или членувано – *канадската дива* Селин Дион, *исландската дива*, *гордата дива*, *оперната дива*, *немската плувна дива* Франциска ван Алмзик; Корабният магнат и *дивата* [Мария Калас – б.а., В.С.] на борда на яхтата му „Кристина“ през 1967 (текст към снимка) (П/44/2000); Ето че звездното сияние на *тази Дива* [Монсерат Кабайе – б.а., В.С.] ни озари на 16 септември [...] (Д/224/2000); „Не желая да ме заковат в никакви голи клишета“, казва *Дивата* със зелените очи и хубавата уста (КлМ/8/1999). Всъщност лексемата е лексикографски фиксирана само в академичния *Речник на чуждите думи в българския език* (София, 1982) със значение ‘прекрасна и великолепа артистка или певица’, отразено като остаряло. Така тази лексема всъщност се причислява към реаниматите, като заедно с това обаче е разширила и значението си.

По-широко място намери заемката *гърла* (от английското girl), която не от днес присъства в идиолекта на отделни носители на езика, а както споменах в главата „Въведение“, е отразена и в речници. Тя се употребява предимно в жаргона. Според лексикографските дефиниции лексемата има следните значения: 1. Момиче, млада жена, обикн. привлекателна, предизвикателна. 2. Момиче, млада жена от шоубизнеса. 3. Момиче, млада жена с леко поведение. Сравнението между първото (1981 г.) и второто (2006 г.) издание на т. 3 на РБЕ показва, че лексемата *гърла* е разширила семантичната си структура с посочените тук 2. и 3. значение.

Прави впечатление, че през разглеждания период тази заемка активно участва като съставка в редица номинати: *секс гърла*, *шоу*

гърла, порногърла, спайсгърла¹⁰³, **Бонд гърла, Джеймс Бонд гърла**. В езика ни се появиха и заемките **колгърла** (от английското call girl), чието значение е синонимно на фразеологичното *момиче на повикване* ‘проститутка, която клиентите ангажират чрез обаждане по телефона’ (РНДБЕ), **каугърла** (от английското cowgirl), синонимно на **каубойка**, и **плейгърла** (от английското playgirl). Последната лексема, подобно на лексемата **плейбойка**, е омонимична: единият омоним, възникнал на българска почва, е със значение ‘жена, която се снима за еротичното списание „Плейбой“ или за друго еротично списание’¹⁰⁴, а другият омоним, който всъщност е заемка, е със значение ‘млада жена с множество хетеросексуални връзки, търсеща развлечения’¹⁰⁵.

Отдавна е установено, че „в заимстващия език протича активно усвояване на чуждата дума“ (Брагина 1977: 250) и че тя се подлага на различни видове адаптация (Алексиева 2006; Зидарова 2011; Лексикология 2013 и др.). Феминалните заети лексеми се адаптират в езика ни по два начина – морфологично и словообразователно.

Заемките **гърла, колгърла, каугърла, плейгърла, хостеса** (от hostess) ‘специално подготвено момиче, което организира празненство някъде, у някого’ (РНДЗБЕ) са подложени на морфологична адаптация – чрез окончанието **-а**, придаващо типичния български облик на СИ в ж.р. за ЛЖ.

¹⁰³ В интернет се срещат оказионални иронични названия на състава „Спайс гърлс“, които са интересни езиково с променената втора съставна част: „*дали ще се преименуват на „спайс уоманс“; може и на „спайс лелис“ да се именуват. А ако бръмнат и до Мексико, „спайетус бабичос“ мнооо ще им върви*“.

¹⁰⁴ Значението е видно от изобилстващите в интернет примери като: „Наша **плейгърла** [...] Плевенчанката може да се похвали с две корици на „Плейбой“. Именно след първото си появяване в еротичното списание тя успя да омае [...]; Феновете ще видят и популярната Ейприл Хънтър, която е известна **плейгърла** в САЩ и се е снимала за всички известни списания начело с „Плейбой“.

¹⁰⁵ Значението се илюстрира с примерите: „Позадъртяла една палава мома [...] Ама през годините толкова хойкала [...] че майка ѝ в чудо се видяла. Накрая **плейгърлата** се хванала с най-големия голтак и аха-аха ще се женят. – Не ти постигнаха мъже, ей! – смаяла се майка ѝ; Върви и наблюдавай щастливите хора. Така наречените щастливи хора – плейбои и **плейгърли** – в клубовете, в хотелите ще ги намериш, в театрите – те винаги се усмихват и просто блъбукат от щастие“.

С наставката *-к(а)* са адаптирани няколко заемки: *нимфетка* (от английското *nymfet*), чието значение е ‘привлекателно, сексапилно младо момиче’ (РНДЗБЕ), *старлетка* (от английското *starlet*) със значение ‘млада актриса, обикн. с привлекателна външност, с възможности или претенции да стане звезда’, *бейбиситърка* (от английски *baby-sitter*) ‘детегледачка’, *плей-метка/плеймейтка*¹⁰⁶ (от американския английски *playmate*), чиито две значения бяха отбелязани по-горе (в частта „Вторична номинация“). Същата наставка откриваме и при заемката *ло-литка* ‘подрастащо момиче с преждевременно развита женственост и сексуална привлекателност’ (РНДЗБЕ), при която преходът от съществителното собствено (Лолита) в съществително нарицателно се извършва в английския, а не в българския.

И така, в езика ни през последните повече от две десетилетия сред множеството заемки от английския език навлизат и единични лексеми, назоваващи ЛЖ.

¹⁰⁶ Срещат се и неадаптирани лексеми *плеймет/плеймейт* и *бейбиситър*, назоваващи ЛЖ, каквито са следните примери от интернет: „Сега всяко [от – б.а., В.С.] момичета иска да е **плеймейт**; мацката [...] е **плеймейт**; тя е **плеймейт** не е ядрен физик; жена ти е **бейбиситър**“. В речевата практика първото име се среща „съгласувано“ с женскородово определение: *новата плеймейт, бивша плеймейт*, като само един пример открих с мъжкородово определение *някакъв плеймейт*, докато при второто име определенията са както мъжкородови, т.е. според формата на съществителното, така и женскородови, т.е. според семантиката му, което обаче е нарушаване на традиционното съгласуване по форма в езика ни. Съществува и друга интерпретация на това явление. С. Колковска и Д. Благоева, позовавайки се на О. Ахманова (1957) и Е. Головина (1983) и давайки за пример неологизма *бейбиситър*, приемат – поради функционирането на името като мъжкородово и женскородово (*един бейбиситър, нашият бейбиситър, бейбиситърът*, от една страна, и *една бейбиситър, нашата бейбиситър*, от друга), че при него има колебания в родовата му принадлежност, като това вариране е имплицитно, без формален показател (Колковска, Благоева 2016).

Втора глава

Класификации

Новата лексика може да се класифицира според различни критерии – словообразователни, семантични, стилистични, спрямо книжовните норми и спрямо историческата перспектива.

1. Словообразователна класификация

Тази класификация разпределя лексиката според основните словообразователни начини. Те, както и словообразователният инвентар, включително коментар към всеки от засегнатите проблеми, вече бяха представени в частта „Словообразуване“ на Първа глава.

2. Семантична класификация

В семантично отношение новите СИЛЖ могат да се класифицират по няколко критерия.¹⁰⁷

I. Според принадлежността на СИ към различни ЛСГ.

A. Прави впечатление, че много голям е делът на имената от ЛСГ професионални имена за лица, както и СИ, назоваващи лицата според тяхното занимание, заеман пост, длъжност, титла, звание. И това е естествено, след като „трудът заема централно място в светогледа на българина. Трудът е смисъл на живота, осигурява прехрана, създава материално благополучие и е основата на социалния престиж“ (Витанова 2012: 30). Трудът, трудовата дейност са значима част от живота на хората и затова и имената за лицата, назовани според тяхната професия, занятие и под., са многобройна група в езика, която непрекъснато се попълва поради появата на нови професии.

¹⁰⁷ Посочените по-долу примери са предимно СИ, образувани чрез суфиксация, но и получените чрез останалите словообразователни похвати СИ се разпределят по същите начини, тъй като съдържат в състава си суфиксално (ново или старо) или непроизводно женскородово име.

На основата на съществуващи вече класификации – на неологизмите изобщо (Благоева 2006; Пернишка 2009; Лексикология 2013) или в частност на новите имена за лица (Пернишка 2003), както и на новите имена за лица жени (Сумрова 2011), новите феминативи може да се класифицират по-изчерпателно в следните тематични кръгове:

1. Политика: *президентка, премиерка, министърка, депутатка, ексдепутатка, евроминистърка, консулка, омбудсманка, парламентаристка, конгресменка, губернаторка, политичка, антиглобалистка, антинатовка, атлантичка, бесепарка, седесарка, ендесевейка, депесарка, нововремка, атакаджийка, атакистка, герберка, съпартийка* и мн. др.

2. Икономика: *бизнесменка, бизнес дама, банкерка, дилърка, дистрибуторка, акционерка, инвеститорка, мениджърка, приватизаторка, логистичка, макроикономистка, микроикономистка, сарафка* и др.

3. Техника, електронни технологии: *компютърджийка, информатичка, софтуеристка, админка, сисадминка, нетаджйкя, интернавтка, интернетка, форумка, форумджийка, блогърка, чатаджийка, чатърка, нетохоличка* и др.

4. Спорт: *стрелкиня, гребкиня, хърделистка, скачачка, бадминтонистка, щафетърка, голмайсторка, реферка, сумистка, футболистка, биатлонистка, боксьорка, кикбоксърка, парашланеристка, бобслеистка, сноубордистка, скейтърка, скейтбордистка, байкърка, айкидистка, яхтдама, фитнеска, разпределителка* и десетки други.

5. Медицина (традиционна и алтернативна): *диетоложка, ирисодиагностичка, имунологка, имплантоложка, акупунктуристка, апитерапевтка, шокотерапевтка, хромотерапевтка, цветотерапевтка, ароматотерапевтка, музикотерапевтка, психотерапевтка, гладолечителка, биолечителка, биоенерготерапевтка, алтернативничка, хомеопатка, кинезитерапевтка, логопедка* и др.

6. Наука и образование: *антроположка, богословка, теоложка, вирусоложка, маркетинголожка, китаистка, синоложка, скандинавистка, циганоложка, парapsихоложка, уфоложка, деканка, магистрантка, бакалавърка, ученка* и др.

7. Военна, полицейска, охранителна и подобна дейност: *ефрейторка, подполковничка, офицерка, лейтенантка, сер-*

жантка, подводничарка, гвардейка, кадетка, курсантка, рейнджърка, войничка, снайперистка, военнотруженица, новобранка, кадровачка, запаснячка, телохранителка, бодигардка, охранителка, полицайка, катаджийка, зоополцайка, екополцайка, антимафиотка, антитерористка, фейсконтролка, митничарка.

8. Изкуства/музика: *маестра, галеристка, импресарка, диджейка, фолк певица, фолкаджийка, блусарка, рокерка, рокаджийка, рейвърка, рапърка, металистка, металка, беквокалистка, блус китаристка, трашарка, трансърка, етноизпълнителка, хипхопърка, хипхопаджийка, хитаджийка, групарка, ударнячка* и мн. др.

9. Съдебна система: *нотариуска, следователка, прокурорка, магистратка, съдийка, дознателка, детективка.*

10. Екология: *еколожка, агроеколожка, екоактивистка, екозащитничка, екоинспекторка, биофермерка, биоземеделка, биопроизводителка.*

11. Медии: *новинарка, радиоводеща, бетеанка, радиодама, теледама, телеводеща, телевизионерка, телевизионистка, кримирепортерка, топжурналистка.*

12. Религия: *сциентоложка, йеховистка, муунистка, мормонка* и др.

13. Мода, фризьорство и под.: *мис, миска, моделка, фото-моделка, букерка, стилистка, бижутерка, визажистка, татуистка* и др.

14. Развлечения: *шоуменка, шоу гърла, шоу дама, пилонджийка, пилондаджийка.*

15. Гадателство: *хороскопистка, нумероложка, тароложка, контактърка.*

16. „Най-древната професия“: *компаньонка, магистралка, магистраладжийка, хотелка, пиацаджийка, колгърла, секс гърла, секс работничка, секс труженичка, секс труженица, секс робиня, труженичка, робиня, пеперуда, пеперудка, парфюмче.*

Б. Другите СИ са разнородни по семантика и се отнасят към различни групи от класификацията на А. Белоусова (1989). Тази класификация представлява стъпаловидна инклузия – от общите класове и подкласове през лексикалните групи и под-

групи до крайните лексикални редове, изградена върху сходство на диференциращите семи. Тук попадат лексемите *чудотворка, аскетка, апостолка, апологетка, графитоманка, електоратка, оскариска, темерутка, заплеска, фенка, тийнейджърка, аверка, каубойка, скаутка, реститутка, средиземноморка, гастарбайтерка, тотаджийка, анорексичка, булимичка, бандитка, браконьерка, талантливка, мазохистка, симпатизантка, доайенка, перфекционистка, телеманка, афроамериканка, мутреса, стачничка, хомосексуалистка* и под.

II. Според хронологията на понятията, които СИ назовават.

1. За понятия, съществуващи отпреди 1989 г.:

– такива, за които по екстралингвистични причини (поради характера на дейността, изпълнявана изцяло или изключително от мъже) не е имало СИ в ж.р. – *президентка, премиерка, министърка, депутатка, магистратка, следователка, богословка, теоложка, детективка, деканка, войничка, курсантка, лейтенантка* и редица други;

– такива, за които поради езиковата традиция или книжовната норма са били използвани мъжкородови СИ или словосъчетания – *президентша* и под., *стрелкия, оскариска, кадърка, скорпионка, пубертетка* и др.;

– такива, които се подлагат на преназоваване поради различни езикови (стилистични, евфемистични и др.) причини – *фенка, тийнейджърка, боска, шаманка* ‘гадателка, гледачка, екстрасенска’ (РНДЗ), *компаньонка, труженичка*;

– такива, за които днес поради извънезикови причини се използват или предпочитат нови женскородови СИ вместо съществуващи женскородови имена или словосъчетания – *ромка, смугла, афроамериканка, афробразилка* и под.

2. За нови понятия, появили се у нас през последния четвърт век:

– СИ, които корелират с прякото (обикновено – и единствено) значение на мъжкородовото име – *бодигардка, телохранителка, букерка, стилистка, дилърка, ароматотерапевтка, дистрибуторка, имиджмейкърка, сканьорка, ресторантьорка, парапланеристка, ролерманиачка, хакерка, артдиректорка, антимафиотка, блогърка, видеотекарка, галеристка, имплантоложка, моладжийка, нетадминка, протестърка, юзърка, рейнджърка* и т.н.;

– СИ, които са женскородово съответствие на нов ЛСВ¹⁰⁸ на съществуваща дума в м.р., назоваваща (пряко или преносно) лице мъж – **президентка** (на фирма), **фараонка** (на финансова пирамида), **наставничка** ‘треньорка’, **шаманка** ‘политичка, общественичка, която ръководи, насочва някого или нещо’, **каналджийка** ‘жена каналджия’ (**каналджия** ‘участник в канал за нелегално превеждане на хора през граница или за изпращане на момичета в чужбина като проститутки’ РНДЗБЕ), **авангардистка** ‘жена авангардист’ (**авангардист** ‘новатор’), **архитектка** ‘жена архитект’ (**архитект** ‘лице, което набелязва, предлага основните насоки в политика, дейност и под.’ РНДБЕ), **балансьорка** ‘жена балансър’ (**балансьор** ‘лице, група от хора, които създават равновесие, умереност при действията, решенията на различни групи, партии и под.’ РБЕ, т. 1), **сърфистка** ‘жена сърфист’ (**сърфист** ‘човек, който сърфира в интернет’ РНДБЕ), **талибанка** ‘жена талибан’ (**талибан** ‘лице с груби противообществени прояви’ РНДБЕ), **пиратка** ‘жена пират’ (**пират** ‘лице или компания, фирма, предприятие и под., което извършва някаква дейност, произвежда или разпространява някаква продукция незаконно, без получено авторско право и лиценз за това’ РНДЗБЕ), **гастролъорка** ‘жена гастролъор’ (**гастролъор** ‘криминално проявено лице, което извършва престъпна дейност извън територията, където обикновено действа’ РНДБЕ), **братовчедка** ‘жена, която използва позициите или връзките си в определени политически кръгове за лично облагодетелстване срещу засвидетелстване на подкрепа и лоялност’ (дефиницията е по аналогия на тази при **братовчед** в РНДБЕ) и др.;

– СИ без мъжкородово семантично съответствие – **мутреса**, **мутрафонка**.

III. Според семантичната мотивираност на тези СИ.

1. Семантично мотивирани:

– назовават ЛЖ, като са корелативни на съответни СИ в м.р. – по-голямата част от неофеминативите;

¹⁰⁸ Този нов ЛСВ може да е резултат както на вторична номинация (вкл. и получен в резултат на семантично калкиране), така и на т. нар. от Ем. Пернишка словообразователно отразена полисемия. Повече за новите производни значения при мъжкородовите неологизми вж. Колковска 2008; Колковска 2012а; Лилова 2010; Лексикология 2013.

– назовават ЛЖ, като са единствените неописателни наименования – *мутреса*, *пилонаджийка*, *спайска* и др., заемките, СИ от типа *президентша*.

2. Семантично немотивирани:

– поради дублиране чрез суфикса на семантичната информация, съдържаща се в основата на произвеждащото СИЛЖ – *миска* (в първо значение ‘победителка в конкурс за красота’, еднакво с първото значение на лексемата *мис*), *фронтумънка*/*фронтуманка* и под.;

– поради произвеждащото СИ, отнасящо се само за лице мъж – *донжуанка*, или поради наличието на друга лексема със същото значение – *педерасткия*, *гейка*.

3. Стилистична класификация

Според стилистични критерии новата лексика се разделя на неутрална и на стилистично маркирана. „В основата на наименованието на стилистично маркирания знак лежи познавателно-класификационната и квалификативната дейност на езиюковия колектив“, т.е. винаги е налице „квалификативна оценка, узуално закрепена за денотата от езиковия колектив или okazjiонално „приписвана“ на референта от отправителя на съобщението в конкретния комуникативен акт“ (Езикова номинация 1977: 127 – 128). Какво поражда експресията?

Причините за експресивността на имената от разглежданата група е обусловена от словообразователни и семантични фактори, както и от езиковата традиция.

Стилистично не неутрални (по своята природа) са всички okazjiонализми (за примери вж. 5. Хронологична класификация).

Каква е връзката между експресивността на неоефеминативите и тяхната производност, как произвеждащата основа и/или формант създава стилистичната маркираност на дериватите?

Тъй като е известно, че СИ в ж.р. „притежават същите стилистични особености, каквито и съответните имена за мъже, от които са получени“¹⁰⁹ (Морфология 1983: 55), а същото се отнася

¹⁰⁹ Повече за експресивността на новите имена в езика ни и за нейния експлицитен или не израз вж. у Благоева 2012в.

и за ЛСВ на тези произвеждащи имена, ако произвеждащото име е стилистично маркирано, тази характеристика се пренася и върху производното име – *аверка, рокаджийка, блусарка, чалгаджийка, бензинджийка, аграрничка, аграрка, агиткаджийка, халтураджийка, папарачка, естрадничка, фараонка, мутреса, свежарка, небрежарка, костюмарка, въздухарка, анонимничка, алтернативничка, каналджийка, комплексарка, купонджийка, фирмаджийка, пуберка, управленка, неформалка, помиярка* и др. Тук се причисляват, поради посочената причина, производните от мъжкородови имена, чиято основа е абривиатурна, тъй като произвеждащите СИ са с разговорна или простонародна окраска¹¹⁰ – *тотаджийка, бесепарка, бесепистка, седесарка, депесарка, бекапистка, капепейка, несеретейка, нисаджййка, випка* и мн. др.

Неофеминатив, чиято произвеждаща основа е различна от традиционната, т.е. от съществително в м.р., назоваващо лице мъж, също не е стилистично неутрален – *сексапилка, лайфка, хайлафка, джуджекия, бабеса, мутреса, електоратка* и др.

В групата на стилистично маркираните имена попадат и универбатите, защото и при тях, както и при други от посочените СИ, се вижда, че съответните лица могат да бъдат назовани и с неекспресивна лексема или с неекспресивно (по същността си тълкувателно) словосъчетание, като едното или другото от тези неекспресивни средства представлява техен стилистично неутрален синоним, с който СИ от тази група се заменят в официална реч. Именно наличието на стилистично неутрален вариант създава маркираността при тези СИ.¹¹¹

Поради същата причина и лексемите, образувани с наставката *-и(а)* – *дипломатия, канцлерия, амбасадория* и под., се приемат (от някои изследователи) за разговорни. Как обаче при обръщение да назовем съпругата на някое високопоставено лице в случай, че не използваме фамилното име, ако не точно чрез тези СИ? Не ли примерно така: *Госпожо премиерия/президентия*?

¹¹⁰ Такава стилистична характеристика на отабривиатурни мъжкородови имена е посочена у Крумова, Чоролеева 1982.

¹¹¹ Например *чалгаджийка* и изпълнителка на попфолк музика; *комплексарка* и жена, която има комплекси; *бесепарка* и жена, която членува в БСП или е привърженичка на БСП; *бондка* и изпълнителка от състава „Бонд“ и т.н.

Създава ли наставката при неофеминалните деривати експресия? В едни случаи – да, в други – не. При имена като *анонимница, безхаберничка, случайница, плиткоумничка, меркантилничка, претенциозница* и т.н. експресивността, както беше посочено по-горе, идва от произвеждащото мъжкородово име (*анонимник, безхаберник, случайник, плиткоумник, меркантилик, претенциозник* и т.н.), а не от наставката, което се потвърждава и от неофеминативи като *случайка, плиткоумка, меркантилка, претенциозка* и под., образувани с друга наставка, но притежаващи същата експресия. Имената от типа *педиатрица, депутатица, прокурорица, професорица, професореса, простакеса* и др. „се явяват тъждествени по значение, но не и по стилистична отсянка на вече съществуващите в неформалната, понякога и в книжовната реч лексеми“ (Тодорова 2018: 97), образувани с най-продуктивната женскородова наставка *-к(а)* (*педиатърка, депутатка, прокурорка, професорка, простачка*). При тези оказионализми експресивността се създава именно от наставката.

Ако семантиката на дадено СИ не допуска корелативно СИ в ж.р., образуването на такова женскородово име също поражда стилистичен ефект – *донжуанка, юношка, педерасткия*.

Названията *труженичка, робиня, пеперуда, пеперудка, парфюмче* са получени в резултат от експресивна вторична номинация и поради това не са стилистично неутрални.

Лексеми като *идолка, цензорка, апологетка, самозванка, вождеса, врагиня, всезнайка, творкия, мъдрекия, тиранка* и под. се схващат като експресивно маркирани. Причината е, че в езиковата традиция корелативната мъжкородова лексема на такива СИ назовава без оглед на пола съответното лице, включително и ЛЖ (макар че тук това са редки случаи, както показват примерите от тълковните речници), поради което женскородовите лексеми изглеждат необичайни. Обаче по подобие на редица други СИ, корелативни на мъжкородово име, в езика ни днес се появяват лексеми като изброените, за да фиксират референт жена. Така разделението на половете влече след себе си разделение и на СИ по род. Примери като:

Апостолка на апостолите, Мария Магдалина е историческа загадка. В действителност малко се знае за нея (С/822/1994); Пра-

вославната църква вярва и почита св. Дева Мария като Богородица, *чудотворка* и застъпница за всички (ЦВ/16/1998); Орнела съвсем не е скучна *аскетка* [...] тя си позволява чаша алкохол и от време на време пали цигара (24 ч./222/1995),

които, както се вижда, не са стилистично маркирани, говорят за процес, началото на който по всяка вероятност за нашия език се слага именно днес. Следователно, ако дадена лексема започне за изразява значението ‘мъж, който ...’, а не ‘лице, което ...’, тогава няма пречки за поява на женскородово съответствие, немаркирано стилистично.¹¹² Примерите по-горе доказват, че дори мъжкородовата лексема да не бъде със семантика ‘мъж, който ...’, появата на немаркирано СИЛЖ не е изключена.

Към тази група имена може да се прибави и феминалното име за професия *моделка*. Неговият корелат *модел* (в появилото се след 1989 г. значение ‘лице, което е ангажирано да облича и представя дрехи, облекло; манекен’, фиксирано за пръв път в БТР, откъдето е и дефиницията тук), назовава и лицата от женски пол, така както и синонимът *манекенка*. Спрямо тези две лексеми неофеминативът *моделка* се откроява като стилистично маркиран. Струва ми се обаче, че с течение на времето, т.е. с повторемостта на тази употреба, маркираността би избледняла или дори изчезнала. Дори в примери като:

Нужно е освежаване, повечето *моделки* са доста показвани (С/19/1999); Французинът [...] направи кастинг между *моделки* от български модни агенции, за да открие българката, достойна да участва в международния конкурс на „Метрополитен“ [...] Българката [...] ще има шанса [...] и да се пробва за манекенка и *моделка* в световноизвестната агенция (НТ/212/2000); Никога не съм мислила да ставам *моделка* (П/20/2009); В първото издание на VIP Brother играха певицата Весела Нейнски [...] *моделката* Галя Литова (Тм/35/2012)

не намирам стилистична натовареност.

¹¹² Това е характерно за немския език – „В Германия езиковият феминизъм за изравняване на половете е в посока от горе надолу (чрез трансформация на родовата сема ‘лице’ във видовата ‘мъж’)“ (Буров 1996: 54).

Следователно причината, поради която лексиката от този тип (*идолка, цензорка, апологетка, моделка* и др.) не е неутрална, се дължи главно на езиковата традиция.

Каква е стилистичната характеристика на по-голямата част от останалите нови думи, назоваващи лицата според тяхното професионално занятие или пост, звание, титла? Почти всички се определят като разговорни, но също така се отбелязва фактът, че „това до голяма степен се дължи на тяхната новост в социалната и езиковата практика“ (Аврамова 1998: 177). Същото мнение е изказвано и от К. Анкова-Ничева (1996), както и от мене (Сумрова 1999). Смятам, че за подобна квалификация значение има и твърдението, че при използването на феминални имена се наблюдава „слизане“ в по-нисък функционален стил и се проявява „тенденция на пейоризация“ (Божилова 1983б: 211). Това би могло да се отнася за случаите, когато книжовната норма изисква маскулинизация, тъй като е очевидно, че не всички СИЛЖ са маркирани стилистично.

Разглежданите СИ от посочената група могат да се разделят на две подгрупи. Едната включва имената, които според нормата подлежат на маскулинизация, а другата – всички останали.

Имената от втората група – *брокерка, дилърка, мениджърка, банкерка, диджейка, галеристка, новинарка, имплантоложка, богословка, презентаторка, набористка, скамьорка, модераторка* и т.н., въпреки своята новост не би трябвало да бъдат характеризирани като стилистично натоварени – разговорни, защото са еднотипни в номинативно отношение с лексемите *учителка, инженерка, психоложка, педагожка, филоложка, стоматоложка* и стотици други, които са стилистично неутрални. С основание се задава въпросът защо феминативите в речниците в повечето случаи са смятани и квалифицирани като стилистично маркирани, след като те задоволяват номинативни нужди (Бонджолова 2007б).

Имената от първата група обаче, според мнението на повечето изследователи, не са стилистично неутрални, а притежават разговорна отсянка. Причината, поради която те не се причисляват към неутралната лексика, е не тяхната новост (тъй като СИ и от двете групи се появиха по едно и също време), а езиковата традиция, съществуващите норми. Именно поради това лексе-

ми като *министърка, президентка, посланичка* „в идиолекта на някои [к.а., В.С.] носители на езика са допълнително стилистично маркирани с пренебрежителност и имат снижаващ ефект“ [Влахова 2001: 262]. Не по други причини, а пак поради езиковата традиция да се употребява маскулинизирано СИ *„моделка, леткия, пилотеса, войничка* и под. [...] звучат неприемливо и дори комично за разлика например от *писателка, боркия, поетеса, ученичка* [к.а., Е.Д.] и мн. др.“ (Добрева 2001: 22).

Потвърждение за ролята на езиковата традиция е фактът, че в различните езици един и същи лексеми нямат еднаква стилистична характеристика – срв. например неутралното *modelka* и маркираното *maneken* в полския език срещу българското маркирано *моделка* и немаркирано *манекенка, манекен*. Казаното се отнася дори не само за отделни лексеми, а за модели, които в едни от славянските езици са недопустими, в други принадлежат към разговорния стил, а в трети са употребими, книжовни (Ликоманова, Милева 1989).

Смятам, че разглежданите СИ могат да се определят като разговорни само условно, доколкото следват модел, присъщ на „народната реч“ (Андрейчин 1961: 143), ЛЖ да се назовават със СИ в ж.р. (мнение, което вече съм изказвала – Сумрова 1999).¹¹³ Автори като Л. Андрейчин, Ст. Брезински, Ел. Георгиева, Б. Вълчев, Ст. Буров и др. намират за коректни феминалните имена, включително и от посочената група, след като референтът е лице жена.¹¹⁴ Същото смятам и аз.

4. Класификация според отклоненията от книжовните норми

Ако за критерий при класификацията на новата лексика се използва съотнасянето с книжовните норми, наблюдават се няколко случая на отклонения от тях.

¹¹³ Съвсем отделен е въпросът, че всъщност всяко СИ, както и въобще всяка лексема, може да има стилистично маркирана употреба в определен контекст – теза, доказана от стилистиката. Примери за такава употреба на представяните тук СИ са посочвани (Сумрова 1999).

¹¹⁴ Вж. по-подробно за това Трета глава „Маскулинизация на съществителните имена“.

Единият случай на отклонение от книжовните норми засяга маскулинизацията. Известно е, че в езика ни „съществува реална възможност да се образуват [...] съответни имена за лица-жени от почти всички съществителни за лица-мъже“ (Русинов 1974: 64). Отбелязва се обаче и това, че поради различни причини от някои СИ „не се образуват съществителни от женски род [...] напр.: *професор, доцент, министър, майор, капитан, летец, шофьор* и др.“ (Морфология 1983: 103). Въпреки това днес масово се образуват женскородови имена и от имената, подлагани на маскулинизация – *министърка, прокурорка, съдийка, деканка, войничка, лейтенантка, офицерка* и мн. др. Самата речева практика опровергава твърдение като „Той [българският език – б.а., В.С.], макар структурата му да позволява това, най-вероятно просто ще се откаже да произведе теоретично възможните съществителни *моделка* [...] *войничка* и под.“ (Добрева 2001: 22). Отделен е въпросът дали подобни СИ ще останат в системата на езика ни, в неговия речников фонд.

Друг случай на отклонение от книжовните норми се наблюдава при номинати като *педерастка, донжунка* и под., тъй като семантиката на изходното СИ изключва появата на женскородово име, т.е. такива феминативи са създадени против семантичните правила.

Като отклонение от нормите на българския език се възприемат от изследователите и някои от лексемите, образувани с префикси или префиксоиди (от типа с *анти-*, напр. *антифенка*), както и изобщо моделът с два десубстантивни елемента без формална връзка между тях (от типа *фитнес състезателка, бизнес секретарка*), поради което те се определят като нежелателни.¹¹⁵

Като нежелателни се квалифицират и редица други лексеми, чиито произвеждащи имена са с чуждоезиков (най-често английски, но не само) фонетичен облик.¹¹⁶ (При тях обикновено (но не винаги) се среща и синонимна лексема.) Именно заради

¹¹⁵ Такава позиция например е изразена в предговора на РНДБЕ, с. 10: „Подобни употреби са несвойствени за нашия език и се налагат под влияние на чужди (в частност – английски) модели, поради което са нежелателни“.

¹¹⁶ Такива са имената като *айдълка, брадърка, сървайвърка*, към чието звучене негативно отношение с основание изказва Ем. Пернишка (2008).

това с лексикографската бележка *нежел.* в РНДБЕ са придружени лексеми¹¹⁷ като *бодигардка, билдърка, бодибилдърка, акаунтка, буккросърка, визажистка, имиджмейкърка, клабърка, омбудсманка, дивелтърка, промотьорка* и др.

5. Хронологична класификация

Хронологичният критерий е най-важен при определянето на новата лексика (Котелова 1978; Йорданова 1980; Лексикология 2013). Спрямо историческата перспектива в живота на думите новата лексика се разделя на неологична и оказионална. Отбелязвано е обаче, че поради своята динамика неологичната лексика „съдържа разнородни по характер (узуални и неузуални, лексикализирани и нелексикализирани) елементи, като между тях невинаги може да се прокара рязка граница“ (Лексикология 2013: 227). Това още в по-голяма степен се отнася за феминалните названия, отбелязва В. Бонджолова (Бонджолова 2007а).

Оказионализми са имена от различни групи – *плажорка, моржка, адреналинка, рачка, айсикютка, донжуанка, педерасткиня, талантливка, перхидролка, небрежарка, безхаберничка, баладжийка, прекрасничка, ненагледница, недостъпница, разкошка, случайка, претенциозка, меркантилка, мъжемелачка* и др., тъй като тяхната поява или появата на произвеждащото мъжкородово име е продиктувана от чисто стилистични, а не от семантични причини и по своята същност такива имена (мъжко- или женскородови) са резултат от „игра“ с възможностите на езиковата система. Те служат за преназоваване¹¹⁸: вместо тях се използват описателни названия или словосъчетания (*жена, зодия рак; жена, която проявява безхаберие; плажувачка жена; талантлива жена* и т.н.).

Ако обаче предположим (само хипотетично), че „експанзията“ на СИЛЖ доведе до промяна на книжовните норми, според които ЛЖ трябва да бъдат назовавани само или почти безизключително със СИ в ж.р. (каквата опасност Е. Добрева (2001) подозира, но все пак се съмнява, че „ще бъде допусната“ в/от езика ни)

¹¹⁷ Както мъжкородови, така и женскородови, а и от други части на речта, а не само СИ.

¹¹⁸ Номинативната факултативност е един от признаците на оказионализмите (Лексикология 2013).

– така както е в немския и отчасти в английския и в италианския език (Буров 1996; Влахова 2001; Добрева 2001), както вече е въведено във френския език за висшите държавни постове (Нещименко 1999), както това се отнася в голяма степен за чешкия език (Ликоманова, Милева 1989, Нещименко 2009), СИ като *темерутка, аутсайдерка, боска, ученка, тарторка, кадърка, доайенка* и редица други не биха били нито okazjiонални, нито стилистично маркирани. Следователно историческата перспектива на думите се определя както от езиковата традиция, така и от съвременната езикова ситуация.¹¹⁹

Голяма част от останалите лексеми могат да се определят като неологизми¹²⁰, ако се вземе предвид хронологичната рамка, тъй като е известно, че за неологизъм се смята дума, която съществува и се употребява по-малко от 20 години (Бояджиев и др. 1998). От друга страна обаче, отчитайки функционални показатели, дори лексема, битуваща в езика ни по-малко от 20 години насам, може и да не „се квалифицира като неологична – тя изгубва своя характер на нова дума“, при положение че „думата се употребява в речта, включва се в речниците и е необходима за номинация“ (Бояджиев и др. 1998: 197). Утвърждаването в речевата практика, усвояването от широк кръг говорещи на новосъздадените и на новозаетите изразни средства водят до загубване на техните характеристики новост и необичайност, в резултат на което те престават да бъдат неологизми и се превръщат в пълноценни елементи на лексикалната система (Благоева 2006).

¹¹⁹ Оказионализмите с неголеми отклонения от нормите на словообразуването могат да преминат в общонародния език, стават общоупотребителни (Григоренко 2005). Възможността за превръщането на okazjiонализмите в неутрални думи е отбелязвана и в българската литература (Ликоманова 2003). Разглежданите тук феминативи са продукт не на словообразователни отклонения, напротив, създадени са по най-продуктивния модел, с най-продуктивната наставка, но са новост както спрямо книжовната норма, така и спрямо езиковата традиция за назоваване на лица жени. Това, от една страна, довежда до възприемането им като okazjiонални, а от друга – изключва възможността в настоящия момент, при съществуващите условия да се превърнат в неутрална, общоупотребима лексика.

¹²⁰ Според това къде е новостта – в плана на изрече или в плана на съдържанието, неологизмите са разделят на три групи: същински неологизми (нова форма и ново съдържание), трансноминатии (нова форма със старо съдържание), семантични неологизми (ново значение в старата форма) (Недялкова 1992).

Така редица лексеми като *президентка, вицепрезидентка, премиерка, вицепремиерка, министърка, експрезидентка* и под., *президентиша* и някои от подобните, *бодигардка, банкерка, дилърка, мениджърка, акционерка, дистрибуторка, стриптийзьорка, омбудсманка, рокаджийка, фолкаджийка, бесепарка, дисидентка* и др. вече не са неологизми, а са станали част от речниковата система на езика ни. Смятам, че това засяга и непрекъснато растящото множество феминативи, назоваващи ЛЖ според техните нови професии, тъй като тези имена имат номинативна функция.

Трета глава

Маскулинизация на съществителните имена

1. Теоретични въпроси

Уводни думи

Езиковата практика у нас при назоваването на лица жени през последните 80, че и повече, години непрекъснато провокира езиковедите. На темата са посветени немалко (по-големи или по-частни) изследвания, а също така тя се засяга и в граматиките на езика ни. „Нещо повече – тази тема постоянно подхранва широкия обществен интерес, предизвиква дискусии и полярни мнения“ и „се е превърнала в една от „вечните“ теми“ в нашето езикознание (Буров 2016: 25). Това означава, че проблемът е и важен, и интересен.

Съществуващите в речевата практика колебания или грешки, свързани с назоваването на лицата жени, свидетелстват за нормативна неустановеност. Появата на множество нови феминални названия (корелативни не само на неологични, но и на отдавна съществуващи мъжкородови имена) в езика ни през последните повече от 25 години поставя въпроса за техния „статут“ и за това могат ли да се употребяват вместо маскулинизираните по-стари варианти.

Въпросът за съществуването и функционирането на СИ за ЛЖ е неизбежно свързан с въпроса за маскулинизацията на съществителните имена, защото невинаги при назоваването на ЛЖ се употребява лексема в ж.р. дори когато езикът ни разполага с такива лексикални единици.

Изследователите на българското словообразуване са единодушни, че в езика ни от почти всяко СИ, назоваващо лице мъж, може да бъде образувано съответно СИ за лице жена и че този вид назоваване е стара, изконна народна традиция (Теодоров-Балан 1940; Андрейчин 1944; Теодоров-Балан 1955; Андрейчин 1973; Русинов 1974; Пашов 1981; Аврамова 1990; Брезински 2001б и др.). Този процес се подпомага от въздействието на външно- и вътрешнолингвистични фактори – социално-икономическите условия (про-

мянната в социалните роли на жената, навлизането ѝ в различните сфери на обществения живот) и особеностите на словообразователната система (Русинов 1974; Протченко 1975; Аврамова 1990; Георгиева 1990 и др.). Употребата на СИЛЖ се препоръчва и от нормативната граматика (Морфология 1983). Въпреки споменатото дотук маскулинизацията не е ограничен процес в речевата практика.¹²¹ Твърде показателен в това отношение е и следният пример от диалектна реч – от белоградчишко-трънския говор, в който маскулинизацията е определена като характерна черта: *Вашата мома чиновник станула* (Ангелов 1999: 92).

1.1. Причини и фактори за маскулинизацията

Извънезиковата причина за маскулинизацията е наличието на професии и под., които по-рано са били практикувани само от мъже, посочва Н. Костов (1939) и редица изследователи след него. За такива професии липсва / е липсвала женскородова лексема. Нещо повече – джендърлингвистиката обяснява именно с този факт андроцентризма на езика (Виденев 2013).

Защо обаче невинаги при назоваването на ЛЖ се употребява лексема в ж.р., въпреки че в езика ни има такива лексикални единици? От какво се определя процесът на маскулинизация? Езиковедите откриват зависимостта на разглеждания процес от различни по характер езикови фактори.

1. Като основна причина за маскулинизацията се сочи пренасянето в езика ни на чужд (руски) езиков модел (Андрейчин 1944; Захариевич 1959; Андрейчин 1961; Бабов 1964; Молхова 1970; Русинов 1974; Мурдаров 1983б; Брезински 2001б; Брезински 2005а; Вълчев 2009; Върбанова 2010 и др.). Мисля, че днес пък английският също оказва влияние в тази насока. Отбелязва се, че публикуването на много преводни материали също способства за маскулинизацията (Брезински 2009).

2. Процесът обаче е улеснен от редица други фактори. Главен сред тях е типът назоваване.¹²² Той се определя от това

¹²¹ Данни за употребата в печата преди 1989 г. на маскулинизирани СИ, назоваващи ЛЖ според професията или титлата, са приведени от Л. Иванова (1984).

¹²² За типовете назоваване в литературата се срещат различни термини – аз приемам най-често използваните.

дали информацията за половата принадлежност на назоваваното лице, носена от семата 'жена' в семантичната структура на феминалното СИ, е комуникативно релевантна (Гулова 1983; Дмитриева 1987). При положителен отговор задължително се употребява СИ в ж.р., ако в езика има такова СИ. Това са случаите на конкретно назоваване (Захариевич 1959; Русинов 1974; Енглунд 1981; Крумова-Цветкова 1987; Аврамова 1990; Велева 1991; Буров 1996 и др.). То се среща при „фиксиран, определен референт лице жена и в условията на противопоставяне по пол“ (Буров 1996: 112). Могат да се посочат ЛСГ или видове контекст, в които преобладава този вид назоваване. Това са:

а) областта на спорта (Дементиев 1954; Протченко 1975; Аврамова 1990);

б) сферата на артистично-изпълнителската дейност (Дементиев 1954; Иванова 1984; Аврамова 1990);

в) типично или предимно „женските“ професии (Дементиев 1954; Аврамова 1990);

г) религиозните и други общности, групи;

д) демографските изследвания и случаите на посочване на лица жени според тяхната националност или народност, по месторождението или по местожителството им;

е) текстове, посветени на конкурсите за красота, на любовни или брачни отношения.

Ето за доказателство примери от посочените групи:

Боксьорка е новият секссимвол на Германия (заглавие), Чаровната Регина триумфира като световна **шампионка** по бокс за **професионалистки** (текст под снимка) (24 ч./6/1999); **Самурайка** посети САЩ и Русия (заглавие), Шизука Аракава изненадващо спечели олимпийската титла във фигурното пързаляне при жените в Торино, отвявайки **американка** и **рускиня**; това е първото злато за Япония в този спорт (www.dnes.bg/sport/2006/02/24/); ... пъ заедно с именитата ни **изпълнителка** Йорданка Христова (ДТ/12/1999); „24 часа“ събира знаменити **цигуларки** в НДК (24 ч./349/1998); ... праща автограф на **силистренка** [...] самоуката силистренска **художничка** Петранка Пецова [...] според **добруджанката** (24 ч./88/1999); Избраха пак **юриска** за „Мис България '99“ (заглавие) – в текста: **студентката** по право Елена Ангелова, 20-годишната **блондинка**, **победителката** е предрепделена, **кандидатките** оценяваха, **Столичанката** Елена

Ангелова получи короната от *предшественичката* си Наталия Гуркова (24 ч./132/1999); *Мохиканка* стана *светица* [...] Първата *светица индианка* бе канонизирана вчера (С/7095/2012); *Аборигенка* запали огъня на стадиона в Сидни и сложи началото на 27-ата олимпиада. [...] световната *шампионка* на 400 м Кати Фриймън стъпи в средата на езеро в олимпийския стадион и поднесе пламъка към водата, която лумна (Сг/218/2000); Кариерата му бе на косъм през 1997 г., когато го уличиха в прелюбодеяние с *експертка* от разузнаването (24 ч./205/1999); Хелън Хънт [...] е новата *любовница голфаджийка* (Сг/274/2001); Деветдесет на сто от любовните стихотворения тогава [50-те години на XX в. – б.а., В.С.] бяха за *звенородка* и тракторист или за *многостаночника* и рационализатор (Пл/9/1967).

При необходимост обаче, в друг контекст, не на конкретно назоваване, дори СИ от посочените ЛСГ могат да бъдат маскулинизирани:

... Андрей Вознесенски ми каза [...] че този път няма да ми даде интервю, защото било „светотатство“ да говори за поезия в присъствието на най-големия световен **поет** – *Елисавета Багряна* (С/2611/2000); Млад **музикант** на годината стана *ученичката* от Пловдив Мария-Десислава Стойчева (Д/95/2016); *Тя* е **актьор**, който заема различни позиции на сцената (К/24/2003); Аз държа на себе си предимно като **артист** и много искам да бъда харесвана от почитателите си (24 ч./137/1999); *Тя* е **артист**, който се раздава 100% – танцува, пее, свири на китара (С/5944/2009); ... ген. Михо Михов и [...] *Нери Терзиева* са поканени [...] на парашутните състезания [...] получила покана от организаторите като **скачач** с опит (24 ч./169/1999); На срещата се събраха 10 праведни [...] *женици*, очевидно най-ревностните **християни** в София (24 ч./136/1999); *Русенка* е **студент № 1** в САЩ; *Русенка* е **най-добрият студент** в САЩ (24 ч./14/2004); Макар прозата на *Ранд* да принадлежи на героичната фантазия [...] *тя* е **писател**, който не може да бъде отминат (Кап./2/2010); *Богородица* е **светец-покровител** на региона и патрон на основните култови центрове (*Тя на Балканите*, Благоевград, 2001, с. 114).

Нещо повече – дори по отношение на едно и също лице в едно и също изречение могат да се срещнат и двата типа контекст, което да обуславя употребата и на СИ в ж.р., и на маскулизираното СИ, както е в следния пример:

Най-много със служебна кола е пътувал зам.-шефът на червените депутати [...] След него е царската **депутатка** *Маргарита Кънева*, която е **депутат** от столицата (ДТ/114/2003).

Понякога единият тип контекст се среща в заглавието на текста, а другият – в самия текст, и това налага редуването на женскородови или маскулинизирани форми, с които се назовава едно и също лице:

Сладкопойна **елтехничка** Мисис Пенсионерка Дръзновение (заглавие), Събина Георгиева пее от 10-годишната си възраст, а *по професия е електротехник* (24 ч./89/2009).

Трябва да се отбележи, че понякога словосъчетания със СИ и прилагателно в превъзходна степен, с числителното *първи* или с прилагателното *единствен* също са маркер за конкретно назоваване и изискват СИЛЖ, а не маскулинизирано име. Така е в примерите:

За четвърти пореден път пък бразилската Марта бе обявена за *най-добра футболистка* (С/6088/2009); Кандидатки за слава влизат в остра конкуренция на конкурса „Ивет фешън топ модел“ [...] 11-ото поредно издание отново има мисията да открие *най-добрата манекенка* в родината (С/6074/2009); Един ден обаче му се счупило компютърчето. Обадило се то на провайдъра и оттам му пратили *най-хубавата системна администраторка*, която някога било виждало (Кап./51/2005); Либерия – Елън Джонсън-Сърлийф стана *първата президентка* на страната (БА/23862/2016); *Единствената министърка* в кабинета по въпросите на семейството и децата [...] се смята за най-елегантната ВИП дама на Турция (С/5395/2008).

Разбира се, че освен при посочените словосъчетания и типове контекст конкретното назоваване се среща и при други СИ, за което свидетелстват многобройни примери. Ето само някои от тях:

Арест за подкупни румънски **съдийки** (заглавие), Две румънски **съдийки** са арестувани за корупция, предаде АФП (Т/74/2013); От Берн вече „по свое желание“ си е тръгнала **атлантичка-та** Иванка Петкова, която навремето бе една от **съратничките** на Соломон Паси (С/4364/2005); Мама е била **жонгльорка** и **баламсьорка**, а татко – комик (Д/86/2010); Една от най-запалените

туристки е бившата социална *министърка* Емилия Масларова (С/4227/2004); Според заповедта на министър Свинаров ние имаме възможността да контактуваме с неговата *заместничка* Соня Янкулова (БА/15323/2002); В. „Политика“ вече писа за две английски баронеси (*лейбъристки*, разбира се), *депутатки* на два парламента: британския и европейския (Пол./299/2010); Образът на Христос се появи върху хълм в Колумбия (заглавие), „Ако човек вярва в Исус, ще види изображението му“, споделя за колумбийския в. „Тиемпо“ *очевидката* Химена Росеро Аранго (Т/82/2015).

В случаите, когато информацията за половата принадлежност на назованото лице не е комуникативно релевантна, т.е. при т.нар. абстрактно назоваване (Русинов 1974 и цитирания от него Мучник 1971; Енглунд 1981; Крумова-Цветкова 1987 и др.), се използва СИ в м.р., защото е немаркираният член в опозицията между двата граматични рода.¹²³ Така е в цитираните по-горе примери, както и в следния:

Била е верен *помощник* на съпруга си [Т. Ман – б.а., В.С.], преписвайки на машина многобройните му версии на ръкописите му. Освен *спътник* в творческата работа на писателя, Катя била и безпрекословен *изпълнител* на капризите му [...] (ВЖ/3/2002).

Отдавна обаче е отбелязано, че и в контекст, изискващ абстрактно назоваване, могат да се срещнат СИ в ж.р. (вж. по-долу конструктивно обусловените примери). Обяснението, от една страна, е в „трудното точно разграничаване на случаите на абстрактно назоваване“ (Енглунд 1981: 88), а от друга страна – в семантиката на корелативното женскородово име, която (при по-голямата част от феминативите) е идентична на тази на произвеждащото мъжкородо име (Пенчева 1977; Божилова 1983б), т.е. разликата между двете имена е само в семата ‘жена’ в структурата на феминатива, докато приписваният на лицето признак чрез името е един и същи. Това позволява лицата жени да бъдат назовавани – без семантична разлика – с имена от двата рода, независимо

¹²³ „Именно мъжкият пол се идентифицира с общия концепт за *хомо*, поради което и неговото означаемо се използва в случаи, когато половата принадлежност на означаемите индивиди е неизвестна или без значение (в генерализирани контексти)“ (Илиева 2013: 245).

от типа назоваване, и обяснява защо феминалните имена могат да присъстват и в контексти на абстрактно назоваване, както и обратното – защо мъжкородови имена се използват за конкретно назоваване. Следствието от това пък е двойката употреба в речевата практика.¹²⁴ (Назоваването на лица мъже със СИЛЖ, както е известно, е невъзможно поради маркираността на ж.р. Всъщност срещат се и такива примери, но те винаги са стилистично маркирани – вж. Сумрова 1999 и цит. там литература.)

3. Задължително е обаче да се отбележи, че не всяко СИ в м.р., назоваващо лице мъж, може да бъде употребено за ЛЖ, т.е. вместо дадено СИ в ж.р., поради ограничения от „семантичен характер“, които „се проявяват по отношение на роднинските имена, на названията на лица според техния произход откъм населено място, според тяхната народностна или национална принадлежност и някои др.“ (Велева 1991: 208), като това засяга само формите за единствено, но не и за множествено число. Съществуват обаче и маскулинизирани примери в ед.ч. при някои от посочените групи СИ, например при етнонимите – примери както от днешната преса:

Госпожа Л’Ореал е най-богатият **европеец** (заглавие), Тя не е само най-богатата жена в Европа, тя просто е най-богатият **европеец** (С/2593/1999),

така и в по-стари изследвания (Божилова 1983а). Следователно не могат да се маскулинизират СИ, назоваващи роднински и подобни връзки, както и някои други групи СИ (СИ от типа *красавец, хубавец, чаровник, брюнет* и др.).¹²⁵ Вижда се, че тук

¹²⁴ Възможността за двойко назоваване на ЛЖ – с женско- или с мъжкородова лексема – в зависимост от типа предикат (характеризиращ, таксономичен или идентифициращ) е разгледана от Ст. Буров (2004).

¹²⁵ Привеждам един хумористичен откъс в потвърждение на казаното: „Драги ми господине беше един много интересен врабец. Той седеше по цял ден на дървото и само чака нещо да се зададе, за да почне да му прави забележки. Това нещо няма значение какво е: каруца, човек, куче, жена, кола снопи – той на всичко вика „Драги ми господине“. Как може, ако върви *жена*, да ѝ викаш отгоре: *Драги ми господине!* Драги ми господине обаче пет пари не дава за това, а седи отгоре и вика на *жената*: *Драги ми господине*, не можеш ли малко по-високо да стъпваш, да не вдигаш толкова прахотляк подире си! Къде са те учили да си тътриш краката, *драги ми господине!* [к.а., В.С.]. И т.н.“ (Йордан Радичков. *Ние, врабчетата*. София, 1977, с. 32 – 33).

се включват не само съществителните, при които семантичният признак принадлежност към един от двата пола се изразява лексикално, т.е. суплетивно (*баща – майка, дядо – баба*), но и производни лексеми (*красавец – красавица, блондин – блондинка*). Това са имена, които в тълковните речници са обяснени в повечето случаи с описателна дефиниция, а не със структурна (от типа ‘жена + СИ в м.р.’).¹²⁶ Изключение правят имената в преносна употреба, анализирани от М. Велева (1991), Ст. Буров (1996), В. Сумрова (1999) и др.

Ето и още един интересен факт, свързан със семантични блокировки за образуването на СИЛЖ. В класификацията на личните СИ М. Велева отделя група на имена само в м.р., които по екстралингвистични причини се отнасят само за мъже. Това са „названията на светски и духовни постове, заемани единствено от мъже [...] шах, султан, емир, папа, патриарх, митрополит, мюфтия, ходжа и т.н.“ (Велева 1991: 206). В последното десетилетие на XX в. настъпи пробив и в тази, изглеждаща монолитна, група. Срещат се не само маскулинизирани примери:

... *певицата* бе ръкоположена за **свещеник** (24 ч./188/1999),
Попзвезда, бунтарка, **свещеник**, лесбийка. Всичко това е Шини-
ъд О’Конър [...] (24 ч./194/1999),

но и корелативни женскородови СИ: освен отдавна съществуващата лексема *папеса* днес се появиха *дяконка, свещеничка, пасторка*. А това е потвърждение на факта, че при необходимост езикът намира средства за назоваване на дадена нова реалия или значение.¹²⁷

Поради посочената вече причина – че има СИ от м.р., които могат да се отнасят само за лица мъже, но не и за ЛЖ – са неприемливи примери като:

¹²⁶ Дори в редки случаи дефиницията да е структурна – както е при *кръстница* в т. 8 на РБЕ, семантиката на думата определя възможността за маскулинизация.

¹²⁷ Поради същите причини в старобългарския език няма женски еквивалент на лексемите *творец, кръстител, светител* – те са богословски термини, означаващи само лица мъже (при първото СИ това е създателят на мирозданието, мислен по презумпция като мъжко божество), отбелязва Т. Илиева (2013: 252). В съвременния ни език обаче са фиксирани и техни женскородови корелати.

„Дом на младоженеца“ (пример, анализиран от Андрейчин 1967) – срв. напр. с правилното „Клуб на учителя“; Бисери от новия семеен кодекс: чл. 107, ал. 1 – Право на издръжка след развода има **съпругът**¹²⁸, чието поведение не прави получаването ѝ неморално или несправедливо (М/144/1999).

За неправилната употреба в ед.ч. вероятно е повлияла формата за мн.ч., която се отнася и за съответния представител от женски пол. С основание Ст. Буров посочва, че СИ като *годенник*, *кръстник*, *любовник* имат по две омонимични форми за мн.ч., едната от които изразява разделно множество, а другата е с променено лексикално значение, което е ‘мъж и жена, които ...’ (Буров 1996). Втората той определя като мн.ч. с дуално значение, *pluralia tantum*.¹²⁹ Така СИ като посочените обикновено имат по две (или поне по две) значения – първото е ‘мъж...’, поради което това значение не може да се отнася (употреби) за ЛЖ¹³⁰, а второто, с бележка „Само мн.ч.“ означава ‘двойка мъж и жена ...’.¹³¹

4. Друга, определяща маскулинизацията „причина от психолингвистичен характер“ е „езиковата привичка, консерватизмът в езиковото мислене“ (Русинов 1974: 70). Тя е свързана главно с групата имена, назоваващи лицата жени по професия, титла и под. За тях Ал. Теодоров-Балан пише: „По навик се казва *архитект*, *доктор*, *лекар* [к.а., А.Т.-Б.] и за жена“ (Теодоров-Балан 1955: 130). Езиковите нагласи, както и сексизмът са силен фактор, определящ лексикалния избор при интересуващата ни тематика (Захариева 2008). За Ел. Георгиева съществува зависимост на маскулинизацията от езиковата традиция: явлението засяга по-новите професии, длъжности, звания, които са изобщо без традиция или са с малка традиция в речевата практика (Георгиева 1990).

¹²⁸ Срв. например с израза „*този от съпрузите*“ вм. съществителното *съпруг*, чието значение е ‘мъж по отношение на жената, с която е в брак; мъж’ (БТР), което изключва възможността то да бъде използвано за назоваване на съпругата.

¹²⁹ Според друго мнение в случая не става въпрос за дуални множествени форми на съответното мъжкородово СИ, а за отделни лексеми *dualia tantum* (Георгиева 2010).

¹³⁰ Затова такива имена в ед.ч., макар и членувано, изключват от семантиката си лицата от женски пол, както и не могат да се употребяват маскулинизирано, т.е. да назовават ЛЖ, поради което цитираните примери са неправилни.

¹³¹ Това още веднъж доказва необходимостта от прецизност в изработването на лексикографските дефиниции.

Прави впечатление, че на маскулинизация се подлагат имена, назоваващи лицето според неговия пост, длъжност, звание, титла, както и според неговата професия – „*професор, доцент, министър, майор, капитан, летец, шофьор* и др.“, тъй като от тях „не се образуват корелативни съществителни от ж.р.“¹³² (Морфология 1983: 103). Не от днес обаче такива СИ се образуват. Какво става тогава с нормата?

Съществителните имена за означаване на титла, звание или чин имат по две значения (Чангърова 1983; Божилова 1983а). Едното, основното, е название на титлата, званието или чина, а второто, производното, е название на лице със съответната титла, звание, чин. От това следва, че женскородово съответствие може да има само към второто значение. Първото значение най-често се употребява нечленувано като приложение към съществително собствено име (Мурдаров 1983б; Велева 1991, позоваваща се на Русинов 1974). Затова в следващите примери маскулинизираната форма е не само правилната, но и единствено възможната:

Лейтенант Славова става за пръв път майка; „Взех си успешно зимния семестър [...]“, спомня си **лейтенант Матеева** (НТ/180/1993).

Днес, както стана ясно, от почти всички имена от посочената група се образуват имена от ж.р. – ***министърка, магистратка, прокурорка, консулка, премиерка, президентка, ефрейторка, офицерка, сержантка, кадетка, рейнджърка, войничка*** и др. Защо в синхрон с препоръките на нормативната граматика за избягване на маскулинизацията (Морфология 1983) такива – женскородови – съществителни да не бъдат използвани за конкретно назоваване?¹³³ Ето какво се получава, когато контекстът изисква женскородово име, а езиковата норма – мъжкородово:

¹³² Тези имена, по руски образец, са характеризирани като СИ от общ род (Мурдаров 1983б).

¹³³ Много показателен е фактът, че в речта на (по принцип) консервативно настроено съсловие като съсловието на военните „се наблюдава използване в неутрална употреба на женскородовия корелат *войничка*, като явно целта е единствено да се посочи половата принадлежност на военнослужещата, а не да се създаде комичен или друг ефект“ (Банова 2010: 63).

Лейтенант роди момиченце в ямболския гарнизон (заглавие), Добре си свършили работата д-р Антоанета Антонова и акушерката Гинка Иванова, които *помогнали на лейтенанта да роди* (НТ/180/1993).

Вижда се неуместната употреба на името в м.р. и едновременно с това, че тъкмо маскулинизацията е използвана като стилистично средство, като средство за привличане на читателското внимание чрез, както се оказва от самия материал, квазисензационно (а какво друго може да бъде, поне при биологията на съвременния хомо сапиенс...) съобщение.¹³⁴

И още такива примери – какво бихте си помислили, прочитайки заглавието на журналистическа информация „Руски **милиционер** стана **Мис** Вселена“. Ето какво пише за това Ст. Брезински: „звучи почти хумористично (дали милиционерът не си е сменил пола?). В текста под заглавието се внася все пак яснота: „Милиционерка от Русия стана Мис Вселена“ (Брезински 2005а). Не по-малко „илюстративен“ е и друг пример, цитиран и анализиран от същия автор: „**Генов е [...] съпруг на посланика** ни в Швеция Жасмин Попова“ (Брезински 2006: 252). И носителите на езика са забелязали коментирания тук „феномен“:

... само да попитам, нормално ли ви звучи това изречение, публикувано в нашенски вестник: „**Съпругът на бившия премиер** е съсобственик на бизнес, регистриран в европейската държава“ [подчертаването мое, В.С.]. Е, разбира се за какво иде реч. Лошо ще стане, когато в България се разрешат хомосексуалните бракове (<http://forum.abv.bg/lofiversion/index.php/t111735-50.html>).

Представете си например как биха изглеждали изреченията:

„Докторът имал една *кандидатка* – *учителката* по пеене“ (пример на К. Чангърова (1983); Съпругата на Мъро го сварва в легло-

¹³⁴ В журналистическата статия „Език свещен... и несексистки“ се обяснява, че зад изречението „Колегата роди“ не се крият физиологични феномени, а маскулинизирани употреби (http://www.capital.bg/light/neshta/2012/05/30/1836618_ezik_sveshten_i_neseksistki/).

то с най-добрата си *приятелка* (К/45/2002); Подозират *съдийката* на Цветанов и адвокатата му в любовна връзка (БЛИЦ, 26 септ. 2013 – https://www.blitz.bg/goreshtite-novini/podozirat-sdiykata-na-tsvetanov-i-advokata-mu-v-lyubovna-vrzka_news224300.html)

и каква би била семантиката им с маскулинизирани форми.¹³⁵

Примерите потвърждават, че „между речевата практика и правилата на нормативната граматика има разминаване“ (Стоичкова 2003: 141). А пък „наличието на твърде голяма дистанция между кодификацията и системните закономерности може да способства за възникването на комуникативен дискомфорт“ (Нещименко 2012: 22).

Дали новите названия ще се приемат, е въпрос на време.¹³⁶ То трябва да се пребори с езиковата привичка, отбелязва Р. Русинов (1974) и по друг повод К. Викторова (1980). Ето как един езиковед с богат опит оценява СИЛЖ (нови и стари): „Положителна е тенденцията за намаляване на маскулинизма чрез употребата на съществителни за жени според професията: *полицайка, дипломатка, депутатка, космонавтка, скаутка, премиерка, скачачка, стачничка*“ (Георгиева 1999 – 2000: 146).

5. Социолингвистичните фактори също имат значение за маскулинизацията. „При висшите длъжности и звания, както и при титлите, се предпочитат съществителните от м.р. и за назоваването на жени“ (Пашов 1999: 66), докато при СИ, назоваващи ЛЖ по професии, които са смятани за непрестижни, като *миячка, чистачка, плетачка, шивачка*, не се очаква маскулинизация (Попова 2012). Зависимостта между престижността на професията и маскулинизацията отбелязват и други автори: „жените с престижни професии предпочитат по-представителните мъжки форми: „доктор“, „професор“. „Докторка“, „професорка“ звучат пренебрежително, просторечно, докато „миячка“, „чистачка“, „перачка“ като че ли са напълно уместни“ (Воденичаров 1999: 27); „Колкото по-ниска социално е една професия, толкова

¹³⁵ Вижда се, че когато тема на изказването са любовни отношения, употребата на маскулинизирано СИ променя неговия смисъл и сигнализира за хомосексуална връзка.

¹³⁶ За нуждата от „технологично време“ за утвърждаването на новите СИЛЖ в езика говори и П. Върбанова (2010).

ва по-последователно се провежда разграничаването по (Пол) и обикновено съществува двойка деривационно (или суплетивно) свързани думи за двата пола“ (Пенчева 1998: 274).¹³⁷ По аналогия на имената, подлагани „по норма“ на маскулинизация обаче, и имената за лица с непрестижни професии придобиват маскулинизирани форми, като това се използва от говорещите като средство за известно повишаване на мястото на професията по скалата на престижността (Пенчева 1977; Йорданова 1980; Крисин 1994; Брезински 2001б). Ето едно доказателство (макар и в шеговита форма):

Научете модния жаргон. Особено важно е да не бъркате „дефиле“ с „бонфиле“. Запомнете също, че кварталният **бръснар**, който ви подстригва, е „**коафьор**“, а **шивачката**, която е ушила рокличката ви, е „**стилист**“ или най-малко „**дизайнер**“ (24 ч./86/1999).¹³⁸

6. Според някои автори съществуват и други фактори, способстващи маскулинизацията. Те имат фонетичен, словообразователен или формален характер.

Отбелязвано е (Русинов 1974; Иванова 1984 и др.), че поради фонетични причини имена като *хирург* например не образуват корелативни СИ в ж.р. Днес обаче това твърдение се опровергава от речевата практика. Търсачката „Гугъл“ през декември 2016 г. дава 11 срещания на лексемата *хируржка* в различни граматични форми, докато през юли 2018 г. броят на срещанията им е утроен.¹³⁹

¹³⁷ Разбира се, в узуса има и изключения. Ето пример за това, посочен (в друга връзка, а не с тук коментираното) у Ст. Буров: „Бразилският държавен глава Дилма Русеф заяви, че предпочита да я наричат „президентка“, а не „президент“ (в. „Стандарт“)" (Буров 2015).

¹³⁸ Забелязва се, че маскулинизацията е в „комбинация“ с евфемизацията. Повече за евфемизмите, назоваващи лицата по професии, вж. у Ефтимова 2015.

¹³⁹ Всъщност именно лексемата *хируржка* Ал. Теодоров-Балан препоръчва при назоваването на ЛЖ с посочената лекарска професия: „(Жените) се назовават по своите фирми *небългарски* с мъжки звания: Иванка Петрова, *хирург-зъболекар* (вм. *хируржка зъболекарка*)“ (Теодоров-Балан 1932 – 1933: 210 – цит. по: Буров 2016: 27). Ст. Буров посочва, че цитираната статия на Ал. Теодоров-Балан е писана през 1916 г., но е публикувана, както се вижда, значително по-късно.

Както вече беше споменато, не от днес се среща лексемата **драматуржка**, включена, макар и с бележката *рядко*, в РБЕ. И речевата практика, и речниците са доказателство, че при СИ като посочените не съществува фонетична пречка за образуването на корелативно женскородово име. Блокирането на неговото образуване вероятно пак се крие в езиковата традиция.

7. По същия начин стои и въпросът с блокировката от словообразователен характер.

а) Все повече намалява групата имена от м.р. с наставката *-ец*, от които не се образува СИ в ж.р. Така например в „Основна българска граматика“ (1944) на Л. Андрейчин сред имената от тази група без корелативни женскородови съответствия са посочени и лексемите *борец*, *летец*, *плувец*. В РСБКЕ и в БТР (до четвъртото издание) не са включени лексемите **боркиня**, **гребкиня**, **плувкиня**, **пришълка**, които присъстват без стилистична бележка в други тълковни речници от по-ново време. Лексемата **стрелкиня**:

Стрелкиня № 1 Весела Лечева: Предимство е да си жена (заглавие), **Стрелкиня** № 1 Весела Лечева твърди, че шансът идва само при този, който е узрял за него (ВЖ/17/1998); **стрелкиня-та** Мария Гроздева (Д/53/2010); За първи път в теста на наша **стрелкиня** беше открит кокаин (Пол./228/2008); Два златни медала от турнира в Нови Сад завоюваха наши **стрелкини** (<https://targovishte.bg.com/търговище/спорт/8801-2014-08-05-09-21-57>); В Барселона България печели три златни медала [...] Вицешампиони са [...] **стрелкините** Весела Лечева и Нонка Матова (<http://www.focussport.net/index.php?action=news&id=1148764433345>)

е аналогична на останалите и зае своето място в лексикалната система на езика ни, така както вече е включена в отделни речници и с новото си значение ‘състезателка по борба’ лексемата **боркиня**. Ст. Брезински нарежда лексемата **стрелкиня** до останалите еднотипни на нея и не открива нарушаване на словообразователния модел (Брезински 2001б).

Лексемата **творец** също принадлежи към посочената група.¹⁴⁰ И при нея, по аналогия на повечето имена от групата, днес

¹⁴⁰ Липсата на женскородов вариант при тази лексема е довела до питането в интернет какъв трябва да бъде той: *творкиня*, *творечка*, *творица* или *творла*.

е образувана женскородова лексема с наставката *-кин(я)*: **творкия**. В интернет откриваме немалко примери с тази лексема.¹⁴¹ Това говори за комуникативна необходимост от нея.¹⁴²

Нови са и лексемите **леткия** и **ловкия**. Те са създадени, въпреки че в езика ни има техни синонимни лексеми – *авиаторка*, *пилотка*¹⁴³ и *ловджийка*.

Приведените примери са неоспоримо доказателство, че няма словообразователни причини, пречателни за създаването на женскородови корелати от мъжкородовите имена с наставката *-ец*.

б) Друга зависимост на маскулинизацията от словообразуването търсят Е. Захариевич (1959) и М. Пенчева (1977). Освен заемки М. Пенчева отделя и суфиксални образувания – с български или с чужди суфиксоиди или суфикси като *-граф*, *-лог*, *-вед*, *-ор/-ер/-ар*, *-евт* и др., които, според авторката, нямат женскородово съответствие. Е. Захариевич вижда предпоставка за маскулинизация в типа основа – „изконно българските основи, обозначаващи названия на професии (особено стари), се употре-

¹⁴¹ Ето един от тях: „Има много добри портрети... има драма, има всичко, адски е добра и като занаятчийка, освен като **творкия** [текстът се отнася за фотографка – б.а., В.С.]; ако може, да намерите някаква снимка на въпросната **творкия**, ще е добре; Съгласен съм, че авторката е **творкия**. И уважавам интерпретацията ѝ за нещата“.

¹⁴² Интересно е, че липсата на женскородов корелат при лексемата **творец** е запълнена, при това не от днес (употребена е, макар и образно, от П. П. Славейков и от Елин Пелин, свидетелства Електронният архив на Секцията за българска лексикология и лексикография на ИБЕ), с лексемата **творителка**, създадена по най-продуктивния модел за образуване на имена за жени от лексемата **творител**, която присъства в интернет, а от речниковите справочници – само в Етимологическия и правописен речник на българския книжовен език на Ст. Младенов от 1941 г. (Другите речници отразяват само производното прилагателно от тази мъжкородова лексема – **творителен** (падеж).)

¹⁴³ Да отбележа, че тази лексема, чието значение е ‘жена пилот, летец’, не принадлежи към новата лексика – доказва го т. 12 на РБЕ, където заглавката **пилотка**¹ е илюстрирана с пример от сп. „Жената днес“ от 1967 г. Друг е въпросът, че тълкуването в този речник е ‘жена пилот’¹, но тъй като съществителното **пилот**¹ е многозначно, само посоченият пример, както и авторският пример показват, че значението на женскородовото производно име се свързва само с първото значение на произвеждащото име ‘специално подготвено лице, което управлява самолет; летец, авиатор’, но не и с останалите две. Подобно е тълкуването и в БТР. В други тълковни речници (*Съвременен тълковен речник на българския език с приложения*. Авторски колектив. Трето издание. Велико Търново, 1999 – 2000 (по-нататък – СТРЕБЕ); *Български тълковен речник*. В. Радева. София, 2012) СИЛЖ **пилотка** не е посочено като заглавка.

бават по отношение на жените само във форма за женски род, а заимстваните или създадените по техен образец, могат да бъдат употребени и във форма за мъжки род“ (Захариевич 1959: 15). Както се вижда и от посочените по-горе примери, маскулинизират се СИ, по-голямата част от които са заемки. Отдавна е отбелязано, че „повечето думи, при които се проявява маскулинизацията, са лексикални или семантични заемки от руски език“ (Бабов 1964: 211). Вероятно поради това, че множеството СИ за лица в съвременния български език не са изконно български – по основа или формант, както всъщност и повечето деривационни образувания (Мурдаров 1983а), маскулинизацията засяга в повечето случаи именно тях. Множеството женскородови лексеми – *лексиколожка, лексикографка, геоложка, еколожка, агроеколожка, антроположка, вирусоложка, имплантоложка, маркетинголожка, пулмоложка, теоложка, инвеститорка, асемблаторка, войорка, инсинуаторка, кинезитерапевтка, апитерапевтка, ароматотерапевтка, цветотерапевтка* и мн. др., образувани днес или по-рано от заемки или от мъжкородови имена, съдържащи посочените афикси, обаче са доказателство, че както заемаването, така и посочените афикси не са пречка за феминалното словопроизводство.

Смятам, че не съществуват семантични ограничения наставката *-к(а)* да бъде прибавяна и към мъжкородови СИ от чужд (най-често английски) произход, сложни по състав (поне в езика източник), образувани със суфиксоида *-ман*, тъй като, първо, в езика ни отдавна са навлезли подобни СИ, които имат женскородов корелат, образуван на българска почва – например **барманка, ватманка**, и второ, този суфиксоид (обикновено)¹⁴⁴ не се осъзнава от говорещите като носител на значението ‘мъж’, каквото има в английския език.¹⁴⁵ Имената *бизнесменка, кон-*

¹⁴⁴ Примери като „Къде без мен беее – личния ви **фронтмен** в тази сфера на изява. **Фронтумън**, де. [...] има колорит в тези мадами особено във **фронтМен-а** им (или по-скоро **фронтУаман**... тази русичката [...])!“. **Фронтменът** на групата всъщност е **фронтумън** – Мария Бреон (Maria Breon)“ показват, че говорещите, първо, владееят/ползват английски, и второ, обръщат внимание на това, че става въпрос за лице жена. Това е валидно и за лексемата *бизнесуомън/бизнесуоман*.

¹⁴⁵ Към заемките, употребявани в английския език за лица и от двата пола, в българския език за означаване на лица жени се прибавя наставката *-к(а)*, като „получената

гресменка, шоуменка, фронтменка, яхтсменка са доказателство за това.¹⁴⁶ (Всъщност изказвано е и обратното мнение – че суфиксални женскородови образувания от мъжкородови имена, завършващи с компонента *-тап*, са неправилни (Нишева 2001).) При СИ *меломанка, ароматоманка, блоготманка, графитотманка, маркотманка, ониотманка, вещотманка, ерототманка, сексотманка, телеманка, хероиноманка* поради това, че втората съставка *-тап* е с друг произход (от *mania*), подобни колебания не се появяват – причисляват се към СИ от типа **грандоманка, графотманка**, които отдавна са регистрирани и утвърдени в езика ни.

8. Формалният състав на названието също е посочван като фактор за маскулинизацията. За Р. Русинов и цитиращата го В. Аврамова (1990) „научните звания, които имат описателен характер, се употребяват във форма за ж.р.“ (Русинов 1974: 72). Противоположна е позицията на Е. Захариевич (1959) и на П. Бокале (2010), според които имената, назоваващи лицата по длъжността им, се маскулинизират, особено ако названията са съставни. Верността на тези констатации трудно би могла да се провери, тъй като посочените групи названия по принцип често се подлагат на маскулинизация и е естествено тези примери да преобладават над онези, които не са маскулинизирани.

9. Стремекът към избягване на многозначност също е изтъкван като причина за маскулинизацията (Иванова 1984; Брезински 2001б). За съжаление, авторите не привеждат примери, но по всяка вероятност става дума за малка група СИ от типа *секретар – секретарка*¹⁴⁷. Тези СИ са коментирани от Ж. Молхова (1987) и също са отбелязани от П. Бокале (2010).

форма не винаги е призната от нормата, но се среща често в езиковата практика, което е доказателство за тенденция към пълната им асимилация – *диспечерка* – [...] *лидерка* – [...] *репортерка* – [...] и т.н. Интересно е, че дори осъзнаването от знаещите английски език в България [...] на значението на съставката *-тап* от заетите сложни съществителни не пречи на изграждането на бинарната опозиция мъжки/женски род“ (Лютакова 1997: 8 – 9), а приведените примери са **барман/барманка, бизнесмен/бизменменка, ватман/ватманка**.

¹⁴⁶ Същото се отнася и за лексеми от типа *каубойка* и *плейбойка*, чийто суфиксоид *бой (boy)* в английски е лексема с мъжкополова семантика.

¹⁴⁷ Лицето, назовано с тази лексема, може да изпълнява техническа служба или пък да е на ръководен пост.

10. Друг фактор, обуславящ маскулинизацията, е синтактичният. Вече беше посочена връзката на маскулинизацията със синтактичната функция (приложение или определяемо) и определеността на имената, назоваващи лицата според тяхното звание, титла и под. Р. Русинов (1974), Е. Захариевич (1959), М. Пенчева (1977), В. Аврамова (1990), М. Велева (1991), П. Бокале (2010) и др. откриват конструктивна обусловеност на маскулинизираниите примери. При предикативна употреба на имената преобладава маскулинизацията. Тя се свързва със следните конструкции: *работи като ...*, *избрана за ...*, *назначена за ...*, *в качеството си на ...*, *става ...* и под. Забелязва се ролята на предлозите *като* и *за*. Това се вижда от следните примери:

Румяна [...] *работи като библиотекар* в местното читалище (24 ч./225/1995); ... *станах* и *манекен* [...] Аз например искам да *стана* добър *адвокат* (интервю с Наталия Гуркова) (ВЖ/17/1998); Мира Добрева иска да я запомнят *като журналист* от „По света и у нас“, а не като кукла Барби (24 ч./205/1999); Пълното оздравяване [на д-р Джилиан Маккийт – б.а., В.С.] обаче настъпва, когато започва *кариера като водещ* на популярно [...] здравно радишоу (24 ч./132/1999); ... играчите на дюселдорфския ДЕГ си взеха стриптийзърка за *масажист* (24 ч./90/1999); Манекенка демонстрира завидни *умения на дресьор*, докато бял питон лазеше по тялото ѝ по време на ревюто ... (текст под снимка) (24 ч./187/1999); Наталия Митева е *избрана за студент* с най-високи постижения на САЩ през 2003 г. (24 ч./14/2004); Дълги години Цеца *е работила като плановик* (П/25/2004); Попова [...] *бе избрана за министър* (Тм/22/2011).

Не е изключена обаче и употреба на СИ в ж.р., което се вижда от примерите у Е. Захариевич (1959), както и от тези от днешната преса:

В момента очарователната дама [...] *работи като сервитьорка* в столично заведение (НТ/107/1997); ... актрисата [...] *ще работи като доброволка* в бедстващ район (П/37/2007); Партньорката на Брус Уилис дебютира *като сценаристка* в „Мемфис“ (Н/266/1996); Звездата от „Първичен инстинкт“ се мобилизира *да стане писателка*, след като публикува първия си любовен роман (24 ч./97/1999); „Още като малка си бях наумила, че *ще ставам* или *актриса*, или *журналистка* [...]“, разкрива Рангелова

(С/6071/2009); Хелена Христенсен застана зад обектива, за да направи снимките на Лив Тейлър за корицата на новото US списание [...] Хелена е доволна от новото си *амплоа на фотографика* и иска да го превърне в *професия* (24 ч./97/1999); След дипломирането си: *стана треньорка* в клуб „Левски“. Нели Атанасова, Юлия Байчева и Бранимира Маркова са някои от гимнастичките, на които Лили *бе треньорка* (М/1703/2003).

За Р. Ницолова маскулинизираните съществителни се срещат „в състава на казуемото или като приложение [...] *Ана е инженер; Инженер Антонова предложи... но: Назначиха една инженерка при нас* [к.а., Р.Н.]“ (Ницолова 2008: 56), т.е. както показват цитираните примери – маскулинизацията е при съставно именно казуемо и при необособено приложение, а извън тези синтактични позиции е добре да се използва женскородово съществително, ако има такова, продължава авторката.

Ст. Буров приема дори за препоръчителна (при наличие на съответна лексема) предикатната употреба на дериват от женски род (напр. *Тя е асистентка по философия*) и за допустима употребата на феминална лексема като приложение (макар че не уточнява дали то е обособено, или не, но примерите, които дава, са за обособени приложения) (Буров 2004).

Коментарът на В. Радева на страниците на в. „Капитал“ в материала *Език свещен... и несексистки*¹⁴⁸: „Грозно е под снимка на жена в новинарската емисия да стои надпис учител Иванова или студент Върбанова. Неграмотно е“, насочва към факта, че не всяко приложение може да бъде маскулинизирано, че съществуват (групи) имена, при които маскулинизацията не е редно да се среща, противно на практиката през последните години.

К. Чангърова смята, че колебание за използване на СИ в женски или в мъжки род съществува, когато името не е обособено, но че „при обособяване, без изключение, се предпочитат формите за м.р.“ (Чангърова 1981: 56). В езиковата практика и преди, и след 1989 г. женскородови имена се срещат и при обособяване – така е и в ексцерпирания материал, цитиран от В. Аврамова (1990), и в следните примери:

¹⁴⁸ Статията е с адпес: http://www.capital.bg/light/neshta/2012/05/30/1836618_ezik_sveshten_i_neseksistki/.

Невена Иванова, *психоложка* в РДВР-Стара Загора, спечели първо място на регионалния шампионат по стрелба за полицаи (24 ч./165/1999); ... сега модния бизнес държи съпругата му – манекенката Ирина Папазова, *шефка* на фирма „Интерсаунд“ (Д/111/1999); Детето живее с баба си и дядо си [...] след развода на родителите си и депресията на майка си, *счетоводителка* по професия (168 ч./35/2000); Проблемите, свързани със защитата на животните, трябва да се решават от природозащитниците, а не от ветеринарите, коментира Аксиния Боснева, *учредителка* на [дружество – б.а., В.С.] „Приятели на животните“ (24 ч./140/1999); Има обаче едно нещо, което Мария Димова, *областната управителка* на Русе, притежава повече в сравнение с останалите жени с изтънчен и артистичен вкус (Е/22/2006); А Наоми Клайн – *алтерглобалистка* от канандски произход (Тм/22/2012); Ганка, *архитектка* в „Главпроект“ и *специалистка* по селищните системи, беше повече от професор в хороскопите (Л. Галина. *Искам да ти разкажа*. София, 1981).

Л. Иванова, цитирайки примери в обособени конструкции, прави извод за „непоследователната употреба на формите за двата рода в едно и също обкръжение“ и дори в „един и същи материал“ (Иванова 1984: 78). Това се потвърждава и от по-нови примери:

Истинската жена, за която говорят, че е пленила Рики, е Ребека де Алба [...] 7 години по-голяма от него, *манекен* и *тв водеща* в Мексико (24 ч./270/1999); Ивет Добромирова, *водеща* в сутрешния блок на Канал 1 и *репортер* в „Панорама“ (КлМ/12/2000); Главният прокурор обвини районния прокурор на Кърджали Веска Пулева, че е *агент* на МВР, *адвокат* на Ерджан Рашид-Роко, *възродителка* (Кап./45/1997).

Р. Русинов, без да се спира изрично на обособяването, посочва маскулинизирани (в случая – обособени) примери като погрешни, тъй като служат за конкретно назоваване на лицата – Веска Кожухарова, задочен *аспирант*, Димитринка Антонова Милкова, редовен *аспирант* (Русинов 1974). И Ст. Брезински недоумява защо една учителка е нарекла себе си учител („Снежана Стоянова, *учител* от София“) (Брезински 2005а). Това отново ни връща към въпроса за трудността при разграничаване на абстрактното от конкретното назоваване и за това, че дори в контекст на абстрактно назоваване ЛЖ могат да бъдат назовани с име в ж.р. (което се

доказва и от посочените по-горе конструктивно обусловени примери). Без изключение маскулинизирани форми се срещат след лексемите *другарка*, днес – респективно – *госпожа* и *госпожица*, употребени като обръщение (Захариевич 1959).

Пример като:

През 2009 г. Стела заедно със своя баща Пол Маккартни и *сестра си, фотографа Мери*, започнали проекта [...] (Л/11/2015)

показва, че употребата на лично име при маскулинизирано съществително, независимо от неговата синтактична функция, не е подходяща, тъй като се получава смесване на стиловете (официално-делови, т.е. формален, с разговорен, т.е. неформален), поради което такава употреба звучи неестествено.

11. Р. Русинов посочва също и „стилистични, контекстови и други изисквания“, обуславящи маскулинизацията (Русинов 1974). Той подчертава, че тя е характерна за административно-деловия стил¹⁴⁹, защото именно там най-често се използва не конкретното, а общото назоваване, но е недопустима за разговорния или за публицистичния стил, когато контекстът изисква конкретно назоваване.¹⁵⁰ Въпреки това маскулинизацията се среща и в разговорната реч – явление, характеризирано като нежелателно (Андрейчин 1961; Андрейчин 1969; Андрейчин 1974; Русинов 1974; Морфология 1983; Георгиева 1990; Пашов 1999; Брезински 2001б; Брезински 2005а; Брезински 2005б; Брезински 2009 и др.) или като естествено (Велева 1991).

Л. Андрейчин (1969) и Ел. Георгиева (1990) се обявяват против маскулинизацията, включително и в официалната (административна) практика. Й. Захариева също смята, че няма пречки неутрално да се употребяват женскородови имена дори за означаване на постове и длъжности (Захариева 2008).

¹⁴⁹ Тук се включва и институционалната употреба (в документи), формулировката при слагане на подпис и др. (Банова 2010). Маскулинизираният вариант присъства и „в номенклатурните списъци на професии, длъжности, титли, звания или чин“ (Мурдаров 2010б: 79), което без съмнение оказва влияние за маскулинизирането – с основане отбелязва Ст. Брезински (1979). Такова е мнението и на Н. Ненкова (2012).

¹⁵⁰ Същата зависимост на маскулинизацията от стила подчертава и Е. Захариевич – употребата на мъжкородовите имена се свързва с официално-деловия стил, а разговорната реч – с женскородовите (Захариевич 1959).

За Ю. Стоянова маркерът „престижност“ се отнася не до названия според професията, дейността и под., а до изказването, в което тези названия са използвани. Ако то се характеризира с разговорност, например „в жълтата преса, където е водещ тъкмо стремежът към разговорност (граничеща с просторечивост)“, тогава се срещат феминални лексеми, а при официалност, „в официозните български медии (например в повечето телевизионни канали и радиа)“ – маскулинизирани (Стоянова 2016: 106). По този начин авторката обяснява маскулинизацията при по-малко престижните професии и дейности – „тези на ученичките, студентките, пенсионерките, участничките, потребителките и мн. др.“, при етнонимите, както и при „названия на жени според качества на ума и характера“ (Стоянова 2016: 106).

Ст. Брезински отбелязва зависимост на разглежданото явление от извънезикови фактори, като пише, че обикновено „когато жената заема пост в чисто женска организация (комитет, комисия), титлата е само в женски род; ако жената има професия или пост, които могат да принадлежат и на мъж – прокарва се маскулинизация на женски титли и звания“ (Брезински 2001а: 97 – 98).

12. Маскулинизацията е обяснявана и с друг езиков фактор – езиковата икономия: „Мъжкият род е [...] материално най-икономичната лексема [...] и езикът винаги ще я предпочете [...] езикът избира най-икономичното решение“ (Куцаров 2007: 557). Същата позиция е изразена и от Ю. Стоянова и Л. Трайкова, които смятат още, че (наред с другите фактори) маскулинизацията има и „сериозно психолингвистично основание, състоящо се в стремеж към намаляване на редундантността при маркирането на пола чрез рода“ (Стоянова, Трайкова 2010: 59). Не смятам, че това е фактор, влияещ върху избора на едната от двете лексеми. И друг езиковед търси обяснение за маскулинизацията в езиковата икономия, обаче като „действие на универсални книжовноезикови закономерности“ (Вълчев 2009: 237) с оглед на съществуването само на една общородова (по-точно – безродова) лексема (както е в английски и руски например), посочва изследователят.

И така – маскулинизацията е зависима, но в различна степен, от множество разнотипни по характер фактори.

1.2. Как се самоназовават жените и защо по този начин?

Твърде интересен е фактът, че когато жените се самоназовават (обикновено според професията си) – не само в български, но и в други езици (руски, италиански и др.), предпочитат мъжкородовите пред женскородовите лексеми, посочват данните от изследвания (Бокале 2009; Попова 2012). Това показва и направената от М. Пенчева анкета за българския език, в която повечето работнички наричат себе си **стругар** и **фрезист** (Пенчева 1977). Изненадващ или не, този факт може да се обясни със следното наблюдение: „В социолингвистичните изследвания единодушно се твърди, че една от основните характеристики на женската реч е тенденцията към по-честа употреба на форми, смятани за престижни, принадлежащи към стандартния езиков вариант“ (Миткова 2010: 167 – 168). Същия извод, отнасящ се за жените от „всички стилове, социални групи и класи“, направен в социолингвистични проучвания, намираме и у М. Пенчева (1998: 217). Потвърждава го и следното наблюдение: „Те [жените – б.а., В.С.] саморъчно пишат, че са автори (а не авторки!) на учебни програми, на доклади и статии, на монографии; че са участници (а не участнички!) в проекти и в научни форуми; че са ръководители (а не ръководителки!) на катедри; декани, а не деканки; ректори, а не ректорки; асистенти, а не асистентки“ (Пачкова 2009). Тъй като, от една страна, феминалните имена, макар и абсолютно неоснователно (според позицията на Вл. Мурдаров (2010б), който се позовава и на изследвания отпреди половин век, на Б. Георгиев (2012) и на други автори), са смятани за недостатъчно книжовни, недостатъчно официални, недостатъчно изискани, а от друга страна, поради това, че маскулинизацията се свързва с по-официалния, респ. по-престижния, изказ, жените избират маскулинизирани форми, говорейки за себе си. Така те (в случая, а и изобщо) „често проявяват хиперкоректност“, защото „чрез речта си жените се стремят да се приобщат към по-висок социален статус“, пише М. Пенчева, вземайки под внимание резултатите от изследвания по социолингвистика (Пенчева 1998: 218).

1.3. „Неудобствата“ на маскулинизацията, или за трудностите и грешките, породени от нея

„Неудобствата“ на маскулинизацията са свързани със синтактичното съгласуване на маскулинизирани имена. Възникват грешки. В изречения като:

Министърът на земеделието и горите *Десислава Танева* и заместниците **му** (примерът е от архива на Службата за езикови справки в ИБЕ при БАН); Съдии от СГС поискаха оставката на **председателя** *Владимира Янева* и заместниците **му** (примерът е от сайта „Как се пише?“)

явно се появява колебание или недоумение с кое име да се съгласува притежателното местоимение – с маскулизираното или със собственото. Правилно в такива случаи е съгласуването със собственото име, макар че и тогава, при женскородово съгласуване, остава някаква „грапавост“ на изказа поради наличие на мъжкородово име във функция на приложение.

За мене са погрешни и примери като:

Авторите му [на учебника – б.а., В.С.], *една от които* познавам, са [...] готови да прилагат [...] (ТВ/37/2014); България помни новия финландски **президент** с инициативата *и* като депутат от ПАСЕ (ДТ/36/2000); **Моят психотерапевт** казва, че [...] и затова спрях да **я** посещавам (С/2807/2000)¹⁵¹,

тъй като в тях има женскородово съгласуване без наличие на женскородово име. Смятам, че когато референт на имената са жени (или, както е в първото изречение – и жени), но в текста липсва лексикален маркер за това, няма основание за подобно съгласуване. На противоположна позиция е П. Пашов, според когото именно това съгласуване (с женскородови местоименни форми) трябва да се използва в случаи като разглежданите (Пашов 1999).

¹⁵¹ Два примера, аналогични на втория и третия, посочени тук, коментира и Ст. Буров, според когото в езика ни се толерират подобни местоименни употреби (т.нар. конгруенция), когато „изборът на местоименната форма се подчинява не на родовата, а на половата принадлежност на контролера“ (Буров 2016: 30).

Очевидно този тип съгласуване е породен от желанието на адресанта да укаже, че става въпрос за жена, но тъй като това не личи от използваното съществително (понеже е в мъжки род), полът на лицето е експлициран от друга форма, чийто род обаче противоречи на традиционното съгласуване по форма в езика ни.

Така се стига и до именни словосъчетания, в които женскородово определение е „съгласувано“ (?) с маскулинизирано име. Как ви звучи изречението „**Тази продавач** днес обслужи **една съдия** и **една министър**“ или словосъчетанията **тази съдия**, **тази адвокат**, **тази прокурор**, **тази лекар** (Мурдаров 2010а; Мурдаров 2010б)? Това са конструирани примери, но за съжаление, днес се срещат и в реална употреба¹⁵²: **новата министър** (на здравеопазването; на енергетиката и екологията; на правосъдието; на регионалното развитие), **тази министър** (на МВР; на икономиката и енергетиката), **тази Министър е Велика**¹⁵³; **някаква съдия**, **новата съдия**, **тази съдия**; **тази прокурор**; **нейната импресарио**; ... **е известна лекар от САЩ**; **Мари Жана де Лаланд – френска астроном**¹⁵⁴.

Без съмнение, причините, провокирали тези примери, са прагматични – желание или нужда да се отбележи граматично женският пол при отсъствие на лексикален маркер за това. Обаче неизползването (поради нежелание, незнание или просто липса – изобщо или в книжовния език) на женскородова лексема при стремеж да се укаже женският пол е довел до тези крещящи примери за ... (всъщност) неграмотност.

Неестественото съгласуване в случаи като тези – с женскородово съгласувано определение към маскулинизирано съществително – е забелязано и от носители на езика, които в шеговито-ироничен тон в интернет са написали следното: „**Една колега**¹⁵⁵, **една директор** и **една папа** влезли в един бар“. В блог се обръща

¹⁵² Примерите съм екскерпирала от интернет. По-подробно за тяхната интерпретация вж. Сумрова 2017б.

¹⁵³ Тук се откриват две стилистични употреби на главна буква.

¹⁵⁴ Този пример е от Уикипедия и ми беше посочен от гл. ас. д-р Ил. Кунева от ИБЕ при БАН.

¹⁵⁵ Всъщност точно такава трябва да бъде съгласуването тук според нормативната граматика, причисляваща съществителното *колега* към групата на имената от общ (мъжко-женски) род.

внимание, че правилни са само словосъчетания като *моята колежка, новата ни професорка, начална учителка, млада съдийка* за разлика от, както са наречени, абсурдните алтернативи като *моята колега, новата ни професор, начална учител* или пък от *моят колега, новият ни професор, млад съдия*, „които губят информацията, че става въпрос за жена“ (<http://blog.bozho.net/blog/869>).

Изтъкнатата причина за разглежданото женскородово съгласуване се проявява и при съществителни, при които се наблюдава колебание (ако не според речници и граматика, то в речевата практика) в рода. Затова в интернет срещаме словосъчетания като *моята / нейната / тяхната / нашата / вашата / добра джипи; моята / твоята / нашата / тяхната гуру; новата / тази / някаква / предишната пресаташе* и под.¹⁵⁶

Грешки в съгласуването при маскулинизация се появяват не само в именната група, но и в групата на сказуемото.

Примерите:

Шефът на Генщаба ген. Михо Михов и *прессекретарят* на президента *Нери Терзиева* са поканени [...] на парашутните състезания като „стари пушки“ [...] **Прессекретарят** на държавния глава обаче *получила* покана от организаторите като скачач с опит (24 ч./169/1999); Основните клиенти на *Стела Маккартни*, разбира се, са знаменитостите. [...] **дизайнерът** *направила* опит „да се доближи до народа“ [...] (Л/11/2015),

както и примерите у Ст. Буров (2016):

Докторантът на Стопанския факултет *е публикувала* солидна доза разгопени снимки (iNews.bg), **Шефът** на СГС *е участвала* лично в сделките със „Софийски имоти“ (Медиапул), **Прессекретарят** на президента *наказана* с предупреждение заради Колорадо (в. „Сега“), **Главният архитект** на Пещера *хваната* с подкуп (Vesti.bg), **Македонският министър** на външните работи *е подчертала*, че полицията в страната следи непрекъснато за ескалиране на ситуацията (в. „Дневник“), **Германският министър** на образованието *е официално лишена* от докторска степен (в. „Сега“),

към които добавям и цитирания във форум пример:

¹⁵⁶ Повече за тяхната интерпретация вж. Кунева 2015; Сумрова 2017б.

Директорът (м.р.) на резерват „Боженци“ *ще бъде глобена* (ж.р.) заради конфликт на интереси (<http://forum.abv.bg/lofiversion/index.php/t111735-50.html>),

заедно с конструирания шеговито-ироничен пример от интернет:

Барманът ги изгонила

са от типа „*Министърът е била посрещнатa на летището*“, където е налице съгласуване с женскородова форма в простото глаголно сказуемо при маскулинизиран подлог. Такива примери се срещат в други езици, но в нашия са „книжни и изкуствени“ (Мурдаров 1983б: 173). И в тези случаи се нарушава традиционното съгласуване по форма в езика ни, затова отхвърлям подобно съгласуване и тук.¹⁵⁷ Ст. Буров сменя позицията си спрямо разглежданото съгласуване. В по-ранно изследване той го смята за погрешно (Буров 2004), докато в неотдавнашна публикация, базирана върху съвременни примери от медиите, авторът го приема „за допустимо отклонение от нормата“ (Буров 2016: 30).

По-добре е такова съгласуване да се избягва. Ако обаче все пак бъде предпочетено, посочената неправилност би могла да се избегне чрез употребата на СИ *госпожа* пред маскулинизираното СИ – съветва Р. Влахова (2001).

Причината, поради която разглежданото съгласуване се среща в узуса, е същата, както при посочените по-горе примери – указване на пола на референта на изказването, но не от номината, а от предиката.

И в примера:

Здравният министър също *бе категорична* в позицията си относно забраната (в. „Стандарт“)¹⁵⁸,

¹⁵⁷ Във форум за (по-точно срещу) маскулинизираните употреби, четем: „А и се стига до някакви странни за нашия език съгласувания, например: *Министърът е казала*, *Министърът*, *която е заявила* и т.н.“ (forums.data.bg За женския род при професиите и длъжностите).

¹⁵⁸ Примерът е посочен от Ст. Буров (2016), без авторът да го отделя от останалите случаи, когато предикатът е глаголно сказуемо.

откриваме разглеждания тип съгласуване при маскулинизиран подлог, само че сказуемото не е глаголно, а съставно именно. Пак е важно това, че назовавайки лице жена, предикатът е с форма в женски род, а пък подлогът или подложната група са в мъжки род. И тук обаче, както и по-горе, езиковото чувство на говорещите подсказва, че е налице грешка или някакво отклонение. Потвърждава го примерът „**Директорът** е много *готина*?“ – недвусмислено заглавие във форум за (де факто срещу) маскулинизираните употреби и свързаното с тях съгласуване. Следователно, независимо че става въпрос за жена, ако не използваме феминална лексема, остава ни да употребим единствено маскулинизиран вариант: *Директорът е много готин*.

Приема се, че добавянето на собственото име към маскулинизираното съществително би отстранило неправилността в съгласуването.¹⁵⁹ Смятам обаче, че примери като следните:

*Дизайнерът Стела Маккартни е толкова **талантлива** и **работоспособна**, че малцина си спомнят, че е дъщеря на музикант (Л/11/2015). Техният **ръководител**, Нобеловият **лауреат** Елизабет Блекбърн, винаги е **изпитвал** интерес към това как са устроени живите същества (Л/11/2015). Езикът ни не е загубил своята идентичност [...] **категорична** е езиковедът доц. д-р Татяна Александрова (М/5824/2016),*

които са изградени напълно според книжовната норма, звучат странно и необичайно именно защото се създава впечатление за съгласуване на първия член на подложната група, който е мъжкородово име, със сказуемо (без значение от кой вид е) в ж.р.

Част от разгледаните тук примери, както и аналогични на тях са изброени в сайт в интернет под недвусмисленото заглавие „Шедьоври на маскулинизацията“ (<https://unustamatubg.wordpress>).

¹⁵⁹ Ако обаче собственото име е чуждоезиково, неяснотата пак остава, както е в примерите, цитирани от Ст. Брезински (2005а): „Кралският **биограф** Карълайн Греъм [...] е сред най-успешните [...] британски писатели и журналисти. **Тя** живее [...] в САЩ; **Сексологът** Бети Додсън съветва един от мъжете, който се е допитал до **нея** [...]“. Същото се отнася и за примера у Ст. Буров (2015): „Новият южнокорейски **президент** Парк Геун-хи изглежда **решена** да отговори твърдо на всяка провокация“ (в. „Капитал“), както и за следния, цитиран във форум: „**Крус** е **първият представител** (м.р.) на Еврокомисията, **която** (ж.р.) публично признава, че шансовете АСТА да бъде ратифицирана от ЕС са минимални“.

com/category/женският-род/page/2/), което е свидетелство за езиковия усет на носителите на езика, забелязали подобни употреби.

И при обръщения, в които след съществителното *госпожа* неминуемо следва маскулинизирано име за титла, пост, звание, също се наблюдават грешки при съгласуване. Така е в примерите **Уважаем *госпожо* Председател, Уважаем *г-жо* Министър, Уважаем *г-жо* Директор**¹⁶⁰, при които съгласуването е с маскулинизираното име вместо със звателната форма на съществителното *госпожа*. Пак в интернет – в заявления, жалби и под. – откриваме и като че ли „генерализирана“ формата на прилагателното *уважаем* в м.р.: **Уважаем** или **Уважаеми *госпожо* + феминално фамилно име**. Тези примери издават или пълно закърняване на езиковия усет за граматичен род, или хиперкоректност, превърнала се във фрапантна грешка.

Следствие, макар и не единствено от маскулинизацията, са не само примери като разгледаните, които са неприемливи или погрешни, но и гафове, при това на високо държавно равнище. В интернет (<https://unustamatubg.wordpress.com/category/женският-род/page/2/>) е регистрирано (през 2013 г.) следното: „ПосланикЪТ на САЩ беше представен като господин“. Ми като какъв да бъде представен ПОСЛАНИКЪТ? А, ама тя е дама!“. Този текст е илюстриран със снимка от официално събитие, където се вижда табела с надпис „Н. Пр. Г-н Марси Рийс“¹⁶¹.

Употреби като посочените са потвърждение за „неудобствата“ (по сполучливия израз на Ст. Брезински) на маскулинизацията. Такива употреби, предизвикващи същите „неудобства“, неминуемо ще продължават да се срещат в речта.

1.4. Въпросите на маскулинизацията от гледна точка на носителите на езика

Въпросът за маскулинизацията се оказва и интересен, и важен не само за езиковедите, но и за нефилолозите. Както вече беше посочено, в интернет – във форуми или в сайтове (напр. <http://forums.rpgbg.net/viewtopic.php?f=23&t=8662>, forums.data.bg, <http://forums.data.bg>)

¹⁶⁰ Примерът е от Документация за поръчка по Закона за обществените поръчки, а останалите – от изказвания в пленарната или в съдебните зали.

¹⁶¹ Името е на американската посланичка по това време у нас.

unustamatubg.wordpress.com/2014/11/12, <https://unustamatubg.wordpress.com/category/женският-род/page/2/> и др.), се обсъждат проблеми на маскулинизацията в езика ни (причини за явлението и това кой го налага в езиковата практика¹⁶², трудности или грешки при употребата на названията за ЛЖ, както и абсурдни граматически съгласувания), цитират се позиции на езиковеди (напр. Вл. Мурдаров и Б. Георгиев и се правят препратки към техни участия в телевизионни или радиопредавания), създават се и се коментират нови, несъществуващи в езика ни суфиксални женскородови лексеми като корелати на мъжкородови¹⁶³ и др. Прави впечатление, че говорещите/пищещите отхвърлят маскулинизацията.¹⁶⁴ На инициативата на предаването „За думите“ (БНР, програма „Христо Ботев“) през март 2015 г. *Аз подкрепям женския род* откликнаха много хора, част от които взеха участие с множество коментари и с гласуване „за“ или „против“ маскулинизацията. Резултатите в подкрепа на женския род многократно надвишават отрицателния вот (срещу маскулинизацията).

Маскулинизацията отхвърлят както именити езиковеди от миналото, така и изследователи от по-ново време – Ал. Теодоров-Балан, Л. Андрейчин, Р. Русинов, П. Пашов, Ст. Брезински, Ел. Георгиева, Вл. Мурдаров, Б. Вълчев, Б. Георгиев, Ст. Буров, П. Върбанова и др.¹⁶⁵

¹⁶² „Виновни са журналистите“, „мъжкият род се възцари повсеместно веднага след като средното IQ на нашенските журналисти спадна под 70“. Всъщност и в изследвания медиите са посочени като основен проводник на маскулинизацията (Стойнова, Трайкова 2010).

¹⁶³ Например за женски елф се предлагат вариантите *елфка, елфа, елфиня, елфана, елфица* и описателното название *елфическа жена (девойка)*.

¹⁶⁴ Заглавието в един от форумите, обсъждащи въпросите за женския род при професиите и длъжностите, е *Директорът е много готина?*, което само по себе си изразява позиция. Тази позиция срещу маскулинизацията там е изразена многократно и пряко. Ето същата позиция, подкрепена с аргументи, от друг източник в интернет (<http://blog.bozho.net/blog/869>): „Тенденцията длъжности и професии да са само в мъжки род е явна и е на практика норма. Не за друго, ами защото (както е отбелязано в статията [*Език свецен... и несексистки* – б.а., В.С.] в Капитал [във в. „Капитал“ – б.а., В.С.]), формата за женски род звучи провинциално, селски и просташко. В повечето случаи на мен не ми звучи така, „юристка“, „адвокатка“, „професорка“ или „съдийка“ са си съвсем добре звучащи форми“.

¹⁶⁵ Косвено срещу маскулинизацията, в защита на женскородовите лексеми, се обявяват и други изследователи. М. Митрева и Ил. Ангелова оценяват положително

1.5. Маскулинизацията и въпросът за равенството на половете

Отбелязвано е, че „употребата на формите от женски род при названия на лица (особено при титли и професии) е една от онези невралгични точки, около които се развихрят не само чисто езиковедски спорове. Към този проблем се насочват и протестите на представителките на женското движение с упрека, че езикът е съхранил консервативната традиция да отразява подчиненото положение на жената в обществото“ (Иванова 1984: 78) или (пак според феминистко мнение) изобщо „негативното отношение към наследничките на Ева“ (Стоянова 2011: 437). Ел. Георгиева (1990) и Ст. Брезински (2005а) също смятат, че чрез феминалните названия се изразява социалното изравняване на двата пола. В противен случай става въпрос за езикова дискриминация (Вълчев 2009; Пачкова 2009).¹⁶⁶ Пък и не само за езикова, както се коментира в интернет.¹⁶⁷ Така при случаите на маскулинизация „се наблюдава разнобой в езика. От една страна, в него се отразява приравняването на половете по отношение на социалната реализация, но от друга, действа все още инерцията на андроцентризма при номинацията“

появата на множеството нови СИЛЖ като проява на тенденцията към демократизация на езика (Митрева, Ангелова 2010). Р. Ницолова приема употребата на феминативите извън някои синтактични условия, каквито са предикативната употреба и приложението (Ницолова 2008). Й. Захариева също смята, че когато е възможно, женскородовото име трябва да се употребява (Захариева 2008).

¹⁶⁶ За езикова дискриминация споменава и М. Пенчева, вероятно визирайки точно маскулинизацията, без обаче изрично да отбелязва това (Пенчева 1998).

¹⁶⁷ В сайт откриваме следното: „Абсолютно неприлично е вече на български да си учителка, поетеса, писателка, учена, журналистка, председателка или краварка. Трябва да си учител, поет, писател, учен, журналист, председател или кравар, за да те уважават; Вероятно скоро ще бъде и политически некоректно да си майка, сестра, баба и балдъза. За политикоректен заместител на последното предлагам „балдъз“, за другите три ми е бедна фантазията; Това минава всякакви граници. Още малко ще стане неприлично да си жена изобщо. Първо полът се заличава от езика, после и иначе“. На друго място е изразено мнение, че „преподаватели налагат форми като „моята колега“ и внушават някакъв вид елитарност на използващите я. Тази елитарност плъзва малко по малко и след 20 години ще казваме „родил“ вместо „родилка“.

(Илиева 2014: 74).¹⁶⁸ Наред с примерите за маскулинизацията Т. Илиева привежда и редица други езикови доказателства от съвременния ни език, които „отразяват една многовековна тенденция към андроцентризъм (сексизъм) в българския концептуален модел на света, характерна и за много други общества и езици, която започва да се изживява едва в последното столетие“ (Илиева 2014: 75). Борбата срещу маскулинизацията е начин за продължаване на сексизма в езика, което е формулирано през 1990 г. като препоръка от Комитета на министрите на Съвета на Европа (Захаријева 2008).

От руски автори обаче има изказвано и противоположно становище, според което тъкмо маскулинизацията е езиковото средство, изразяващо еманципацията на жената (Мучник 1971; Виноградов 1972, цит. по Русинов 1974). В синхрон с тази позиция е мнението на един представител / една представителка на женския пол:

Любопитен факт – пред моя милост [Г. Тодоров – б.а., В.С.] Багряна уточняваше, че е „*поет*, а не *поетеса*“ [к.а., В.С.]. Вероятно водена от своето вярно както винаги прозрение, че, кой знае защо, у нас открай време женското творчество се е подценявало, а мъжкото – надценявало (С/2611/2000).

В подкрепа на казаното, в руската литература от последните години е задаван въпросът „в какво повече се проявява равноправието на жените – в общите наименования (*кондуктор*) или в различните (*кондуктор* – *кондукторка*)“ (Ласкова 2013).

Смятам, че изборът на лексема – дали мъжкородова, или женскородова – по никакъв начин не отразява равенството или неравенството на половете, респ. непейоративната употреба на което и да е от двете имена не изразява дискриминативно или не отношение към жената.

1.6. Маскулинизацията и графичната система на езика ни

Когато говорим за маскулинизация, не може да се отмени фактът, че след 1989 г. в езика ни се появи нов начин на писане на

¹⁶⁸ Ето същото неоспоримо мнение и на друга изследователка: „Езикът отразява и сам допринася за половата стратификация и андроцентризма“ (Пенчева 1998: 212).

СИ, при който се отразява графично това, че може да става въпрос за лице както от мъжки, така и от женски пол. За целта се използват наклонена чертичка или скоби, например *сервитьор/ка, барман/ка, готвач/ка, фризьор/фризьорка, продавач/продавачка* или *преводач(к)и, камериер(к)и, сервитьор(к)и, асистент(к)и, кандидат(к)и*.¹⁶⁹ Това се среща най-често в обяви за работа¹⁷⁰, но не само там. Какво поражда необходимостта от този начин на изписване? Струва ми се, че това е средство, чрез което се избягва едно от „неудобствата“ на маскулинизацията: в текста става ясно, че се визират не само мъжете, но и жените, което при употреба на мъжкородова лексема може да остане неразбрано или да породи въпрос дали се имат предвид и лица жени. Така по икономичен начин (а не повтаряйки цяла лексема) се подчертава или предполага наличието и на представителка/и на нежния пол, на женска част от някаква група¹⁷¹, например:

Авторките са академични преподавателки [...] Този вид статии [...] се опитват [...] да въведат и запознаят *читател(к)ите* с вече наложили се мнения и концепции (*Теория през границите*. Съставители М. Кирова и К. Славова. София, 2001, с. 6).

Този начин на фиксиране и на двата пола в изказването се среща и ако не е известен полът на референта, както е в примерите от интернет:

Кой/коя баладжия/баладжийка беше с най-хубава бегачка? Някой ако е снимал да покаже снимки; аз в краина сметка не видях ни абитуриенти ни колите им в тая тема; Има ли **някой/някоя фармацевт/ка** тук?; С **кой/коя** световно **известен/известна изпълнител/ка** би направила дует и на каква тематика би била песента?

¹⁶⁹ Има статии, засягащи този въпрос, например на П. Бокале (2009) и др.

¹⁷⁰ Ето само един пример от интернет: „Хотел в Централен Лондон търси мъже и жени, **барман/ка, сервитьор/ка, продавач/ка, камериер/ка**“. За разлика от Германия, където всички обяви за работа задължително са написани по този начин, за да няма езикова дискриминация (Вълчев 2009), у нас това изискване не е административно указано и не се прилага стопроцентово.

¹⁷¹ Аналогично е положението и при субстантивация и при употребата на местоименни форми, както е в примера от интернет: „Спиш ли с **някой/някоя**, започваш да търсиш причини, за да пренебрегнеш недостатъците **му/й**“.

Ако адресантът на съобщението се колебае дали съществува или пък дали е редно да се употреби феминална лексеми при имена, традиционно подлагани на маскулинизация, също може да се появи този начин на изписване, който при имена от този тип срещам за първи път:

Номерата му минават единствено, когато хване **някоя провинциална прокурор/ка**¹⁷² или съдия¹⁷³. (Примерът е от електронно издание и е с адрес <http://afera.bg/кой-ще-арестува-феномена-цветан-цв.html>.)

Така новият графичен начин, от една страна, е икономично средство за фиксиране на референт и от двата пола, а от друга страна – средство за отстраняване на неяснотата при използването на мъжкородови лексеми – дали те се отнасят само за лица мъже, или при маскулинизация – и за лица жени.

Вместо заключение, или в защита на феминалните лексеми

В заключение: маскулинизацията е комплексно детерминирано явление, зависещо от типа референция, от езиковата традиция и от редица други фактори – семантични, граматични, стилови, стилистични, социолингвистични, а според някои автори – също фонетични и словообразователни. Това определя както сложността на явлението, така и невъзможността лаконично да бъде формулирана книжовната норма.¹⁷⁴ Кой все пак е главният фактор, определящ маскулинизацията? Присъединявайки се към позицията на Р. Русинов, смятам, че това е типът назоваване, типът референция – нужно е „да се държи сметка за характера на означаването и в зависимост от него да се подбират изразните средства“ (Русинов 1974: 71). Както е подчертавано

¹⁷² Примера по отношение на съгласуването съм разгледала в Сумрова 2017б.

¹⁷³ Забелязва се, че за адресанта това съществително е само маскулинизирано, затова при него не е използван двойственият начин на изписване.

¹⁷⁴ П. Върбанова дори смята, че е трудно да се дават предписания или препоръки за използването на едната или на другата лексема, тъй като употребата зависи от ситуацията, контекста и дори от конкретното изречение (Върбанова 2010).

от всички изследователи, общото/абстрактното назоваване се изразява с маскулинизирани форми, а конкретното – с женскородови.¹⁷⁵ Това обаче не обхваща стопроцентово всички случаи. Едната причина за това е трудността в разграничаването на двата контекста. Другата, според мене по-важната, е в семантиката на корелативните СИ – в мъжки и в женски род – които се различават (в повечето случаи) в семантично отношение само по семата ‘жена’, т.е. останалата семантична информация между двата вида СИ е еднаква. Това обяснява факултативния характер на маскулинизацията при имената от редица ЛСГ – „названия на лица според извършваната от тях дейност, според професията им, според поста, който заемат, според ролята им в определен колектив или според общественото им положение“ (Велева 1991: 208). Това се илюстрира от цитираните тук примери, както и от многобройни примери в различните изследвания, посветени на разглежданата тема. Със зависимостта на маскулинизацията от различни фактори, действащи понякога комплексно, можем да обясним възможността за „двояка употреба“ (Велева 1991), изглеждаща като „шарения“, „неустановеност“ в езиковата практика (Пашов 1981). Другият решаващ фактор за използването на маскулинизираните форми е стилът. Както е посочвано (Мурдаров 2010а; Георгиев 2012), официалният стил продължава да бъде „запазена територия“ за маскулинизацията (макар и това да не е формулирано в граматиките като изрична норма), докато в останалите стилове водещ остава езиковият усет, който отхвърля маниерността на мъжкородовите лексеми, когато с тях се назовават ЛЖ, и дава преднина на феминалните названия.

2. Маскулинизацията – резултати от анкета

За целите на настоящото изследване беше направена анкета, която да покаже какви са предпочитанията на говорещите, когато назовават лица жени. Тя беше насочена към това да се

¹⁷⁵ Потвърждение за важността и ролята на фактора конкретно назоваване при избора на феминална лексема и поставянето му над фактори като традиция и престижност, ранг на професия, титла или звание намираме у Б. Вълчев, с когото съм напълно съгласна (Вълчев 2009).

потвърдят определени постановки от научни трудове по темата, а също и да се види доколко маскулинизацията присъства в речевата практика и създава ли това някакви затруднения.¹⁷⁶

Проведената анкета няма представителен характер, тъй като информаторите не са подбрани така, че да представляват репрезентативна извадка, и затова фактите се интерпретират от езикова, а не от социолингвистична гледна точка.

Анкетираните са 35 души, разпределени в следните категории¹⁷⁷:

- пол: мъже – 14, жени – 20;
- образование: висше – 19¹⁷⁸, средно – 14, от които студенти – 12, полувисше – 1;
- възраст: до 20 години – 10; до 30 години – 4; до 40 години – 6; до 50 години – 4; до 60 години – 6; над 60 години – 4.¹⁷⁹

На анкетираните бяха поставени четири задачи. При първата и третата те трябваше да изберат предпочитания вариант или варианти между лексема в мъжки и лексема в женски род. При първата задача интересуващите ни лексеми бяха включени в изречения, т.е. в контекст, а при третата – в таблица, в която отговорът/отговорите са продължение на изречение „Аз съм...“ (за информатори жени) или „Тя е...“ (за информатори мъже). Втората и четвъртата задача дават информация за въпроси, свързани със съгласуването в разглежданите случаи. В първата от тях анкетираните трябваше да посочат правилни или неправилни са според тях изречения, отнасящи се за лица жени, в които сказуемото има женскородова форма, а пък подлогът е маскулинизирано съществително, като в третото изречение това СИ има съгласувано

¹⁷⁶ Всъщност това най-точно би се установило, ако се изследват големи корпуси от устна и писмена реч.

¹⁷⁷ В някои от анкетните карти (по една или друга причина) липсват отговори, а в една от тях – социологичните данни за анкетираното лице. Поради това сборът от получените от всички анкети отговори невинаги е равен на 35 (колкото е броят на анкетираните).

¹⁷⁸ Съзнателно сред анкетираните не бяха включени филолози. Само една информаторка е със специалност английска филология.

¹⁷⁹ За техническото оформяне на анкетата, както и за разпространението ѝ след студентите благодаря на проф. д-р Кр. Алексова от СУ „Св. Климент Охридски“.

определение в женски род. При четвъртата задача анкетираните трябваше да довършат лексеми, като попълнят словообразователни и/или формообразователни морфеми. Избраните лексеми са съществителни, назоваващи лица жени според длъжността им, както и причастия в състава на просто глаголно сказуемо.

Резултати от първата задача

Да си призная, в първото изречение:

(1) *Столичанинът/Столичанката* Елена Ангелова получи короната от *предшественика/предшественичката* си Наталия Гуркова

не очаквах други отговори освен феминални, тъй като, първо, интересуващите ни лексеми не принадлежат към групата на имената, посочена в граматиките, които се подлагат на маскулинизация, и второ – придружени са от (женско) собствено име. Затова беше естествено, че 31 души дадоха такива отговори. Двама души обаче посочиха мъжкородови лексеми и при двете позиции, а по един човек – за едната или за другата от тях. Единственият начин да се обясни маскулинизацията *предшественик* е приемането на назоваването като абстрактно. При първата позиция обаче е напълно необяснима появата на маскулинизиран вариант, при положение че назоваването е конкретно и съществителното принадлежи към групата на имената, употребявани (почти винаги) в женски род и означаващи лицата според месторождението или местожителството им. Поради това тези маскулинни употреби отнасям към случайните. Те принадлежат или към даден идиолект, или в анкетата са провокирани от свръхкоректност.

Във втория пример:

(2) Избраха пак *юрист/юристка* за „Мис България ’99“

27 души дадоха маскулинен отговор. Това е напълно според нормата. Примерът обаче е аналогичен на примера „Руски **милиционер** стана **Мис** Вселена“, цитиран от Ст. Брезински и коментиран от него в негативен план точно заради маскулинизацията (Брезински 2005a). Осем души от анкетираните избраха феминалната лексема. Тя е използвана и в оригиналния текст, взет от в. „24 ч.“ (24 ч./132/1999).

Още по-фрапиращ е петият пример:

(5) *Лейтенант/лейтенантка* роди момиченце в гарнизона.

Трима от анкетираните не бяха посочили отговор – предполагам, че не са могли да предпочетат нито единия, нито другия вариант, тъй като и двата варианта са ги смущавали. Отговорите на останалите анкетираните се разпределят почти поравно – 17 души за феминатива и 16 души за мъжкородовото име. Примерът е показателен с това, че нормата изисква маскулинизация, а контекстът я изключва. Посоченият тук пример е частично видоизменение на заглавието *Лейтенант роди момиченце* в ямболския гарнизон (НТ/180/1993), вече коментиран по-горе.

Причината в шестия пример:

(6) *Стрелец/Стрелкия* № 1 Весела Лечева: „Предимство е да си жена“

33 души да дадат маскулинен отговор, един отговор да е за *стрелкия* и един да липсва е това, че женскородовата лексема е неологична (появи се след 1989 г.) и поради това или е непозната за анкетираните, или им звучи необичайно. Тъй като обаче става въпрос за сферата на спорта, където обикновено се използват феминални лексеми, в оригиналния текст е употребено именно това съществително: *Стрелкия* № 1 Весела Лечева: Предимство е да си жена (заглавие), *Стрелкия* № 1 Весела Лечева твърди, че шансът идва само при този, който е узрял за него. (ВЖ/17/1998).

Седмото, осмото и деветото изречение:

(7) Румяна работи като *библиотекар/библиотекарка*;

(8) Очарователната дама работи като *сервитьор/сервитьорка*;

(9) Лили бе *треньор/треньорка*

представяват примери за конструктивна обусловеност на маскулинизацията. Р. Русинов (1974), Е. Захариевич (1959), М. Пенчева (1977), В. Аврамова (1990), М. Велева (1991), Р. Ницолова (2008), П. Бокале (2010) посочват, че при предикативна употреба на имената преобладава маскулинизацията. Не е изключена обаче и употреба на СИ в ж.р., което се вижда от примерите у Е. Захариевич (1959), както и от тези от пресата (посочени по-горе).

Така наред с маскулинизираните примери се среща употреба и на феминални лексеми.¹⁸⁰ Същото показват и резултатите от анкетата, където броят на мъжкородовите лексеми е съответно 19, 10 и 27, а на женскородовите – 14, 24 и 7, а в една от анкетите при седми и при девети пример са посочени и двата варианта. Така анкетата потвърждава двояката употреба, макар и с превес на маскулинизирания вариант дори когато професията е феми-низирана, както е при лицето, работещо в библиотека. В оригиналните текстове (цитирани по-горе) съответните лексеми са **библиотекар**, **сервитьорка** и **треньорка**. По-високият процент на феминалната лексема *сервитьорка* в сравнение с мъжкородовия корелат в осми пример се определя от ниската престижност на професията – посочвана е зависимостта между ранга на професията и маскулинизацията, т.е. че при СИ, назоваващи ЛЖ по професии, които са смятани за непрестижни, не се очаква маскулинизация (Пенчева 1998; Воденичаров 1999; Попова 2012).

Последните примери:

(10) Невена Иванова, *психолог/психоложка* в РДВР – Стара Загора, спечели първо място на регионалния шампионат по стрелба за полицаи;

(11) Ивет Добромирова, *водец/водеца* в сутрешния блок на Канал 1 и *репортер/репортерка* в „Панорама“

са включени в анкетата поради друга зависимост на маскулинизацията от синтактичните фактори. Те съдържат обособени приложения. Според някои автори „при обособяване, без изключение, се предпочитат формите за м.р.“ (Чангърова 1981: 56), докато други изследователи на базата на илюстративния материал от обособени конструкции правят извод за „непоследователната употреба на формите за двата рода в едно и също обкръжение“ и дори в „един и същи [журналистически – б.а., В.С.] материал“ (Иванова 1984: 78). Резултатите от анкетата сочат, че и тук, както и при примерите по-горе, предпочитана е маскулинизацията, без обаче това да е стопроцентово: 28 отговора за мъжкородовата

¹⁸⁰ Една от информаторките обяснява избора на феминална лексема в примери от седми до единадесети така: започва се с името и е ясно, че става дума за жена; знае се, че става дума за жена.

лексема срещу 7 (както е в оригиналния текст) – за женскородовата в пример № 10, а в пример № 11 – 8 мъжкородови лексеми срещу 7 феминални (т.е. почти поравно) и при двете позиции, и 17 отговора, в които при първото обособяване е предпочетена феминалната лексема, а при второто – мъжкородовата (така както е в текста от източника). Езиковата практика и преди, и след 1989 г. показва, че женскородови имена се срещат и при обособяване (вж. цитирания материал у В. Аврамова (1990) и тук погоре). Отбелязвано е дори, че тъй като служат за конкретно назоваване на лицата, маскулинизираните обособени приложения са погрешни (Русинов 1974; Брезински 2005а).

При третия и при четвъртия пример:

(3) Тази светица е *закрилник/закрилница* и *покровител/покровителка* на семейството;

(4) Била е *верен помощник/вярна помощница* на съпруга си [Т. Ман – б.а., В.С.], преписвайки на машина многобройните му версии на ръкописите му. Освен *спътник/спътница* в творческата работа на писателя, Катя била и *безпрекословен изпълнител/безпрекословна изпълнителка* на капризите му

са изброени няколко интересувачи ни лексеми, отнасящи се за едно и също лице. Резултатите са следните: в пример № 3 18 души предпочитат женскородовите имена, 15 – мъжкородовите, а един човек е посочил при първата позиция женскородовата лексема, а при втората позиция – мъжкородовата. В пример № 4 картината е доста „по-пъстра“ – 14 души предпочитат маскулинизирания вариант, 9 – феминалния, а останалите подреждат имената на първа, втора и трета позиция съответно така: м.р./ж.р./м.р. – 6 души, м.р./м.р./ж.р. – 4 души, и по един човек – ж.р./ж.р./м.р. и м.р./ж.р./ж.р. Първият от примерите е конструиран, а в оригинала на втория (ВЖ/3/2002) стоят само маскулинизирани примери (каквото е и най-високият процент от отговорите в анкетата). Резултатите показват възможност за двойка употреба. Известно е, че конкретното назоваване се свързва с феминални лексеми, докато абстрактното – с мъжкородови. Това обаче невинаги е така – и в единия, и в другия тип контекст могат да се открият имена и от двата рода (поради причини, изяснени вече в изложението). Това позволява лицата жени да бъдат назовавани, без семантична разлика, с имена от двата рода независимо от типа назоваване.

Резултати от втората задача

Изречението (1) *Министърът е била посрещната на летището* е оценено като правилно от 17 души и също от толкова – като неправилно, т.е. гласовете са разделени наполовина.

Седем души приемат изречението (2) *Директорът е много стриктна* за правилно, а 27 души – за неправилно. Според някои изследователи изречението би трябвало да изглежда точно по този начин, ако искаме хем да използваме маскулинизирано име, хем да изтъкнем, че носителят на признака е лице жена, т.е. както е в първия пример, като разликата с него е само във вида казуемо – просто глаголно казуемо в първия случай и съставно именно казуемо тук. Както показват резултатите обаче, казуемо като във втория пример е неприемливо за анкетираните. И това е естествено, тъй като е нарушено традиционното съгласуване по форма в езика ни.

Съгласуваното определение в женски род в изречението (3) *Тази съдия е подкупна* е очевидно неправилно, тъй като съществителното нито е женскородово, нито двуродово, т.е. не е от имената, при които книжовните норми определят употребата на женскородови форми при съгласуване. Включих примера в анкетата, тъй като в средите на правистите има практика това име да се употребява по този начин, като двуродово¹⁸¹, и следователно в такъв случай съгласуването и в групата на подлога, и в групата на казуемото би изглеждало точно така. Дори ако приемем, че става въпрос за маскулинизация (а не за двуродовост), съгласуването пак би било такова, при положение че искаме да укажем пола на лицето не чрез съществителното име. Обаче, както вече беше коментирано, това нарушава книжовните норми на езика ни, въпреки че се среща в речта. Поради тези причини анкетното изречение е оценено като неправилно от 20 души, а като правилно – от 14 души. По-високият дял на положителни отговори тук в сравнение с отговорите при сходния предходен пример се дължи на факта, че примерът започва със съгласувано женскородово определение.¹⁸²

¹⁸¹ Вж. редакционната бележка, предшестваща статия на Вл. Мурдаров (2010а).

¹⁸² Един от анкетираните смята и трите изречения от втората задача за неправилни, като същевременно посочва вариантите, които намира за правилни: *Министър еди коя си е била посрещната [...]; Като директор е много стриктна; Като съдия е подкупна.*

Резултати от третата задача

Резултатите от третата задача са следните: от десет двойки съществителни (*учител/учителка, шивач/шивачка, преподавател/преподавателка, математик/математичка, архитект/архитектка, юрист/юристка, продавач/продавачка, студент/студентка, депутат/депутатка, директор/директорка*) само при четири феминалните лексеми са предпочетени пред маскулинизирания вариант. Това са лексемите *шивачка* (27 души), *студентка* (26 души), *продавачка* (21 души) и *учителка* (20 души), които са посочени от повече от 50% от анкетиранияте.¹⁸³ Избор и на двете лексеми – *учител/учителка, преподавател/преподавателка, архитект/архитектка, юрист/юристка, продавач/продавачка* са направили двама души, а един човек – на лексемите *математик/математичка, студент/студентка, депутат/депутатка, директор/директорка*. Тези резултати потвърждават няколко научни постановки. Първо, при престижните професии се предпочита маскулинизация и обратното (срв. тук *преподавател, математик, архитект, юрист*, от една страна, а от друга – *шивачка, продавачка*). Второ, маскулинизацията засяга имената за лица, назовани по длъжност, пост и под. (в анкетата това са лексемите *депутат* и *директор*). Трето, наличие на двояка употреба, отбелязвана в изследвания (Пашов 1981; Велева 1991; Буров 2004). Четвърто, предпочитане на женскородова лексема поради феминизация на професията (*учителка*) (Дементиев 1954; Аврамова 1990; Стоичкова 2003) или поради принадлежност към група, чиито представители се назовават с такива лексеми (*студентка*).

Резултати от четвъртата задача

Четвъртата задача имаше две цели: да се види, първо, коя лексема – маскулинизираната или не, назоваваща жената според нейния пост, длъжност, предпочитат информаторите в контекст, в който присъства и собственото име, и второ – какво е съгласуването в такива случаи.

¹⁸³ Едно сравнение: при анкетата на Л. Стоичкова, проведена сред 55 лица, от 15 двойки имена за стари и нови професии изборът само на лексемите *учителка* и *журналистка* надхвърля 50%, като сравнително голям е и делът (над 20%) на лексемите *филоложка, съдийка, билколежителка, кореспондентка, шефка* (Стоичкова 2003).

При първото изречение *Председател..... на Организацията на българските жени М. Ангелова отпътува за Индия, където беше покане..... на официално посещение* 26 души от анкетираните са посочили маскулинизирания вариант, 7 – женскородовия, а съгласуването при почти всички (без един човек) е според пола на лицето, т.е. в женски род.¹⁸⁴ Във втория пример *Вчера президент..... на Бразилия Дилма Русев разгледа града. Снощи президент..... е участва..... в тържествата* изреченията са две, като и в двете присъства едно и също съществително, но в първото изречение то е необособено приложение (с несъгласувано определение) към собствено име, а във второто е подлог. И тук информаторите предпочитат маскулинизацията: 32 срещу 3 души за лексемата в женски род при първото изречение и 24 срещу 10 души – при второто изречение. Съгласуването у 22 анкетирани е според пола на лицето, а при 13 от тях – формално. При третия пример *Изявление направи министър..... на културата г-жа Иванова. После министър..... е присъствал..... на срещата с културните дейци*, който е абсолютно аналогичен на предходния, резултатите са сходни: мъжкородовата лексема *министър* предпочитат 34 души в първото изречение и 24 души във второто изречение, а феминалният вариант *министърка* се избира от един човек за първото изречение и от 10 души – за второто. Съгласуване в женски род са направили 23 души, докато в мъжки род – 12 души. Във второто изречение и при втория, и при третия пример една информаторка е оставила името в мъжки род, но е добавила собственото име и е съгласувала според пола на лицето – точно каквито са препоръките на лингвистите.

Като обобщение: в резултатите от анкетата преобладават маскулинизиранията варианти. Това може да се обясни не само с предпочитанията на анкетираните към тях, но и с това, че в нея са включени редица примери (названия според поста или длъжността, както и имена, част от определени синтактични

¹⁸⁴ Както показва изследването на П. Бокале, повечето от респондентите предпочитат точно такова съгласуване (за пример № 4 в изследването): „*Пристигащата* днес в София **министър-председател** на Финландия направи изявление пред представителите на средствата за масова информация. След това **министърът** е участвувала на съвещанието“ (Бокале 2010: 104).

конструкции), в които по традиция присъстват (само или повече) маскулинизирани лексеми.

Така анкетата онагледява изводи от различни изследвания и потвърждава зависимостта на маскулинизацията от редица фактори и свързаните с това колебания в речевата практика.

Особености на неофеминативите

1. Парадигматични особености

Според системните (парадигматичните) отношения неофеминативите в българския език се групират по следния начин: най-голям дял заемат синонимите, по-малко са омонимите, най-малко – антонимите, а паронимия се открива само при две лексеми.

1.1. Синонимия

Синонимията при новите феминални названия е с твърде широки размери, но се поражда най-често от синонимия при мъжкородовите корелати.

В едни случаи тя възниква, както е известно, поради прибавянето на различни суфикси към една и съща произвеждаща основа.¹⁸⁵ Такива синоними сред новите феминални названия са: **форумка**, **форумджийка** и **форумистка** – от *форумец*, *форумджия* и *форумист*, **телевизионистка** и **телевизионерка** – от *телевизионист* и *телевизионер*, **атакаджийка** и **атакистка** – от *атакаджия* и *атакист*, **меверейка** и **меверистка** – от *мевереец* и *меверист*, **запалянка** и **запалянкова** – от *запалянко* и *запалянковец*, **чалгаджийка** и **чалгарка** – от *чалгаджия* и *чалгар*, и редица подобни.

В други случаи синонимията при мъжкородовите лексеми, както и при техните феминални корелати, е между просто и сложно по състав съществително: **оскаристка** и **оскароносителка**; **кайтистка**, **кайтърка** и **кайтсърфистка**; **таксистка**, **таксиджийка** и **таксиметърджийка**.

Синонимията при мъжкородовите имена, появяваща се между деривати и заемки, например **сърфист** и **сърфър**, **раф-**

¹⁸⁵ По този въпрос при новите имена за лица вж. Аврамова 2006; Пернишка 2010; Георгиева 2013в.

таджия и *рафтър*, или между безсуфиксно и производно име, например *беквокал* и *беквокалист*, *пиар* и *пиараджия*, също се запазва и при феминалните им съответствия: *сърфистка* и *сърфърка*, *raftтаджийка* и *raftтърка*, *беквокалка* и *беквокалистка*, *пиарка* и *пиараджийка*. Основата може да е пълна или съкратена и това също поражда синонимия и при производните лексеми: *гендиректорка* и *гендирка*, *пубертетка* и *пуберка*, *тийнейджърка* и *тийнка*, *интернетка* и *нетка*.

Синонимия, успоредна при мъжкородовите и феминалните имена, се среща и в случаите, когато са използвани различни (по произход), но синонимни една на друга основи, както е при: *хромотерапевтка* и *цветотерапевтка*; *арттерапевтка* и *изкуствотерапевтка*; *биотерапевтка* и *биолечителка*; *енерготерапевтка* и *енерголечителка*; *синологка* и *китаистка*; *бодигардка*, *гардка* и *охранителка*, *телохранителка*; *шопинг-холичка*, *шопохоличка* – *магазинохоличка* – *ониоманка*, *магазиноманка* и др., които са абсолютни синоними.

Синонимията сред самите неофеминативи се поражда в няколко случая. Единият, аналогичен на този при мъжкородовите имена, е, когато към една и съща основа се прибавят различни наставки.¹⁸⁶ Споделям мнението на А. Емирзян, че „словообразователните синоними са лексикални синоними (дублети) с една и съща произвеждаща основа и различни словообразователни афикси“ (Емирзян 1989: 44), съвпадащо със схващането на М. Тетовска-Троева, че в такива случаи става въпрос за синонимия,

¹⁸⁶ Има изследвания, в които такива номинати (мъжко- или женскородови) се приемат за словообразователни дублети (вж. Манолова 1983; 101 въпроса 1990). Неофеминативи със словообразователно вариране са *пилонджийка* и *пилонаджийка*, *елфиня* и *елфкиня*, при които формантът съответно е неразширен или разширен. Най-многобройните синоними (според по-старото схващане – дублети) сред феминативите – стари и нови – са съществителните, образувани с наставките *-иц(а)* и *-ичк(а)*, напр. неофеминативите *военнопленница* и *военнопленничка*, *надзорница* и *надзорничка*, *безхаберница* и *безхаберничка* и др. Колебанията дали дадена лексема е дублет или синоним ясно проличават в лексикографската практика. В ПРСБКЕ по-голямата част от разглежданите феминални лексеми са представени като дублетни, т.е. в една заглавка (*проповедница* и *проповедничка*, *сътрудница* и *сътрудничка*, *пътешественица* и *пътешественичка*, *събеседница* и *събеседничка*), но в други, абсолютно аналогични случаи, има две отделни заглавки (*участница*, *участничка*; *прислужница*, *прислужничка*; *поклонница*, *поклонничка*), което изключва дублетността.

за словообразователни или суфиксални синоними, а не за варианти (Тетовска-Троева 1983).¹⁸⁷ Същата е позицията и на В. Радева: „еднаковкоренни пълни синоними се създават, когато една мотивираща дума се свързва с различни форманти [...] *делба, делитба, подялба*“ (Радева 2017: 146).

Синоними, получени по представения начин, са *бойкиня* и *боецеса*, *пилотка* и *пилотеса*¹⁸⁸, *олигархка* и *олигаршкиня*, *маестра*¹⁸⁹ и *маестрина*, *вождка* и *вождеса*, *таласъмка* и *таласъмеса*, *терминаторка* и *терминатрица* и под., производни съответно от *боец*, *пилот*, *олигарх*, *маестро*, *вожд*, *таласъм*, *терминатор*, но образувани с различни женскородови наставки. Най-голямо словотворчество днес откриваме при женскородовото съответствие на лексемата *елф*: *елфа*, *елфка*, *елфица*, *елфкиня* и *елфиня*.

Синонимия се поражда и когато такива синонимни женскородови имена станат елементи при композитообразуване, както е например при лексемите *наркобаронка* и *наркобаронеса*.

Получените по различни словообразователни начини нови феминални номинати също са в синонимни отношения: *бизнес-менка* – *бизнес дама*, *бизнес лейди*, *бизнес жена* и *бизнесуомън/бизнесуоман*, *бизнесуомънка/бизнесуоманка*¹⁹⁰; *блусарка* и *блус дама*, *блус певица*, *блус изпълнителка*; *чалгаджийка*, *чалгарка*, *фолкаджийка*, *попфолкаджийка* и *фолк певица*, *попфолк певица*, *попфолк дама*; *шоуменка* и *шоу дама*, *шоу гърла*; *яхтаджийка*, *яхтсменка* и *яхтдама*; *хайлайфка*, *хайлафаджййка*, *хайдама*, *хайжена* и *хайлайф дама*; *магистраладжийка* и *магистралка*; *фронтуомън/фронтуоман* – *фронтуомънка/*

¹⁸⁷ Отбелязвано е, че „в лингвистиката термините *дублет*, *вариант* и *синоним* [к.а., Л.М.] често се употребяват синонимно, без да се прави строга терминологична диференциация между тях“ (Манолова 1983: 204), а също и че дублетността е частен случай на езиковата синонимия (Пернишка 1979а; Емирзян 1989). Повече за отношението синонимност – дублетност вж. Пернишка 1979б, а за отношението синонимност – вариантност вж. Тетовска-Троева 1983.

¹⁸⁸ И двете съществителни са с по две значения: ‘авиаторка’ и ‘автомобилна състезателка с болид’ (като обаче при лексемата *пилотка* ново е само второто значение).

¹⁸⁹ Приемам тази лексема за производна, а не за заемка.

¹⁹⁰ В този тип номинации М. Алексеенко открива факти за феминоцентризма в езика, проявление на половата асиметрия в полза на жените (Алексеенко 2009).

фронтуоманка, фронтменка – фронтдама; прессекретарка и говорителка, пиарка; каубойка и каугърла.

Разнообразието от синоними при новите феминативи може да бъде обяснено, от една страна, с разнообразието от синоними при техните корелати, а от друга, с използването на различни женскородови суфиги и разнородни словообразователни способи за назоваването на лица жени.

1.2. Омонимия

Не съм срещала в литературата да е отбелязвана омонимията между новите феминативни имена и съществителни имена от други лексико-семантични групи, т.е. съществителни с други – предметни – значения.¹⁹¹ Няколко са условията, при които тя възниква при разглежданите названия.

Най-много са примерите за словообразователни омоними¹⁹², като се открояват два типа. Единият е, когато феминативната (производна) лексема е омонимична на универбат: **пицарка**¹ с две значения: 1. ‘готвачка, специалистка по приготвянето на пици в заведение за хранене’ („Търси **пицар/пицарка** за град гр. София“; „Наема за сезонна работа **пицарка**, готвачки [...] сервитюрки“); и 2. ‘жена, която обича пици’ („Как сте **пицарки**? Наядофте ли се [...]? Снощи се намуах с пица. Без майтап – дояде ми се кат на бременна“), и **пицарка**² ‘фурна/печка за печене на пици’ („Продавам италианска **пицарка** FIMAR; „Пица пещите, или за по-кратко наричани **пицарки**, представляват пещи, различни като размери, съдържащи в себе си [...] електрически тръбни нагреватели“); **щукарка**¹ ‘рибарка, която лови шуки’ („Аз не съм **щукарка**, ама ми харесва“); и **щукарка**² ‘прът на въдица за ловене на щука’ („използвам нашенска **щукарка** с подвижна тапа – около 10 – 15 м; На язовира се ходи повече за щука [...] В 8.30 всичко бе във водата, с колежата сипахме по

¹⁹¹ За омонимията между стари феминативни имена и съществителни имена от други словообразователни категории е писано (вж. Балтова 1978; Балкански 1979б).

¹⁹² Тези омоними са най-често срещаните лексикални омоними изобщо (Балкански 1979а). С основание авторът се присъединява към „схващането, че омонимични афиги, прибавени към тъждествени основи, при всички случаи създават лексически тип словообразователни омоними“ (Балкански 1979а: 151).

едно кафе и застанахме до двете **шукарки**. Точно в този момент едната тапа изчезна, взех въдицата, изчаках няколко секунди“); **шаранджийка**¹ ‘рибарка, която лови шарани’ („Поздравления за холандската **шаранджийка**@Lizette Beunders, която подобри рекорда на всички жени със своя улов на шаран с тегло 38.250 kg; яка **шаранджийка** приготвя хранилка“) и **шаранджийка**² ‘прът на въдица за ловене на шаран’ („Точно тогава сигнализатора на **шаранджийката** писна и ето че Score-а беше сефтосан с един шаран; D.A.M. представи елегантна и лека **шаранджийка**“ (заглавие), „Германската фирма D.A.M. пусна на европейския пазар последната си разработка в асортимента на въдичарските пръти – [...] двуколенна стройна пръчка, специално разработена за шаранджийки“); **гумаджийка**¹ ‘жена, чието занятие е сменянето на автомобилни гуми’ („С под на челото изкарала седмица в ДАПА, като **гумаджийка** и метачка“) и **гумаджийка**² ‘авариен автобус, оборудван с резервни части’ („нито аварийна която да го изтегли, нито **гумаджийка** (червено-белите чавдарки с надпис АВАРИЕН)“); **комунарка**¹ ‘комунистка’¹⁹³ („Обяснете господине защо невестата на костаци е **комунарка**???“; Наистина, че **комунарката** мая ни излъга“) и **комунарка**² ‘издание, вестник и др. с комунистическа насоченост, идеи’ („Късата памет българска – на това разчитат много **комунарки**! Шампиони в това отношение са Агенция Фокус, вестниците СЕГА, ДНЕС и други **комунарки**“) и др. Вижда се, че основата на лексемите е една и съща, а омонимията е резултат от формалното съвпадение на различни по значение суфикси *-арк(a)* или *-джийк(a)*: женскородовия, слят със суфикса за образуване на мъжкородовото име, и другия, с който се образуват универбати.

Сходен е примерът с **костюмарка**¹ ‘жена, която обикновено ходи облечена с костюми’ („на Банхофшрасе могат да се видят костюмари и **костюмарки**“) и **костюмарка**² ‘костюм’ („Туриш

¹⁹³ Всъщност това е едно от значенията на посочената лексема. Промяната в семантичната структура на произвеждащото име води до промяна и на женскородовия му корелат. Така например лексемата **комунарка** според РБЕ е само с едно значение, и то историческо. Днес обаче поради семантичната съотносителност с мъжкородовото име тази лексикална единица разшири семантичния си обем и придоби следните нови значения: ‘жена, член на терапевтична комуна’ и ‘комунистка’. Следователно лексемата се числи към семантичните неологизми.

си една по-прилична **костюмарка**“; „Седнал, един вид нашия и чете книга с **костюмарка** и жълта вратовръзка... ние, демек, обикновено така си четем“; „– Нито ти е „обран врата“ като хората, нито носиш **костюмарка** както се очаква от умен мъж на нашите години да носи“, където омонимът на феминалното име, създаден в жаргона като игра по словообразователна схема (подобно на фразеосхемите), само прилича по форма на универбат, без да е такъв.

Получени в резултат на универбизация, омонимичните на неофеминативите лексеми с предметно значение принадлежат изцяло към разговорната реч или са част от жаргона.

Омонимичните наставки $-к(a)$ ¹ – женскородова лична наставка (срещаща се както при деривати, така и при универбати), и $-к(a)$ ² – умалителна наставка, пораждат втория тип словообразователна омонимия тук – между феминална лексема и умалително съществително име за нелице¹⁹⁴. Така е при омонимичните двойки **салатиерка**¹ ‘готвачка, специалистка по приготвянето на салати в заведение за хранене или друго обществено място’ („Ресторант [...] гр. Хасково търси **салатиерка**“; „А що питаш Дарка, тя да не е **салатиерка** в Билла?“) и **салатиерка**² ‘малка салатиера’ („Поставяме салатата в **салатиерки** и гарнираме по края с нарязани на дребни кубчета твърдо сварени яйца; всичко в една купа (**салатиерка**) отделно си объркваш майонезата заедно с оцета и ситно нарязания магданоз, солта и черния пипер“), **премиерка**¹ ‘жена премиер’ („ще използват дразгите между президента и **премиерката** [...]“ (Тм/10/2009); „Трябва да проведем референдум, така че хората да могат да решат, какво трябва да направим“, каза **премиерката** пред тайландската телевизия.“ (Д/286/2013) и **премиерка**² ‘умалително от премиера’ („Още една **премиерка**! Посвещава се на „Les femmes fatales“ (въведение към клипче за котките); „Ето една **премиерка** [филма Moonlight/, „Лунна светлина“ – б.а., В.С.], която лично аз ще чакам с удоволствие – само като видиш главния герой какъв е хот и промото, което по-долу е номер едно“), **магистралка**¹ ‘ма-

¹⁹⁴ Т. Балкански посочва седем омонаставки $-к(a)$ (Балкански 1979б). Д. Благоева отбелязва уподобяване по форма (без семантична близост) на някои нови универбати със значение за лица жени със съществуващи в езика думи (Благоева 2004).

гистрална проститутка' („Депресиран съпруг си нае **магистралка**“) и **магистралка**² 'малка магистрала' („в Турция за 3 месеца се правят 30 – 40 км! тук някаква си отсечка, от някаква си **магистралка**, м/у някакви си градчета – години“).

Друг вид омонимия сред неофеминативната лексика откриваме при лексемите **рокерка**¹ и **рокерка**², **голфаджийка**¹ и **голфаджийка**². Омонимията тук се създава при мъжкородовото име (**рокер**¹ 'изпълнител или почитател на рокмузика' и **рокер**² 'член на неформална група, чиито членове карат мотори и носят черни кожени облекла', **голфаджия**¹ 'човек, който играе голф' и **голфаджия**² 'човек, който има лека кола марка *Голф*') и се запазва при неговото женскородово производно. Вижда се, че омонимията в тези примери е между неофеминативи, не между феминатив и съществително от друга лексико-семантична група.

Омонимия вътре в разглежданата група наблюдаваме и при лексемите **плейбойка**¹ 'жена, която се снима за / има снимки в еротичното списание „Плейбой“ или за друго еротично списание' („**Плейбойка** пропя“ (заглавие) [...] записа първия си самостоятелен проект“ (подзаглавие) [...] Сексапилната дама е била на корицата на известното списание „Плейбой“; „Скандал заради **плейбойка** [...] Скандал заради **плейбойка** [...] гръмна в НЕК. Новоназначената красавица, която се подписвала под заплата от 3000 лева, се снимала за множество еротични мъжки списания“) и **плейбойка**² 'жена плейбой, т.е. млада жена с множество хетеросексуални връзки, търсеща развлечения' („глей'те ме к'ва съм **плейбойка** и колко бъкам от комплекси“). Случаят тук е по-различен от останалите, тъй като омонимията възниква не само поради разлика в начина на словообразуване: първият омоним е универбат, а вторият – производно съществително име от лексемата **плейбой**, но и поради различната по значение, макар и съвпадаща по форма, основа – онима и апелатива. В класификацията на омонимите в езика ни, направена според наличие на омонимия или тъждество на основите и афиксите, са отделени четири подтипа (Балкански 1979а). Според тази класификация разгледаният пример попада в подтипа, при който омонимни са основите, а афиксите са тъждествени.

Същите две значения, както при **плейбойка**¹ и **плейбойка**², наблюдаваме и при лексемите **плейгърла**¹ („Наша **плейгърла** развела румънски национал (заглавие) [...] Плевенчанката може

да се похвали с две корици на „Плейбой“; [...] поискал ръката на нашата *плейгърли* (подзаглавие), Първата българка, снимала се за изданието на Хю Хефнър, понастоящем модел и певица – Соня Васи била получила предложение за брак“) и *плейгърла*² („Така наречените щастливи хора – плейбой и *плейгърли* – в клубовете, в хотелите ще ги намериш, в театрите – те винаги се усмихват и просто бълбукат от щастие“). Омонимията тук е по-различна от всички останали случаи, защото е обусловена не словообразователно, а семантично.

Примерите показват, че представените тук омоними са пълни, т.е. характеризират се с признаците „еднаква форма“ в цялата словоизменителна парадигма, „напълно различно значение, еднаква лексико-семантична категория“ и са „от един синхронен етап [к.а., Е.П.] в развитието на езиковата система“ (Пернишка 2013: 575).

За В. Бонджолова лексемите *динозавърка* и *дяволка* в пряко и преносно значение, както и *граничарка* със значения ‘жена на граничар’ и ‘жена граничар’ са неологични и омонимични (Бонджолова 2007а). Тук обаче има производност на значенията, отразена и в речниците, поради което посочените лексеми са многозначни, а не омонимични. Многозначна е и лексемата *самурайка*, при чиито две значения ‘японка’ („*Самурайка* посече САЩ и Русия (заглавие), Шизука Аракава изненадващо спечели олимпийската титла във фигурното пързаляне при жените в Торино, отвявайки американка и руския; това е първото злато за Япония в този спорт.“ <http://www.dnes.bg/health/2006/02/24/samurairaika-poseche-sasht-i-rusiia.19758>) и ‘японска лека кола’ („Когато с моята малка *самурайка* минавам през копките по пътищата на България се чува едно много специфични скърцане от колата“) също се наблюдава съотносителност (симетрия) с новите значения на мъжкородовото съответствие.

1.3. Антонимия

Много малка част от новите СИЛЖ са свързани помежду си антонимно. Това са случаите, когато „противопоставянето на значенията [...] се постига с определени морфемии: противоположни по значение представки, афиксоиди [...] (*анти-* ↔ *про-*, *-фил* ↔ *-фоб*) [к.а., Е.П.]“ (Пернишка 2013: 571). Такива от

разглежданата група са лексемите *антинатовка* – *пронатовка*, *антиамериканка* – *проамериканка*, *антиевропейка* – *проевропейка* и *съветофилка* – *съветофобка*, *американофилка* – *американофобка*, *еврофилка* – *еврофобка*, *ислямофилка* – *ислямофобка*, *хомофилка* – *хомофобка*.¹⁹⁵

При лексемите *войнолюбка* и *войномразка*, *котколюбка* и *коткомразка*, *кучелюбка* и *кучемразка* антонимията се поражда от антонимия на глаголните основи.

Вижда се, че съдържащите представка антоними са прости по състав, а останалите – сложни, и че в разглежданата група имена преобладават лексемите, при които антонимни са вторите им съставни части.

Тъй като антонимите „показват какви концепти се противопоставят“, те имат „значителна познавателна [...] функция“ (Пернишка 2013: 570). Поради това неоефеминативните антоними фиксират важни за съвременното ни политическо и социално позиции и нагласи сред обществото.

1.4. Паронимия

При неоефеминативите явлението се среща съвсем рядко.

Типична езикова грешка в резултат на използване на пароним откриваме в примера от интернет: „Тъй като аз съм с болярска кръв, не мисля да се включа в разговора. Как и доколко адресната регистрация на човек, определя самочувствието му. Оставям го на вас *плейбойки* със *плейбойки* такива“, който не остава без реакция в мрежата: „Дамата с болярската кръв, *пленбейки* вероятно имаше предвид?“, където пароними са лексемите *плейбойка* и *пленбейка*.

Сред разглежданата група СИЛЖ се откриват два примера, в които е явен ефектът на паронимията. Тя, както пише Ем. Пернишка, най-често се основава върху съзнателната, целенасочената промяна на формата на дадена (изходна) лексема чрез подмяна на звукове в нея (Пернишка 2013). Примерите обаче отразяват много по-рядко срещания случай на разглежданото явление, когато е налице не използването на видоизменена-

¹⁹⁵ Не се срещат антоними, образувани с афиксоида *-фоб*, на лексемите *коткофилка* и *кучефилка*.

та лексема, а „едновременната [к.а., Е.П.] употреба в текста на двете близки думи“ (Пернишка 2013: 573). Двата примера са с форми за мн.ч. на оказионализма **монокинка**, назоваващ победителка или участничка в конкурса „Мис Монокини“¹⁹⁶. В единия лексемата е паронимна на *манекенки* (в телевизионното шоу „Господари на ефира“ със закачлива бележка беше отбелязано, че двете участнички в блициинтервюто не са **монокинки**, а **манекенки**), а в другия – на *мискинки*: „Всички **мискинки** ще станат мис **монокинки**“ (НЗ/1/2004). Примерите са интересни и с това, че посочената лексема е паронимна не само на една, а на две лексикални единици, което досега вероятно не се е срещало в речта и поради това не е отбелязвано в литературата.

Представените тук парадигматични отношения дори в една-единствена лексико-семантична група – на неофеминативите, при това състояща се от лексеми, част от които са само узуални, за пореден път показват системността на лексиката.

2. Граматични особености

Четири са лексемите, които представляват интерес в граматично отношение. Това са **костюмарка**, **небрежарка**, **свежарка** и **комунарка**. С тях се назовават както лица жени, така и лица мъже (В средата му се появи важен мъж – **костюмарка**; Тук, дами и господа, излязоха две **небрежарки** в зимни спортни шапета и якенца – висок тъмен *карибец* и усмихнат до пингпона на темето си *индиец*; Не чичо обаче дойде, а **свежарка**, *който* се изкефи на феновете още от самото начало; Кой що иска да разпраща, ама това е *нагаждач комунарка* та **комунарка**), което показва, че тези СИ са двуродови СИ (като *роднина*, *хаймана*, *лапнимуха* и под.). В примерите при първите две лексеми (в повечето случаи) се открива мъжкородово съгласуване при референт лице от мъжки пол¹⁹⁷ – точно според препоръките на граматиката, докато при третото и четвъртото СИ при същия тип референт

¹⁹⁶ Оказионализмът, както показва вътрешната му форма, би могъл да назовава и жена, която използва бански монокини, обаче примери с такива значения не се откриват.

¹⁹⁷ „Изтупан **костюмарка**“ громеше контрареволуцията в Полша; Май *Хрущовката* беше *такъв небрежарка*; Предизвикателството е нулево дори за *абсолютна небрежарка* като мен [изказването е на форумец с име *Моридин* – б.а., В.С.].“

съгласуването е формално¹⁹⁸. Това, което отличава посочените СИ от известните досега двуродови СИ, е наличието на мъжкородово съответствие (или съответствия) със същата стилистична и хронологична характеристика – **костюмар, костюмарко; небрежар; свежар, свежарко; комунар**.¹⁹⁹ Поради това днес се появява противопоставянето мъжкородово – женскородово име (**костюмар – костюмарка**²⁰⁰, **небрежар**²⁰¹ – **небрежарка**²⁰², **свежар**²⁰³ – **свежарка**²⁰⁴, **комунар**²⁰⁵ – **комунар**²⁰⁶), а при назоваването на лица мъже – синонимни лексеми (**костюмар, костюмарко**²⁰⁷ и **костюмарка; небрежар и небрежарка; свежар, свежарко**²⁰⁸ и **свежарка; комунар и комунарка**).

Оказионалната лексема с каламбурен ефект **властитутка**²⁰⁹ също се употребява за лица от двата пола, без обаче да е двуродова. Тя е създадена като женскородова („Журналистът – новинар, манипулатор, **властитутка** или защитник на личностната свобода?“). Пейоративно се употребява и за мъже („И ти трябва да бъдеш **екстрадиран, нагъл сухар властитутка**“). Впоследствие от нея са създадени мъжкородовите оказионални съответствия

¹⁹⁸ „Момчето изглежда голяма **свежарка**; *Гаро* не е ли *най-голямата свежарка* в шоуто!; *Батето* верно си е *абсолютна свежарка*; Беше *кална, долнопробна комунарка*! [последният пример се отнася за режисьор – б.а., В.С.].“

¹⁹⁹ Например двуродовото СИ *нехранимайко* и неговите мъжкородови съответствия *нехранимайко*, *нехранимайковец* не принадлежат към еднакъв стилистичен пласт. Лексемите *нехранимайко* и *нехранимайковец* са остарели и диалектни, а лексемата *нехранимайко* – разговорна, се посочва в т. 11 на РБЕ.

²⁰⁰ „... на Банхофшрасе могат да се видят **костюмари** и **костюмарки** да обядват в [...]“

²⁰¹ „Сега разбирам защо така си примирате по него. Наистина е много добър. И същевременно някакъв такъв **небрежар** [...]“

²⁰² „Аз лично се виждам като [...] *бабка* в дънки и кецове. Такава една **небрежарка**.“

²⁰³ „Попаднах на двама **свежари** (Радо и Иван); Нито е *пиян*, нито е *пребит*... **свежар** си е!“

²⁰⁴ „Скромна и е голяма **свежарка**.“

²⁰⁵ „**Комунарката** *мая* ни излъга [...]“

²⁰⁶ „Всеки път едно и също – като тръгне отлюспен **комунар** на избори и все цитати и тези от Иван Костов размахва.“

²⁰⁷ „Ей, по-полека, всички сме на опашката – възнегодува дребен **костюмарко** с кисела физиономия зад него.“

²⁰⁸ „А този висок **свежарко** е Джоузеф Макклаци; ще се посърди, посърди гетсби – па ще му мине – утре сутрин като кукуряк ще е **свежарко**...“

²⁰⁹ Лексемата е спомената още при появата си у Шопов, Вълкова 1995.

властитут и *властитутко*, за да маркират изрично мъжкия пол („Само като му видиш сурата, знаеш вече какъв боклук (**властитут**) е този *синковец*!!!; Още един **властитут**! Аман от такива! А бе Чоджоолу, ти за какво си избран там? За твоят личен джоб или за джоба на обикновения човек в тази държава; почти никой не я възприема като своя с изключение на такова като теб (**властитут** и *властитутки*); Как ще промениш БСП, като Ръководството и е сбирщина от **властитут** и *властитутки* [...]”; Някакви *властитутки* и **властитутковци**, които наивно смятат, че ще има нужда от тях“).

3. Семантични особености

Освен особеностите в значенията на разглежданата група лексеми, отбелязани в частите „Вторична номинация“ и „Заемане“ и в главата „Класификации“, интерес в семантично отношение представлява и лексемата **пияцаджийка**, чието значение е ‘проститутка’²¹⁰. То е единствено в семантичната ѝ структура²¹¹.

При мъжкородовите СИ, образувани от основа *пияца* и суфикс *-джи(я)*, се наблюдава омонимия: **пияцаджия**¹ (‘хамал, който търси клиенти на пиацата’)²¹² и **пияцаджия**² (‘незает, неангажиран, свободен човек’)²¹³. Вижда се, че липсва семантично съответствие между произвеждащата и производната лексема, но се открива частично сходство в значенията на лексемите **пияцаджийка** и **пияцаджия**¹, което се поражда от общата сема, означаваща мястото – пиацата, на което съответното лице (жена или мъж) намира своите клиенти. Вторият омоним **пияцаджия**² няма връзка със значението на феминалната лексема. От него би могло да се образува СИЛЖ с корелативно на неговото значение, но не съм открила такъв пример.

²¹⁰ „Особено напориста в упражняването на доходоносния уличен занаят е русокоса **пияцаджийка**.“

²¹¹ Значението е отразено в РБЖ.

²¹² „Самият Коце е потомствен **пияцаджия**. И дядо ми, и баща ми са работили тук, на площад „Македония“, гордее се той.“

²¹³ „Като изключим шепата **пияцаджии** и хайлякчии, които по цял ден местят кълки в кафенетата, другите са работяги; ходехме по два пъти на почивка, от ресторанти, аз бях такъв **пияцаджия**, нали, от ресторанти не излизяхме.“

Новите феминативи в лингвокултурологичен аспект

Академичната лексикология на българския език (Лексикология 2013) разглежда лексиката на езика ни и от лингвокултурологичен аспект. Посочва се, че лексикалните и фразеологичните единици са източник на информация за материалната и духовната култура на обществото през различни исторически периоди. В лексикалните изменения в езика ни днес също е закодиран образът на съвременното общество, тъй като те са отражение както на новата реалност, така и на новото езиково съзнание на социума (Пернишка 2006; Пернишка 2009; Лексикология 2013). Отбелязвано е, че всяко изменение във външния и вътрешния свят на субекта поражда съответната лексикална иновация (Зидарова 2009) и че промените в лексикалния състав на българския език отразяват светоусещането на съвременния българин (Бояджиев 1995). Новите названия за лица „очертават не само сферите на нова номинация, но и динамиката на общественото съзнание и психическите нагласи“, тъй като е известно, че в езиковия модел на света има не само обективни, но и субективни знания и че в него прозира отношението на човека към нещата и другите (Пернишка 2005: 541).

Новата субстантивна феминална лексика досега не е разглеждана в лингвокултурологичен план. Това се прави тук, като се представя образът на жената в съвременността, отразен в новите феминални названия.

Тематичната класификация на новите имена за лица жени (вече представена във Втора глава) очертава съвременните области, в които жената намира изява. Названията на лицата жени според тяхното професионално или друго занимание или дейност са най-многобройната група сред разглежданата нова лексика.

Забелязва се също, че твърде много названия днес има и за жените с „най-древната професия“ (повече за тези названия вж. Сумрова 2011; Стаменов 2011). Това може да се обясни със

следните фактори: 1) „профилирането“ на „работните“ места налага и разнообразие на номинатите; 2) евфемизацията като средство за издигане на ранга на „професията“ по скалата на престижността²¹⁴. Неограниченото навлизане в медиите на тези табу (Брезински 1995; Проблеми 1996; Виденов 2001 и др.) допринесе за популяризиране на тези названия в обществото, извън средата, в която се използват.

От класификацията на неофемитивите могат да бъдат направени следните изводи. Първо, имената принадлежат към различни концептосфери. Второ, тези от имената, образувани от мъжкородово неологично съответствие, доказват, че новите професии, занимания и под. или новата политическа, партийна, религиозна и друга ориентация и принадлежност са сфери, в които присъства и жената, т.е. тя е активна участничка в тях. Трето, съществуват професионални области, в които жените се изявяват не от днес, но това не е отразено в езика – липсвало е съответно женскородово име. Именно новите феминални имена, производни от отдавна съществуващи в езика ни мъжкородови имена, фиксират не нова професия, а това, че референтите в тези случаи са получили езиков израз, т.е. че е налице необходимост от подобни женскородови названия.

Редица нови феминативни лексеми от различни ЛСГ показват различни страни от живота на днешната жена. Така например синонимните лексеми *шопингхоличка*, *шопохоличка*, *ониманка*, *магазинохоличка*, *магазиноманка*, както и *моладжыйка* назовават нова страст на жената от съвременното ни – пазаруването заради самото пазаруване – и едновременно с това индиректно разкриват сменената ценностна система у нас. Когато пък страстта да се пазарува е вид „терапия“ срещу стреса, тогава тези лексеми издават друга страна от ежедневието на съвременната жена.

Многото лексеми, образувани със суфиксоидите *-манк(а)* и *-холичк(а)* или с *маниачка* като втора част на сложни думи или словосъчетания (според концепцията на различните автори), очертават това, към което съвременната жена е пристрастена:

²¹⁴ Повече за този тип евфемизация по отношение на други професии вж. Крисин 1994.

ароматоманка, блогоманка, графитоманка, маркоманка, меломанка, телеманка, хероиноманка, сексоманка, еротоманка; работохоличка, интернетохоличка, нетохоличка, пазарохоличка, шопингхоличка, шопохоличка, сексохоличка, артхоличка, книгохоличка, кафехоличка, чипсохоличка; диско маниячка, денсманиячка, латино маниячка, рейв маниячка, техно маниячка, транс маниячка, фолк маниячка, чалга маниячка, ретро маниячка, хаусманиячка, екоманиячка, екиън маниячка, киберманиячка, бинго маниячка, ролерманиячка, фитнес маниячка, чат маниячка, шопинг маниячка, Потър маниячка. Най-много лексеми назовават пристрастяването на жената към пазаруването, към интернет и към различните музикални направления и стилове.

Множество нови названия се отнасят за сексуалния живот – за прояви, качества, сексуална насоченост на назованото лице: *секс партньорка, секс маниячка, сексоманка, сексохоличка, секс атлетка, секс операторка, секс туристка, секс учителка, сексапилка, секс символка, секс богиня, секс идолка, секс лъвица, секс терминаторка, обратна, транссексуална, лесбодама, педерасткиня, гейка.* Наличието на многобройни сексуални връзки на жената се „сигнализира“ от лексемите *донжуанка* и *мъжемелачка*. Причините за номинативното разнообразие тук, от една страна, отново са свързани с падането на табута (изобщо, не само в медийния дискурс) и със засиления интерес към тази тематика²¹⁵, а от друга – с „общата склонност на младите поколения към лек и приятен живот“ (Пернишка 2009: 49). Така и тази група имена, породена от променената действителност, се превръща в показател за времето.

Сходна е и групата названия, отнасящи се до порнобизнеса: *порноактриса, порногърла, порнокралица, порнопродуцентка, порнодепутатка.* Те косвено отразяват сферата на порноиндустрията. Последното съществително индиректно отвежда и в друга сфера, в която според представите ни от близкото ни минало присъствието на подобни личности (депутатка / народна

²¹⁵ Тази и други теми в медиите се квалифицират като низки, а езикът на медиите изобщо – като принизен и опошлен, като това има връзка със срутенията ценности и с опростачването на поколението (Минчев 2010).

представителка, която е бивша порноактриса) беше не само недопустимо, но и немислимо.

Твърде интересна е лексемата *рогоноска*²¹⁶ – корелат (не само формален, но и семантичен) на СИ *рогоносец*.²¹⁷ Така двата пола се „изравняват“ езиково в две отношения – пряко: и двата пола могат да „имат рога“, т.е. потърпевши са при семейна изневяра, и косвено: и двата пола могат да бъдат субекти на тази изневяра, т.е. „да слагат рога“.²¹⁸ При наличието на лексема само в м.р. „ролята“ да изневерява се отрежда единствено на жената, докато мъжът е този, който не изневерява – факт, който не отговаря на действителността, но пък отразява „как идеите за отношението на половете се транспонират в езика“ (Пенчева 1998: 212).

Други от новите феминативи отразяват общественото внимание към представителките от определени прослойки и под. Лексемите *хайлайфаджийка*, *хайлафка*, *хайдама*, *хайжена* говорят за твърде големия интерес на социума към жената от висшето общество (под което днес се разбират известни (и богати) личности от политическия живот, шоубизнеса и изобщо попкултурата), а оттук – и за едно променено обществено внимание у нас, насочено вече към друг (различен от предишния) слой от обществото и към неговия начин на живот.

²¹⁶ „След смъртта на [...] съпругата му [...] открива в стар куфар потресаващи любовни писма на мъжа си. Вдовичката, извън себе си от ярост, звъни на семеен приятел. „Да знаеш, моят Мито въртял любов с една шафрантия“, оплакала се *рогоноската*“ (М. Гигова. *Шепот от стари дантели*. София, 2014, с. 165).

²¹⁷ Подобни лексеми се характеризират като дисфемизми (Ефтимова 2015).

²¹⁸ Като потвърждение – този отговарящ на действителността факт присъства и в тълкуванията на фразеологизмите при заглавката *рог*: **слагам/слож**а (**поставям/поставя**, **туриям/турия**) **рога** *някому* ‘изневерявам на съпруга (съпругата) си’ (БТР), **слагам/слож**а (**туриям/турия**, **турвам/турна**, **поставям/поставя**, **окачвам (окачам)/окача**) **рога** *на някого* (РБЕ, т. 15) ‘1. За омъжена жена – изневерявам на съпруга си. 2. За мъж – прелъстявам съпругата на някого’, докато в тълкуванието (приемаме, че е точно) – описателно и синонимно – на фразеологизма **имам рога** при заглавката *имам* (РБЕ, т. 6) ‘за мъж – жена ми ми е изневерила; рогоносец съм’ и при заглавката *рог* (РБЕ, т. 15) ‘за мъж – жена ми ми изневерява’ езиковата асиметрията при отразяване на „ролите“ на двата пола остава. За сравнение: в СТРБЕ фразеологизмът **поставям/слагам рога** (при заглавката *рог*) е с тълкувание ‘за жена – изневерявам на съпруга си’, **слагам/слож**а **рога** (при заглавката *слагам/слож*а) – ‘изневерявам (обикн. за жена)’, а при заглавката *поставям/поставя* не е включен този фразеологизъм.

Присъствието на жените от малцинството (подразбира се – циганското) на обществената сцена също намира отражение в няколко нови лексеми: *ромка, мургава, мургавелка, смугла*.

Появата на много нови феминативи със значение ‘съпруга или интимна приятелка на лицето, назовано с произвеждащата основа’, което е или високопоставено, или важно (по някаква причина) за социума, говорят за социалната роля на назованите с тях лица жени и отново за интереса на обществото към тях: *президентиша, премиерша, министър-председателиша, депутатша, дипломатиша, сенаторша, канцлерша, амбасадорша, председателиша, митничарша, селекционерша, милионерша, мутреса, мутрафонка*.

Множеството феминални названия за подрастващите девойки – *тийнейджърка, тийнка, юношка, пуберка, пубертетка*, косвено подчертават както значението на тази възраст, така и важността на това субектите да бъдат назовани според пола си.

Установено е, че имената за лица характеризират референтите според техни действия, прояви, постъпки, качества, състояния, черти на характера, отношения към другите и т.н.²¹⁹ Ето защо една част от новите феминативи (освен посочените по-горе) представят лицата жени именно в такива аспекти. Тук попадат имена като *гелка* (‘момиче, тийнейджърка, което използва много гел за оформяне на прическата си’), *перхидролка, силиконка, небрежарка, костюмарка, аутсайдерка, безработничка, безпаричница, безхаберничка, автоджигитка, боклучка, помиярка, въздухарка, инфантилка, непукистка, нервачка, психарка, сбърканячка, задръстенячка, заплеска, тежкарка, всезнайка, перфекционистка, свежарка, рабмовка, терминаторка* и др. Вижда се, че лексемите представят лицата жени като носители на разнотипни активни или пасивни признаци, качества, свойства, отнасящи се до външния вид, психическото или емоционалното състояние, социално-икономическото положение, поведението, личностните качества и др. Друга особеност на тези имена е, че те са и оценъчни, поради което са и стилистично маркирани. При повечето от тях (и въобще в лексиката,

²¹⁹ Най-изчерпателната и детайлна класификация на класа имена за лица е на А. Белоусова (1989).

също и във фразеологията, както сочат изследвания) оценката е с отрицателен знак. Така тези неофеминативи кодират негативно оценявани от социума качества, черти на характера и поведението, действия, място в обществото, особености на външния облик на назованото лице. Оценката, макар и рядко, може да е и с обратен знак – така е при имената за положителна оценка, каквито са *перфекционистка*, *свежарка*, *рамбовка*, при които дадени качества, умения, характеристики на лицето са оценени позитивно.

Освен негативните личностни черти неологичната лексика неизбежно представя и отрицателните страни на нашето съвремие (Пернишка 2005; Пернишка 2009; Лексикология 2013), свързани с определени дейности, прояви и с лицата, техни вършители или носители. Установено е, че част от новата лексика е оценъчна (Благоева 2012б)²²⁰, като в езика ни, както бе посочено по-горе, преобладават номинациите с отрицателна социална оценка, сред които най-голямата група са имената за лица (Пернишка 2005; Пернишка 2006; Пернишка 2009).

Новите феминативи показват, че „героите на нашето време“ не са само мъже, но и жени. Следвайки Ем. Пернишка²²¹, отделям следния кръг от лексеми, назоваващи „героините“ на днешното общество (занимаващи се с престъпни деяния – с незаконен бизнес или дейност, както и извършващи тежки престъпления): *рекетърка*, *трафикантка*, *хакерка*, *сутенърка*, *взломаджийка*, *поръчкаджийка*, *екотерористка*, *фараонка*, *гастролърка*, *каналджийка*, *килърка*. Сред тази група отчетливо се открояват „деятелките“ от наркобизнеса: *куриерка*, *шанаджийка*, *наркопроизводителка*, *наркокуриерка*, *наркопласърка*, *наркотърговка*, *наркодилърка*, *наркоразпространителка*, *наркобоска*, *наркобаронка*, както и засегнатите от тази престъпна дейност жени: *наркоманка*, *дрогаджийка*, *дрогарка*, *хероиноманка*, *хероинозависима*. Тези лексеми заедно с лексемата *комунарка* също свидетелстват за съществуваща язва в съвременното общество, засегнала и двата пола, както и за възможност за излизане от този порочен кръг.

²²⁰ Авторката класифицира тази лексика в пет групи.

²²¹ Вж. Пернишка 2005; Пернишка 2009.

Лексеми пък като *компроматаджийка*, *корупционерка*, *далаверистка*, *халтураджийка*, *наколенкаджийка*, *парашутистка*, *връзкарка*, *шуробаджаначка* отчетливо сигнализират за други отрицателни (в морален аспект) явления в съвременното общество и за това, че и жените са техни субекти.

Масовото обедняване на населението, ниските заплати, високите, за по-голямата част от обществото, цени на пазара на движимо и недвижимо имущество, както и фактът, че често днес жените се превръщат в глава на семейството, „прозират“ в лексемите *кредитоискателка* и *кредитополучателка*. На другия полюс на обществото са лицата, назовавани с лексемата *реститутка*.

В заключение – неологизмите са показателни и за различни явления от действителността, и „за менталитета и за някои морални ценности на новата езикова личност. Нашият съвременник, представен чрез неологизмите, които въвежда, е доста различен от този в миналото – и по-далечно, и по-скорошно“ (Пернишка 2009: 50). Това се отнася и за новите феминални названия. В тях прозира образът на съвременната жена, представена с нейните професионални занимания, с политическата, религиозната или сексуалната ориентация, с интересите и пристрастяванията ѝ. Названията отразяват също различни черти, особености, качества на съвременната жена и отношението на социума към тях, както и интереса към представителки от определени обществени групи. Имената илюстрират и язвите на съвременното общество като цяло. Те са доказателство за това, че сред „героите на нашето време“, от една страна, и сред потърпевшите, от друга, са и жените. Така новите феминални названия са документ на своето време и представят коренно различния днес (в сравнение с миналото) образ на жената.

Шеста глава

Аспекти на лексикографското представяне на феминативите

Тук ще се спра на особеностите, както и на трудностите, които неминуемо възникват при лексикографското представяне на разглежданите имена. Те са свързани главно с подбора на имената и с определянето на тяхната стилистична характеристика. Това са и двата основни „препъникамъка“ изобщо при лексикографската работа върху ЛСГ съществителни имена за лица жени. Наблюденията ми над речници (не само тълковни и не само на новите думи) показват, че посочената ЛСГ не е отразена, първо, цялостно спрямо произвеждащите лексеми, и второ, последователно по отношение на стилистичните бележки при еднотипни СИ²²². (Повече за лексикографското представяне на ЛСГ съществителни имена за лица жени в българските тълковни речници вж. Сумрова 2017а.)

Отдавна в нашата лексикография не е актуален съществуващият в миналото спор дали феминативите да се включват в речниците като отделни заглавки, или не (Балтова 2009). Понеже те са лексеми, а не словоформи на мъжкородовия корелат, се представят като отделни заглавки, макар че в еднотомните речници, заради пестене на място, се дават успоредно с (т.е. след) мъжкородовото произвеждащо име в една обща заглавка.

Въпреки тези принципни решения обаче остава въпросът с обхвата на словника.²²³ Очевидно е, че едни по-богати лекси-

²²² Например лексемите *галеристка*, *диджейка*, *президентка*, *абонатка*, *акционерка* нямат стилистична бележка в РБЕ, докато лексемата *дилърка* е определена като разговорна, а пък в РНДБЕ лексемите *диджейка* и *дилърка*, както и почти всички неоминативи, се маркират като разговорни за разлика например от лексемите *наркодилърка*, *наркоразпространителка*, *екстрасенска*, *синологска*, които са без стилистична бележка. Могат да се посочат още примери, но това не е нужно.

²²³ „Процесът на включване на тези лексеми в разглежданите речници [от края на XX и началото на XXI в. – б.а., В.С.] е лавинообразен и се характеризира с непосредственост при подбора им [на съществителните имена за лица жени – б.а., В.С.]“ (Митрева, Ангелова 2010: 30).

кални архиви, бази данни или корпуси документирант по-пълно, включително и в количествен аспект, лексемите, в т.ч. и разглежданите, и следователно в речника би имало по-малко пропуски.²²⁴ Ако архивът/корпусът не посочва женскородов корелат на дадено мъжкородово име, възниква въпросът дали такова име изобщо съществува в езика ни, или то липсва само в съответната картотека, електронен архив или корпус. Положението се усложнява още повече, ако речниковата концепция изисква всяка лексема да бъде подкрепена с илюстративен материал. В този, както и в много други случаи, решението взема авторът или авторският колектив.

Вероятно поради това има изследователи, които търсят причина за непоследователността в подбора на материала в субективната оценка на авторите (Митрева, Ангелова 2010).

Приведените аргументи могат да служат като обяснение за липсата на изчерпателност при представянето на СИЛЖ (по-голямата част от които са производни) в съществуващите лексикографски справочници, както и като потвърждение за трудностите, съпътстващи лексикографската работа дори по отношение на обхвата на словника.

Другият принципен въпрос, който винаги получава отговор, е кои от лексемите, съдържащи се в архива/корпуса, ще намерят място в речниковия словник. От новите СИЛЖ, както от всички нови думи, в тълковните речници следва да бъдат включени неологизмите и да се изключат okazaионализмите. В неологичните речници обаче неминуемо намира място и част от okazaионалната лексика – както заради това, че е регистрирана не само в единични примери, така и поради това, че е трудно да се прецени дали ще остане такава, или ще премине в категорията на неологизмите.²²⁵

Следващият труден момент при лексикографското представяне на разглежданите СИ е определянето на стилистичната им

²²⁴ По въпроса за приложението на електронните корпуси в лексикографията, както и в частност на Българския национален корпус има богата литература, вж. напр. Коева, Благоева, Колковска 2010; Благоева, Колковска 2011; Коева, Благоева, Колковска 2011; Благоева 2011; Коева 2014; Колковска, Сумрова 2016 и цитираната в тези трудове литература.

²²⁵ Въпросите на славянската неогграфия са разгледани у Йорданова 1986; Йорданова 1992; Благоева 2008; Благоева 2011; Благоева 2014а; Благоева 2014б.

характеристика. В това отношение не съществуват затруднения в следните случаи:

- когато СИЛЖ са образувани от стилистично маркирани мъжкородови имена, тъй като, както вече беше отбелязано, производното име притежава стилистичните особености на произвеждащото име;

- при СИ, образувани чрез универбиране, тъй като универбатите поначало са стилистично маркирани (в случая – разговорни или жаргонни);

- при СИ със значение ‘проститутка’, които са резултат на вторична номинация, тъй като при тях експресията е съзнателно търсена.

Стилистичната характеристика на сравнително малобройните имена, образувани чрез композиция, се определя или по модел, общ за всички СИ (а не само за СИЛЖ), или конкретно за всяка от лексемите, както е при заемките.

Основният въпрос, който възниква при определянето на стилистичната характеристика на новите СИЛЖ, образувани от немаркирани стилистично мъжкородови имена, е дали производните имена са със стилистична отсянка, или не, респ. трябва ли в речника да бъдат придружени от стилистична бележка, или не, или кои от тях са маркирани и кои не са. Противоречия биха възникнали поради това, че, от една страна, назоваването на ЛЖ с женскородови СИ е изконна черта на езика ни и употребата на тези имена се препоръчва от нормативната граматика, а от друга страна, че езиковата традиция и пак нормативната граматика при определени типове СИ са утвърдили маскулинизирана употреба, спрямо което женскородовите СИ се оценяват като стилистично натоварени, като стилистично снижени. Затова, ако се приеме, че тези СИ не са стилистично неутрални, в речника биха се оформили с бележката *разг.* Каква стилистична характеристика ще получат новите СИЛЖ, ще определи авторът или авторският колектив в зависимост от постиженията на стилистиката, от лексикографската и езикова традиция, от конкретния илюстративен материал и др. Задължително е обаче аналогичните случаи да получат еднаква стилистична квалификация, т.е. да бъдат придружени от еднакви стилистични бележки. Да вметна, че по принцип еднотипното представяне на аналогични случаи

в който и да е лексикографски аспект е показател за професионализъм.

Другите елементи в речниковите статии както при новите, така и при старите СИЛЖ (почти) не създават затруднения. Това се отнася дори за семантичното представяне на имената, тъй като, както стана ясно, повечето от тях са производни (при това – еднозначни) лексеми, които се тълкуват със структурна дефиниция ('жена + произвеждащото СИ в м.р.')²²⁶ и много рядко с описателна. Структурна дефиниция ще се използва и в случаите, когато СИЛЖ е неосемантизъм, независимо от това дали мъжкородовият му корелат е старо, или ново име – такава е и съществуващата лексикографска практика. С описателна дефиниция е необходимо да се тълкуват имената без корелат в мъжки род.²²⁷ Такива са заемките, някои от универбатите, СИ за нелица, чийто ЛСВ, означаващ лице жена, е получен в резултат от вторична номинация. Редки са случаите, когато феминативите имат различна семантичната структура в сравнение с мъжкородовото име. Тогава също се използва описателна дефиниция. Така би било например при лексемата *пиацаджийка*, както и при лексемите *сотаджийка* и *подводничарка*, които, като се следва лексикографската практика, трябва да се тълкуват със структурна дефиниция при съотносителното с мъжкородовия корелат значение (1. знач.) и с описателна – при значението, характерно само за феминалната лексема (2. знач.).

Наличието на множество синонимни лексеми сред разглежданата група изисква това да бъде отразено при всяка от заглавките.

Няколко думи за лексикографските бележки. С изключение само на двуродовите лексеми *костюмарка*, *небрежарка*, *свежарка* и *комунарка*, при които граматичната бележка е *м.* и *жс.*, при всички останали лексеми се поставя бележката *жс.*

²²⁶ Структурната дефиниция за СИЛЖ е най-близо до адекватното представяне на значението на лексемата дериват (Балтова 2007).

²²⁷ Как, т.е. с кой от двата типа дефиниции да се представят феминалните лексеми, при които има прескачане, пропускане на словообразователна стъпка, но същевременно в езика се е появил и техен мъжкородов корелат със същото значение, е решение на автора или на авторския колектив.

Част от неофеминативите, които назовават лицата според професията им, принадлежат към терминологичната лексика и затова се придружават от бележка, посочваща сферата на употреба.

В зависимост от характера на речника в него може да се включи бележката *нежелателно* (тя присъства в РНДЗБЕ, в преработения му и допълнен вариант РНДБЕ, както и в по-стари речници), което изисква проспективен нормативистичен поглед на автора или на колектива на речника. Дали ще се постави лексикографската бележка *ново*, зависи от темповете на издаване, след като се приема, че новопоявила се дума е неологизъм не повече от 20 години (Бояджиев и др. 1998). Ако се забави излизането на речника, тогава само съпоставка с по-рано излезли речници би фиксирала времето на поява на разгледаните тук лексеми, принадлежащи към днешната неологична лексика.

Заклучение

След 1989 г. в резултат на радикалните промени в обществото в езика ни се появи нова лексика, сред която отчетливо се забелязва и ЛСГ на неоефеминативите. Тя, както и останалата неологична лексика, изпълнява две функции – номинативна и експресивна. Това показва необходимостта от такива названия от гледна точка не само на първичната, но и на вторичната номинация, а и на стилистичното разнообразие на речта.²²⁸ Предложеният труд е първото самостоятелно и цялостно изследване на тази ЛСГ от неологичната лексика в българския език. Екскерпираният материал наброява над 1400 единици.

През последното десетилетие на XX в. настъпи коренна промяна в средствата за масова комуникация, определена като „медийна революция“ (Знеполски 1997), породена от тоталните общественно-икономически изменения (и) у нас. В лингвистичен аспект това се изрази в смяна на езика и стила на медиите и се оцени като демократизация на езика, част от процеса на демократизация на обществото (Пашов 1990). Езиковата промяна засегна не граматичната, а лексикалната система на българския език, както и функционирането му. Появил се като реакция срещу стария, новият „език“ придоби редица особености. Те са характеризирани като проява на различни (дори противоположни една на друга) езикови тенденции: интернационализация и национализация²²⁹, демократизация (изразяваща се в колоквиализация, жаргонизация и експресивизация на езика) и интелектуализация. Тези тенденции се откриват на лексикално, словообразователно, морфологично и синтактично равнище. (Подробно тези тенденции са представени в Лексикология 2013.)

Какви са начините, пътищата за попълване на разглежданата ЛСГ? Основният начин (изобщо за феминативите), по който се появяват и новите СИЛЖ, е словопроизводството. Те се съз-

²²⁸ „Мотивирани от номинативни и стилистични цели, феминативите разнообразяват речта и запълват системни празнини в езика“ (Бонджолова 2007б: 69).

²²⁹ Например чрез неоефеминативите за професии носителят на езика национализира интернационалното (Стоичкова 2003).

дават предимно чрез суфиксация от мъжкородови имена, главно чрез наставката -к-, която е била и остава водеща в този процес и днес. Нов момент при словообразуването на неофеминативите е превръщането на наставката -и(а) от чуждоезиков в роден словообразователен инвентар. Делът на останалите начини за създаване на неофеминативи е много по-малък: универбиране и заемане се наблюдава рядко, докато семантичната номинация се среща по-често; по-застъпени (и то съвсем отчетливо в сравнение с периода преди 1989 г.) са композицията, синтактичната номинация и абривиацията. Вижда се, че наблюдаваната динамика при СИЛЖ се обуславя и от словообразователните възможности на езика, където се забелязва активизиране и модифициране на съществуващите модели.

Измененията в езика ни, в частност при феминалните имена, през последните над 25 години дава възможност не само да се констатират редица лексикални и семантични изменения, но и да се определят тенденциите на развитие в дадената група, което позволява да се прогнозира пътят на развитието – макар че това по отношение на неологичната лексика е трудно (Благоева 2011).²³⁰ Разглежданата ЛСГ ще продължава да се увеличава с имена *nomina professionalia*, главно заемки, подложени на лексико-морфологична адаптация, а също и с имена, образувани чрез префиксоиди, радикалоиди или с две пълнозначни основи / самостоятелни имена. А причината за това е, че „мъжът и жената продължават да се свързват с полови роли, което мотивира и развитието на половото маркиране в езика“ (Пенчева 1998: 353).

Неизменно свързан с въпроса за феминалните названия остава проблемът за маскулинизацията на СИ. Това е проблематика, която привлича вниманието на учените още преди повече от 80 години. Този интерес откриваме и през десетилетията, продължава и до наши дни. Всички автори (от Ал. Теодоров-Балан през Л. Андрейчин до съвременните) са единодушни, че когато в езика съществува СИ в ж.р. за ЛЖ, редно е то да се употребява, стига това да не предизвиква двусмислици, като „отбягването на

²³⁰ Посочвана е важната роля на функционалната целесъобразност за „предсказване“ на бъдещето на новата номинация, т.е. на обществената потребност от това назоваване/название (Мискевич, Челцова 1970).

формите за женски род в официалния стил не е оправдано нито от езиково, нито от социално гледище“ (Иванова 1984: 78). Това е наложително в случаите на конкретно назоваване. Въпреки това обаче, тъй като маскулинизацията е зависима от множество разнородни по характер фактори, главният от които е типът назоваване, маскулинизирани примери ще продължават да се срещат. При много имена от разгледаната ЛСГ съществува и възможност за двойка употреба.

От теоретична гледна точка отворен стои въпросът за формулирането на нормата кога названията на лицата жени се подлагат на маскулинизация. Обръщано е внимание, че всъщност норма до този момент не е дефинирана, а за норма е посочвана де факто езиковата традиция, указваща за маскулинизирана употреба там, където липсва съответно феминално име. Днес обаче нещата са различни: езикът ни вече разполага с подобни лексеми. Какво да правим тогава, остават ли валидни формулировките?...

Като се има предвид постановката, че действителността, светът е кодиран в лексиката и че е отражение и на езиковото съзнание, в настоящото изследване беше представен лингвокултурологичен поглед към неоефеминативите, което се прави за първи път. Те косвено разкриват образа на съвременната жена. Само хипотетично си представете, че ако поколения много преди нашето или много сред нашето трябва да „сглобят“ или да възстановят представата за съвременната жена, без да ползват други източници освен езиковите, това би било възможно именно чрез тази лексика...

Събраният тук материал показва, че все повече намалява групата на СИ в м.р., означаващи лице, без женскородово съответствие. Днес с още по-голяма сила важи изказваната преди десетилетия теза, че в езика ни от почти всички СИ за лица мъже се образуват корелативни СИЛЖ. Посочените примери за неологизми са доказателство, че езикът се стреми към преодоляване на изключенията, „на дефективността, която се появява в системата“ (Влахова 2001). Това става, като „се запълват потенциално възможните, но празни в езиковата система клетки от един продуктивен модел“ (Сумрова 1999: 97). Смятам дори, че за това не съществуват никакви ограничения – от семантичен, фонетичен, словообразователен или стилистичен характер (при наличие на съответни екстралингвистични условия).

Неслучайно първият по важност критерий за „оценката на лексикалната иновация с оглед на кодификацията, е: съществува ли действителна необходимост от дадената лексема, т.е. има ли в системата „празна клетка“ (Станчева 1992: 91). За мене (както и за други езиковеди) извън всяко съмнение е фактът, че стилистично неутралното конкретно назоваване на ЛЖ е със СИ в ж.р. Това доказва необходимостта от тези лексеми. Важно е също, че те не противоречат на езиковата система. Затова (за разлика от някои изследователи) не намирам, че новата лексика (неологичната, а не окازیоналната) е разговорна. Въпрос на време и на преодоляване на езиковата традиция и на езиковия навик на говорещите е да бъдат дозапълнени „празните клетки“ от един продуктивен словообразователен модел. Още повече, че това е част от българската езикова систематизация на света!

Използвани съкращения

1. В текста:

ЛЖ – лице жена / лица жени

ЛСВ – лексико-семантичен вариант / лексико-семантични варианти

ЛСГ – лексико-семантична група / лексико-семантични групи

СИ – съществително име / съществителни имена

СИЛЖ – съществително име за лице жена / съществителни имена за лица жени

2. На речници:

БТР – *Български тълковен речник*. 4. изд., прераб. и доп. от Д. Попов. София: Наука и изкуство, 1994.

ОПРБЕ – *Официален правописен речник на българския език*. София: Просвета, 2012.

ПРСБКЕ – *Правописен речник на съвременния български книжовен език*. София: Издателство на БАН, 1983.

РБЕ – *Речник на българския език*. Т. 1 – 15. София: Издателство на БАН, 1977 – 2015.

РБЖ – *Речник на българския жаргон*. 1. изд. София: Група 7М-Логис, 1993; 3. прераб. и доп. изд. София: Фигура, 2012.

РНДБЕ – *Речник на новите думи в българския език (от края на XX и първото десетилетие на XXI в.)*. София: Наука и изкуство, 2010.

РНДЗБЕ – *Речник на новите думи и значения в българския език*. София: Наука и изкуство, 2003.

РСБКЕ – *Речник на съвременния български книжовен език*. Т. 1 – 3. София: Издателство на БАН, 1954 – 1959.

СТРБЕ – *Съвременен тълковен речник на българския език с приложения*. 3. изд. Велико Търново: Елпис, 1999 – 2000.

3. На издания от периодичния печат²³¹:

Б – в. „Банкер“
БА – в. „Българска армия“
БЖ – сп. „Български журналист“
ВЖ – в. „Вестник за жената“ (издание на Пресгрупа „168 ч.“)
Д – в. „Дума“
24 ч. – в. „24 часа“
ДТ – в. „Дневен Труд“
Е – сп. „Ема“
З – в. „Земя“
К – в. „Култура“
Кап. – в. „Капитал“
КлМ – сп. „Клуб М“
Л – в. „Лечител“
ЛВ – в. „Литературен вестник“
М – в. „Монитор“
Н – в. „Новинар“
НЗ – в. „Нова зора“
НТ – в. „Нощен Труд“
П – сп. „Паралели“
Пл. – сп. „Пламък“
Пол. – в. „Политика“
ПС – сп. „Правен свят“
С – в. „Стандарт“
Сг – в. „Сега“
168 ч. – в. „168 часа“
Т – в. „Труд“
ТВ – в. „Трета възраст“
Тм – сп. „Тема“
ЦВ – в. „Църковен вестник“

²³¹ В текста след съответното съкращение са посочени номерът на броя и годината.

Библиография

- Аврамова 1990:** В. Аврамова. Функционально-стилистическая характеристика названий женщин по профессии, специальности, должности в русском и болгарском языках. // *Годишник на ВПИ Шумен*, 12 А, Филологически факултет, с. 81 – 103.
- Аврамова 1997:** Цв. Аврамова. За някои тенденции при образуването на нови съществителни имена за лица в българския и чешкия език. // *Съпоставително езикознание*, № 3, с. 43 – 54.
- Аврамова 1998:** Цв. Аврамова. Наблюдения върху някои словообразователни тенденции в езика на българските медии след 1989 г. // *Медиите и езикът им/ни*. София, с. 175 – 179.
- Аврамова 2003а:** Цв. Аврамова. *Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век*. София.
- Аврамова 2003б:** Цв. Аврамова. Субстантивните композитуми в българския и чешкия език в края на XX век от гледна точка на езиковата типология. // *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, p. 38 – 59.
- Аврамова 2006:** Цв. Аврамова. За конкуренцията в суфиксалното субстантивно словообразуване на българския и чешкия език в края на XX век. // *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София, с. 282 – 293.
- Аврамова, Осенова 2003:** Цв. Аврамова, П. Осенова. Отново по въпроса за границата между сложна дума и словосъчетание (през призмата на най-новата българска лексика). // *Български език*, № 1, с. 68 – 75.
- Агеева 1997:** Ю. Агеева. Роль экстралингвистических факторов в сфере семантической деривации. // *Языковая семантика и образ мира*. Казанский государственный университет. Филологический факультет. Институт языка. Международная научная конференция, посвященная 200-летию университета, 7–10 октября 1997 г. Тезисы. Т. 1, с. 153 – 155. <http://old.kpfu.ru/science/news/lingv_97/n83.htm>
- Алексеев 2009:** М. Алексеенко. Кто же кого „дискриминирует“ в языке? // *Горизонты современной лингвистики. Традиции и новаторство*. Москва, с. 835 – 846.
- Алексиева 2006:** Н. Алексиева. Активната роля на националният език при чуждо лексикално влияние. // *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София, с. 78 – 83.

- Алексиева 2007:** Н. Алексиева. Лексикалното заемане – специфичен словообразователен модел. // *За човека и езика*. София, с. 252 – 258.
- Ангелов 1999:** А. Ангелов. *Правилата на езика в столичния квартал*. София.
- Ангелова-Атанасова 1992:** М. Ангелова-Атанасова. Новите думи в българския език от словообразователно гледище. // *Български език*, № 5, с. 440 – 447.
- Андрейчин 1944:** Л. Андрейчин. *Основна българска граматика*. София.
- Андрейчин 1961:** Л. Андрейчин. *На езиков пост*. София.
- Андрейчин 1967:** Л. Андрейчин. Дом на „младоженеца“? // *Български език*, № 4, с. 362.
- Андрейчин 1969:** Л. Андрейчин. Обръщения към служителки жени. // *Български език*, № 1, с. 59 – 60.
- Андрейчин 1973:** Л. Андрейчин. *Езикови тревоги*. София.
- Андрейчин 1974:** Л. Андрейчин. Защо продължаваме да назоваваме и титулуваме жените с форма за мъжки род? // *Български език*, № 5, с. 440 – 441.
- Анкова-Ничева 1996:** К. Анкова-Ничева. Промени в лексико-фразеологичния фонд на българския език след 10 ноември 1989 г. // *Езикът на тоталитарното и посттоталитарното общество*. София, с. 134 – 139.
- Арутюнова 1998:** Н. Арутюнова. *Язык и мир человека*. Москва.
- Архангелска 2013:** А. Архангельская. Гендерно-чувствителное реформирование славянских языков и задачи лингвозкологии. // *Slavia*, № 1 – 2, р. 3 – 14.
- Ахманова 1957:** О. Ахманова. *Очерки по общей и русской лексикологии*. Москва.
- Бабов 1964:** К. Бабов. Думите в руски език „космонавт – женщина-космонавт“ и техните български съответствия. // *Български език*, № 2, с. 209 – 214.
- Байрямова 1998:** М. Байрямова. Хиперизмите-чуждици (главно с оглед на езика на медиите). // *Медиите и езикът им/ни*. София, с. 122 – 129.
- Балкански 1979а:** Т. Балкански. Видове лексически типове словообразователни омоними в съвременния български език (С оглед предимно към материал от буква А до буква В на многотомния тълковен речник). // *Съпоставително изучаване на частните лексикални системи на славянските езици в синхрония и диахрония*. София, с. 146 – 157.

- Балкански 1976:** Т. Балкански. Словообразователни омоними с омонимни основи и омонимни афикси. // *Език и литература*, № 6, с. 66 – 73.
- Балкански 1999:** Т. Балкански. За някои тенденции в най-новото българско словообразуване. // *Актуални проблеми на българското словообразуване*. София, с. 136 – 142.
- Балтова 1971:** Ю. Балтова. За границата между сложна дума и словосъчетание. // *Български език*, № 2 – 3, с. 197 – 204.
- Балтова 1978:** Ю. Балтова. За словообразователната и лексикалната семантика на някои видове *nomina agentis* в съвременния български книжовен език. // *Славистичен сборник*. Т. 5. София, с. 129 – 135.
- Балтова 1984:** Ю. Балтова. Изграждане на лексикалната система на съвременния български книжовен език (с оглед към словообразователната номинация). // *Съвременна България*. Т. 5. София, с. 90 – 96.
- Балтова 1985:** Ю. Балтова. Двусъставни субстантивни конструкции в съвременния български книжовен език. // *Известия на Института за български език*, 26, с. 81 – 133.
- Балтова 1986:** Ю. Балтова. За някои нови явления и тенденции в изграждането на лексикалната система на съвременния български книжовен език. // *Въпроси на съвременната българска лексикография и лексикология*. София, с. 74 – 80.
- Балтова 2007:** Ю. Балтова. Словообразователното значение в лексикографската дефиниция на производната дума. // *Лексикографията и лексикологията в съвременния свят*. Велико Търново, с. 93 – 99.
- Балтова 2009:** Ю. Балтова. Словообразуване, лексикология, лексикография – взаимовръзка и взаимна обусловеност. // *Словообразуване и лексикология*. София, с. 279 – 289.
- Балтова 2010:** Ю. Балтова. О словообразовательной и лексической интерпретации некоторых интернационализмов в славянских языках. // *Новые явления в славянском словообразовании: система и функционирование*. Москва, с. 90 – 99.
- Балтова 2012:** Ю. Балтова. За езиковата интерпретация и правописа на някои неологизми в съвременния български книжовен език. // *Магията на думите*. София, с. 221 – 229.
- Банова 2010:** С. Банова. Отново за рода на думата колега. // *Език и литература*, № 3 – 4, с. 62 – 65.
- Белоусова 1989:** А. Белоусова. Имена лиц и их синтаксические свойства. // *Слово и грамматические законы языка. Имя*. Москва, с. 131 – 205.
- Благоева 2003:** Д. Благоева. Неологизми универбати в българския и чешкия език. // *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, p. 26 – 37.

- Благоева 2004:** Д. Благоева. Един тип неологизми универбати в българската разговорна реч (в съпоставка с руски). // *Проблеми на българската разговорна реч*. Кн. 6. Велико Търново, с. 45 – 52.
- Благоева 2006:** Д. Благоева. Неологизмите в съвременния български език. // *Български език и литература*, № 6, с. 16 – 25.
- Благоева 2008:** Д. Благоева. Съвременни подходи в българската неография (проблеми и перспективи). // *Български език*, № 1, с. 5 – 14.
- Благоева 2011:** Д. Благоева. Принципи за съставяне на словник за неологичен речник. // *Многообразие в единството*, № 1, с. 17 – 21.
- Благоева 2012а:** Д. Благоева. Актуални процеси в българската обществено-политическа лексика. // *Магията на думите*. София, с. 129 – 145.
- Благоева 2012б:** Д. Благоева. Оценъчно съдържание на новата българска лексика. // *Многообразие в единството*, № 1, с. 1 – 10.
- Благоева 2012в:** Д. Благоева. Експресивен потенциал на новата българска лексика. // *Български език*, № 4, с. 7 – 16.
- Благоева 2013а:** Д. Благоева. Динамика в концептосферата „Общество и политика“ в края на XX и началото на XXI век. // *Проблеми на неологията в славянските езици*. София, с. 277 – 319.
- Благоева 2013б:** Д. Благоева. Подходи при изучаване на новата лексика. // *50 години – врата към образованието и прозорец към света*. София, с. 125 – 129.
- Благоева 2014а:** Д. Благоева. Неологизмите и тяхното лексикографско представяне (българският опит в контекста на славянската неография). // *Štefan Peciar a moderná lexikografia*. Bratislava, p. 387 – 403.
- Благоева 2014б:** Д. Благоева. К типологии словарей неологизмов славянских языков. // *Literature, language and culture influenced by globalization*. Vol. 4. Vienna, p. 3 – 17.
- Благоева, Колковска 2011:** Д. Благоева, С. Колковска. Корпусният подход в българската лексикография – практика и перспективи. // *Съвременни методи и подходи в лексикографската практика*. София, с. 7 – 45.
- Божилова 1983а:** М. Божилова. Някои особености в семантиката на имената за лица с оглед на тяхното лексикографско представяне. // *Лексиколожки и лексикографски проучвания*. София, с. 51 – 67.
- Божилова 1983б:** М. Божилова. Отразяване на някои названия за лица в многотомния Речник на българския език: 2. За и против оценката на Д. Димов. // *Български език*, № 3, с. 207 – 211.
- Бокале 2009:** П. Бокале. Професор или професорка? Родът на имената, означаващи професии, в украинския и българския език. // *Езиков свят*, № 1, с. 7 – 29.

- Бокале 2010:** P. Bokale. The formation of feminine nouns in Bulgarian. The results of a field investigation. // *Езиков свят*, № 2, с. 102 – 119.
- Бонджолова 2007а:** В. Бонджолова. (Не)съществуващи думи: окازیоналното словотворчество. Велико Търново.
- Бонджолова 2007б:** В. Бонджолова. Феминативите – между неологичното и окازیоналното. // *Трудове на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“*, т. 34 (за 2004), кн. 2, Езикознание, с. 59 – 70.
- Бонджолова 2007в:** В. Бонджолова. Графичните окازیонализми в медиите и рекламата. // *Трудове на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“*, т. 34 (за 2004), кн. 2, Езикознание, с. 227 – 256.
- Бояджиев 1995:** Т. Бояджиев. Динамични процеси в лексикалния състав на българския език. // *Българистични студии*. София, с. 7 – 17.
- Бояджиев и др. 1998:** Т. Бояджиев, И. Куцаров, Й. Пенчев. *Съвременен български език – фонетика, лексикология, словообразуване, морфология, синтаксис*. София.
- Брагина 1977:** А. Брагина. Чужое – свое (От заимствования к словотворчество). // *Грамматика и норма*. Москва, с. 250 – 267.
- Брезински 1979:** Ст. Брезински. *Езиково-стилистични въпроси на българския печат*. София.
- Брезински 1995:** Ст. Брезински. Евфемистична перифрастична синонимика на специфична лексика в съвременния ни печат. // *Проблеми на социолингвистиката*. Т. 4. Социолингвистика и комуникация. София, с. 206 – 209.
- Брезински 2001а:** Ст. Брезински. *Журналистическа стилистика*. Шумен.
- Брезински 2001б:** Ст. Брезински. Обидно ли е омъжването на жени? // *Седмичен Труд*, № 335.
- Брезински 2005а:** Ст. Брезински. Неудобствата на маскулинизацията. <<http://cwsp.bg/upload/docs/maskulinizaci.pdf>>
- Брезински 2005б:** Ст. Брезински. Напаст божия – жената става мъж! Защо бе, културни люде, защо изнасилвате българската нормална реч? <<http://old.duma.bg/2005/1205/171205/obshtestvo/ob-4.html>>
- Брезински 2006:** Ст. Брезински. *Трудният български език*. София.
- Брезински 2009:** Ст. Брезински. За чист български език: Сексологът съветва... мис Васил! (2) <http://bolgari.net/za_chist_bylgarski_ezik_seksologyt_syvetva_mis_vasil_2_-h-172.html>
- Буров 1996:** Ст. Буров. *Форми и значение на съществителното име. (С оглед предимно на категорията число)*. Велико Търново.
- Буров 2004:** Ст. Буров. *Познанието в езика на българите*. Велико Търново.

- Буров 2015:** Ст. Буров. Тенденции и промени в съвременната българска граматика. // *Български език*, № 3, с. 7 – 14.
- Буров 2016:** Ст. Буров. Граматичните аспекти на маскулинизацията. // *Професор Иван Кочев – живот, отдаден на езикознанието*. София, с. 25 – 31.
- Валтер 2001:** Х. Валтер. Актуални и по-малко актуални проблеми на преподаването на българския език като чужд с оглед на нормата му и кодифицирането ѝ. // *Българският език през XX век*. София, с. 26 – 35.
- Валтер 2010:** Х. Валтер. Miscellanea за новите англицизми в българския и немския език като лексиколожки, лексикографски и транслационен проблем. // *Слово и словесност*. София, с. 48 – 59.
- Валтер 2011:** Х. Валтер. Размисли за новите български „съставни названия“ с англицизми и лексикографията. // *Проф. д-р Върбан Въртов. 70 години. Юбилеен сборник*. Велико Търново, с. 409 – 418.
- Вачков, Вачкова 1999 – 2000:** В. Вачков, К. Вачкова. Европрилагателни: възникване, строеж и правопис. // *Български език*, № 4 – 5, с. 157 – 161.
- Вачкова 1999а:** К. Вачкова. За съотношението между социолингвистически и типологически фактори. // *Проблеми на социолингвистиката*. Т. 6. Езикът и съвременността. София, с. 67 – 68.
- Вачкова 1999б:** К. Вачкова. Лексеми с компонент еко- в книжовния български език. // *Актуални проблеми на българското словообразуване*. София, с. 120 – 124.
- Вачкова, Вачков 1998:** К. Вачкова, В. Вачков. Словообразуване и аналитизъм. Типологична обусловеност на някои словообразователни процеси в съвременния български език. // *Славянска филология*. Т. 22. София, с. 95 – 109.
- Велева 1991:** М. Велева. Съотношението род-пол при съществителните нарицателни имена за лица в българския език. // *Български език*, № 3, с. 204 – 211.
- Виденов 1998:** М. Виденов. Динамични процеси в езика на съвременните български масмедии. // *Българско медиазнание*. Т. 2. София, с. 298 – 317.
- Виденов 2001:** М. Виденов. Ориентализмите и жаргонизмите – единствено възможни средства за колоквиализацията на днешния книжовен български език. // *Проблеми на българската разговорна реч*. Кн. 5. Велико Търново, с. 25 – 32.
- Виденов 2013:** М. Виденов. Към българската джандърлингвистика. // *Славянските езици отблизо*. София, с. 212 – 220.
- Викторова 1980:** К. Викторова. Белези на неравномерност в развоя на книжовния език. // *Проблеми на езиковата култура*. София, с. 97 – 103.

- Виноградов 1972:** В. Виноградов. *Русский язык*. Москва.
- Витанова 2012:** М. Витанова. *Човек и свят. Лингвокултурологични проучвания*. София.
- Влахова 2001:** Р. Влахова. За някои особености на хонорификативната система в СБКЕ. // *Българският език през XX век*. София, с. 262 – 265.
- Воденичаров 1999:** П. Воденичаров. *Език, пол, власт*. Благоевград.
- Вълчев 2009:** Б. Вълчев. *От историята на българския книжовен език към теорията на книжовните езици*. София.
- Върбанов 1961:** Пл. Върбанов. Имена за лица. // *Български език*, № 3, с. 253 – 258.
- Върбанова 2010:** П. Върбанова. Представям ви нашата нова колега. // *Либерален преглед*, 4 април. <<http://librev.com/component/content/article/871>>
- Георгиев 2012:** Б. Георгиев. Президентка, министър-председателка са много интересни казуси. <http://rchive.bnt.bg/bg/news/view/71874/doc_borislav_georgiev_prezidentka_ministyr_predsdatelka_sa_mного_interesni_kazusi>
- Георгиева 1967:** Ел. Георгиева. Сложни съществителни в съвременния български книжовен език (с оглед предимно на по-нови образци). // *Известия на Института за български език*, 13, с. 157 – 202.
- Георгиева 1990:** Ел. Георгиева. *Езикова култура и езиково обучение*. София.
- Георгиева 1999-2000:** Ел. Георгиева. За някои активизирани словообразователни модели в съвременния български език. // *Български език*, № 4 – 5, с. 144 – 147.
- Георгиева 2010:** Цв. Георгиева. Асиметрия в значенията при някои съществителни имена в българския език (с оглед на представянето им в лексикографските трудове). // *Слово и словесност*. София, с. 68 – 76.
- Георгиева 2012:** Цв. Георгиева. Словообразуване по инициални абrevиатури (I). // *Български език*, № 4, с. 29 – 42.
- Георгиева 2013а:** Цв. Георгиева. Словообразуване по инициални абrevиатури (II). // *Български език*, № 1, с. 74 – 92.
- Георгиева 2013б:** Цв. Георгиева. *Иновационни процеси в българската именна префиксация*. София.
- Георгиева 2013в:** Цв. Георгиева. Нови суфиксални имена за лица в българския език. // *Проблеми на неологията в славянските езици*. София, с. 33 – 77.
- Главоболлия 1983:** *Главоболлия с чуждите думи*. София.
- Гладкова 2006:** Х. Гладкова. Интернационализацията в миналото и днес (върху Речника на чуждите думи в българския език на Сте-

- фан Младенов). // *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София, с. 26 – 32.
- Голев 2010:** Н. Голев. Поисковые системы Интернета как лингвистический источник (на примере решения некоторых теоретических и прикладных вопросов русского словообразования). // *Новые явления в славянском словообразовании: система и функционирование*. Москва, с. 197 – 210.
- Головина 1983:** Э. Головина. К типологии языковой вариативности. // *Вопросы языкознания*, № 2, с. 58 – 63.
- Григоренко 2005:** О. Григоренко. Современные наименования лиц по роду занятий. // *Русский язык в школе*, № 4, с. 76 – 79.
- Григорова 1998:** М. Григорова. Съвременният български вестник от правописно и пунктуационно гледище. // *Медиите и езикът им/ни*. София, с. 171 – 174.
- Гулова 1989:** Х. Гулова. Категорията граматичен род при така наречените двуродови съществителни имена с общ род в българския език. (Върху материал от Речника на Найдено Геров и съвременния български книжовен език). // *Втори международен конгрес по българистика. Доклади*. Т. 23. София, с. 67 – 74.
- Дементиев 1954:** А. Дементьев. О женских соответствиях к мужским в наименованиях действующих лиц. // *Русский язык в школе*, № 6, с. 11 – 16.
- Дмитриева 1987:** О. Дмитриева. *Развитие нормы и проблема кодификации вариантов рода профессиональных номинаций*. Автореферат дис. канд. филол. наук. Москва.
- Добрева 2001:** Е. Добрева. Езикът ни ще се съпротивлява мъжки. // *Съпоставително езикознание*, № 3, с. 15 – 28.
- Добрева 2004:** Е. Добрева. Демократизация, колоквиализация и/или постмодернизация в медийния дискурс. // *Тенденции и процеси в българския език*. Шумен, с. 139 – 174.
- Дьомина 1988:** Е. Демина. Проблемы языкового строительства в социалистической Болгарии. // *Функционирование славянских литературных языков в социалистическом обществе*. Москва, с. 118 – 172.
- Дьомина 2004:** Е. Демина. *Новые наименования лиц в современном русском языке*. Автореферат дис. канд. филол. наук. Самара. <<http://cheloveknauka.com/novye-naimenovaniya-lits-v-sovremenном-russkom-azyke>>
- Езикова номинация 1977:** *Языковая номинация. Виды наименований*. Москва.
- Емирзян 1989:** А. Емирзян. Общоезикови семантични процеси в терминологията (с оглед на строителната терминологична подсистема). // *Български език*, № 1, с. 39 – 49.

- Енглунд 1981:** Б. Енглунд. За съотношението между естествен пол и граматически род в съвременния български език. // *Българистични изследвания*. София, с. 83 – 97.
- Еременко 2004:** О. Еременко. Основные тенденции развития категории *nomina feminina* в современном русском литературном языке. // *Русский язык: исторические судьбы и современность*. <<http://www.philol.msu.ru/~rlc2004/files/sec/12.doc>>
- Ермакова 2000:** О. Ермакова. Семантические процессы в лексике. // *Русский язык конца XX столетия (1985–1995)*. Москва, с. 32 – 66.
- Ефтимова 2015:** А. Ефтимова. Типологизация на езиковите средства за евфемизация/дисфемизация и проблемът за политическата (не) коректност (въз основа на публикации в таблоидната преса). // *Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки*. Благоевград, с. 610 – 622.
- Замбова 2000:** А. Замбова. *Манипулативни езикови стратегии в печата*. София.
- Захариева 2008:** Й. Захариева. *А Бе Вето на езиковата култура*. София.
- Захариевич 1959:** Е. Захариевич. Производные основы со значением лица в современном болгарском языке. // *Вопросы грамматики болгарского литературного языка*. Москва, с. 100 – 156.
- Земская, Рудник-Карватова 2010:** Ел. Земская, З. Рудник-Карватова. Новые явления в словообразовании русского и польского языков на рубеже XX–XXI веков. // *Новые явления в славянском словообразовании: система и функционирование*. Москва, с. 212 – 219.
- Зидарова 2006:** В. Зидарова. Динамика и актуални тенденции в съвременната българска лексикална система. // *Класика и авангард*. София, с. 253 – 259. <<http://georgesg.info/belb/personal/zidarova/dinamika.htm>>
- Зидарова 2009:** В. Зидарова. Прояви на лексикална икономия в съвременния български език. <http://georgesg.info/belb/personal/zidarova/Lex_economy.htm>
- Зидарова 2011:** В. Зидарова. Наблюдения върху новите английски заемки и тяхната адаптация към системата на българския книжовен език. // *Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“*, т. 49, кн. 1, сб. А (2011), Филология, с. 41 – 49.
- Зидарова 2014:** В. Зидарова. Словообразователни похвати при оказионализмите в съвременната българска преса. // *Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки*. Благоевград, с. 602 – 609.
- Знеполски 1997:** И. Знеполски. *Новата преса и преходът. Трудното преструктуриране на четвъртата власт*. София.

- Зозикова 2014:** М. Зозикова. Словообразователният и стилистическият потенциал инициалните аббревиатури в руското и българското езици (конец XX – начало XXI в.). // *Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки*. Благоевград, с. 160 – 165.
- Иванова 1984:** Л. Иванова. За еманципация и в езика. // *Български език*, № 1, с. 77 – 78.
- Игнатова-Цонева 2013:** Д. Игнатова-Цонева. За колебанията при правописа на някои сложни думи в съвременния български език. // *Изследване речта на носителите на съвременния български език*. Русе, с. 7 – 27.
- Илиева 2013:** Т. Илиева. Лингвокултурният концепт *джендър* в езика на старобългарските паметници. // *Български език*, Приложение, с. 241 – 261.
- Илиева 2014:** Т. Илиева. Лингвокултурният концепт *джендър* в съвременния български език. // *Българска реч*, № 3, с. 62 – 76.
- Исаева 2010:** Н. Исаева. *Новые наименования лиц на рынке труда*. Автореферат дис. канд. филол. наук. Москва. <<http://www.disscat.com/content/novye-naimenovaniya-lits-na-rynke-truda>>
- Йорданова 1977:** Л. Йорданова. За лексико-морфемите и ролята им в структурната организация на аббревиатурното образуване. // *Български език*, № 5, с. 393 – 399.
- Йорданова 1980:** Л. Йорданова. *Новите думи в съвременния български език*. София.
- Йорданова 1986:** Л. Йорданова. Новата лексика и лексикографската практика. // *Въпроси на съвременната българска лексикология и лексикография*. София, с. 184 – 191.
- Йорданова 1992:** Л. Йорданова. Неологични речници – основни принципи, сходства и различия. // *Български език*, № 6, с. 479 – 488.
- Йорданова 1993:** Л. Йорданова. *Езикът на промяната*. София.
- Карастойчева 1984:** Цв. Карастойчева. Универбизация с каламбурен ефект. // *Език и литература*, № 5, с. 37 – 49.
- Караулов 1976:** Ю. Караулов. *Общая и русская идеография*. Москва.
- Караянева 1996:** Св. Караянева. Някои стилистични особености в езика на съвременните масмедии. // *Проблеми на социолингвистиката*. Т. 5. Езикът и социалните контакти. София, с. 244 – 246.
- Кирова 2012:** Л. Кирова. За един модел на сложна номинация, произникнал с турски заемки, и неговото развитие в съвременния български език. // *LiterNet*, 03.05.2012, № 5 (150). <<http://litenet.bg/publish3/lkirova/turski-izafeti.htm>>
- Кирова 2014:** Л. Кирова. Съвременните прагматични езикови тенденции и словообразуването в българския език. // Трети международен конгрес по българистика, 23 – 26 май 2013 г., Секция „Българ-

- ски език“, Подсекция „Съвременен български език. Лексикология и лексикография“. София, с. 134 – 148.
- Кирова 2017:** Л. Кирова. За иновационната конструкция [N1N2] и връзката ѝ с начина на писане – сято, полусято, разделно. // *Език и литература*, № 3 – 4, с. 55 – 74.
- Князкова 1978:** Г. Князкова. К проблеме отбора слов в словарях. // *Современность и словари*. Москва, с. 20 – 32.
- Ковачева 2006:** М. Ковачева. За повишената активност на образувания от типа *ФБР агент* и *фешън творение* от гледна точка на езиковия контакт. // *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София, с. 84 – 92.
- Ковачева 2007:** М. Ковачева. Влиянието на езиковия контакт с английски върху отношенията между определяемо и определение в български език. // *За човека и езика*. София, с. 427 – 438.
- Коева 2014:** Св. Коева. Българският национален корпус в контекста на световната теория и практика. // *Езикови ресурси и технологии за българския език*. София, с. 29 – 52.
- Коева, Благоева, Колковска 2010:** Св. Коева, Д. Благоева, С. Колковска. Българският национален корпус – състояние и перспективи. // *Лексикографията в европейското културно пространство*. Велико Търново, с. 267 – 279.
- Коева, Благоева, Колковска 2011:** Св. Коева, Д. Благоева, С. Колковска. Проектът Български национален корпус – резултати и перспективи. // *Български език*, № 3, с. 34 – 53.
- Коларова 2006:** М. Коларова. Някои нови словообразователни модели в българския език, стимулирани от процеса на композиция в английски. // *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София, с. 314 – 318.
- Колковска 2003:** С. Колковска. Тенденции в композитообразуването с афиксоиди в българския език (в съпоставка с чешкия език) през 90-те год. на XX в. // *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, p. 60 – 78.
- Колковска 2008:** С. Колковска. Динамика и утвърждаване на новите лексикални значения в българския език. // *Български език*, № 1, с. 15 – 25.
- Колковска 2010:** С. Колковска. Лексикални неологизми в българския език, възникнали от чужди инициални абривиатури. // *Български език*, № 4, с. 21 – 30.
- Колковска 2012а:** С. Колковска. Нови метафорични и метонимични значения в българския език, възникнали при съществителните имена. // *Български език*, № 4, с. 17 – 28.

- Колковска 2012б:** С. Колковска. Лексикални неологизми в българския език, възникнали чрез отсичане. // *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*. Praha, p. 465 – 468.
- Колковска, Благоева 2016:** С. Колковска, Д. Благоева. Вариантност при новата лексика в българския и полския език. // *Известия на Института за български език*, 29, с. 167 – 195.
- Колковска, Сумрова 2016:** С. Колковска, В. Сумрова. Лексикографското приложение на Българския национален корпус. // *За словото – нови търсения и подходи*. София, с. 107 – 113.
- Конопелкина 2011:** Е. Конопелькина. Наименования лиц по роду их деятельности в экономико-правовой сфере русского языка. // *Очерки по русской терминологии экономики и права*. Днепропетровск, с. 150 – 298.
- Костов 1939:** Н. Костов. *Българска граматика*. София.
- Котелова 1978:** Н. Котелова. Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов. // *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград, с. 5 – 26.
- Крисин 1994:** Л. Крисин. Эвфемизация в современной русской речи. // *Русистика – Берлин*, № 1 – 2, с. 28 – 49. <<http://philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>>
- Крумова 1981:** Л. Крумова. Към въпроса за същността и ролята на лексико-морфемите в абривиатурното словообразуване. // *Български език*, № 3, с. 224 – 226.
- Крумова-Цветкова 1987:** Л. Крумова-Цветкова. *Субстантивация на прилагателните имена в съвременния български книжовен език*. София.
- Крумова, Чоролеева 1982:** Л. Крумова, М. Чоролеева. *Съкращаването и съкращенията в българския език*. София.
- Кубрякова 1999:** Е. Кубрякова. Проблемы словообразовательной семантики (аффиксы и их роль в формировании словообразовательного значения). // *Актуални проблеми на българското словообразуване*. София, с. 35 – 44.
- Кунева 2015:** Ил. Кунева. Случаи на колебания при съгласуване. // *Български език*, № 1, с. 75 – 81.
- Куцаров 2007:** Ив. Куцаров. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив.
- Ласкова 2013:** М. Ласкова. Феминизми и маскулизми в лексикография. // *Збірник наукових праць з гуманітарних дисциплін „Славута“*, Вип. 7, Серія Філологія. <<http://slavutajournal.com.ua/archiv-nomeriv/slavuta-vipusk-7-2013/feminizmy-i-maskulizmy-v-leksikografii/>>

- Лексикология 2013:** Л. Крумова-Цветкова, Д. Благоева, С. Колковска, Ем. Пернишка, М. Божилова. *Българска лексикология и фразеология. Т. 1. Българска лексикология*. София.
- Ликоманова 2003:** И. Ликоманова. Неологизмите в южнославянските езици: неузуално словообразуване. <<http://www-gewi.uni-graz.at/gralis-alt/4.Gralisarium/GraLiS%202003/Sophia%202003.htm>>
- Ликоманова 2005:** И. Ликоманова. Езиковата икономия в южнославянските езици (български, сръбски, хърватски, македонски и словенски). // *Littera scripta manet*. София, с. 303 – 313.
- Ликоманова 2010:** И. Ликоманова. *Европейското в езика ни днес*. // *Език и литература*, № 3 – 4, с. 127 – 133.
- Ликоманова, Милева 1989:** И. Ликоманова, В. Милева. За някои особености на съществителните имена за лица от женски пол в славянските езици. // *Съпоставително езикознание*, № 2, с. 5 – 11.
- Лилова 2010:** М. Лилова. *Обновяване на българската лексика чрез семантична деривация*. София.
- Лютакова 1997:** Р. Лютакова. Морфологична адаптация на английските заемки в българския и румънския език. // *Съпоставително езикознание*, № 2, с. 5 – 18.
- Малкова, Некезова 1996:** В. Малкова, Й. Некезова. О некоторых общих тенденциях в современном русском и болгарском словообразовании. // *Съпоставително езикознание*, № 1, с. 14 – 29.
- Манолова 1983:** Л. Манолова. Дублетите в *Правописния речник на българския език*. // *Известия на Института за български език*, 15, с. 203 – 232.
- Маринова 1989:** Й. Маринова. Към въпроса за словообразуването на съществителните имена в българската книжовно-разговорна реч. // *Език и литература*, № 1, с. 68 – 75.
- Мартинцова 1983:** О. Martinčová. *Problematika neologismů u současné spisovné češtině*. Praha.
- Мартинцова, Вачкова 1992:** О. Мартинцова, К. Вачкова. Из чешката и българската неология. // *Съпоставително езикознание*, № 2, с. 11 – 18.
- Маслов 1982:** Ю. Маслов. *Граматика на българския език*. София.
- Минчев 2010:** Ж. Минчев. Милост за родния език! // *Български език и литература*, № 2, с. 16 – 26.
- Мискевич, Челцова 1970:** Г. Мискевич, Л. Челцова. Новые слова, их принятие и нормативная оценка (Проблема новых слов в культурно-речевом аспекте). // *Актуальные проблемы культуры речи*. Москва, с. 243 – 277.
- Миткова 2010:** А. Миткова. Влияние на фактора *пол* върху употребата на езикови средства с експресивна функция. // *Езици и култури в диалог. Традиции, приемственост, новаторство*. София, с. 166 – 172.

- Митрева, Ангелова 2010:** М. Митрева, Ил. Ангелова. Тенденции в развитието на съществителните имена за лица жени в българската лексикографска литература от края на XX и началото на XXI век. // *20th Anniversary International Scientific Conference. Vol. 2. Stara Zagora.* <http://www.sustz.com/Proceeding10/Papers/Education/M_Mitрева.pdf>
- Молхова 1970:** Ж. Молхова. Родът на съществителното име – пресечна точка на различни структурни нива. // *Известия на Института за български език*, 19, с. 907 – 917.
- Молхова 1987:** Ж. Молхова. За така наречените изключения в езика. // *Български език*, № 1 – 2, с. 57 – 61.
- Морозова 2009:** И. Морозова. Активные процессы в сфере наименований лиц женского пола на рубеже XX–XXI вв. // *Русский язык в школе*, № 1, с. 82 – 87.
- Морфология 1983:** *Граматика на съвременния български книжовен език. Т. 2. Морфология.* София.
- Мурдаров 1980а:** Вл. Мурдаров. За езиковата дискомода. // *Български език*, № 1, с. 74 – 75.
- Мурдаров 1980б:** Вл. Мурдаров. Несвойствена форма на някои сложни думи в българския език. // *Български език*, № 5, с. 451 – 452.
- Мурдаров 1983а:** Вл. Мурдаров. *Съвременни словообразователни процеси.* София.
- Мурдаров 1983б:** Вл. Мурдаров. Особен случай на съгласуване по род. // *Български език*, № 2, с. 172 – 173.
- Мурдаров 2008:** Вл. Мурдаров. За правописа на новите сложни думи и съставни наименования. // *LiterNet*, 20.04.2008, № 4 (101). <http://litenet.bg/publish22/vl_murdarov/za_pravopisa.htm>
- Мурдаров 2010а:** Вл. Мурдаров. Езиковият усет определя нормата. // *Правен свят*, № 5, с. 50 – 51. <http://legalworld.bg/25351.tazi-prodavach-dnes-obsluji-edna-advokat-i-edna-ministyr-*.html&orderby=1>
- Мурдаров 2010б:** Вл. Мурдаров. За националното своеобразие на езика ни. // *Български език*, Приложение, с. 77 – 82.
- Мучник 1971:** И. Мучник. *Грамматические категории глагола и имени в современном русском литературном языке.* Москва.
- Недялкова 1992:** Н. Недялкова. *Оказионализми в съвременната българска поезия.* София.
- Ненкова 2012:** Н. Ненкова. Колегата Иванова – учител, редактор и журналист. // *Българска реч*, № 2, с. 54 – 58.
- Нещименко 1999:** Г. Нещименко. Разговорный язык как импульс инновационных изменений в литературном языке (на материале русского и чешского языков). // *Slavia*, № 1, р. 25 – 31.
- Нещименко 2009:** Г. Нещименко. Существительные женского рода со значением лица в чешском и русском языке: Тенденции развития.

// *Язык, сознание, коммуникация*, вып. 38, р. 10 – 25. <http://www.philol.msu.ru/~slavphil/books/jsk_38.pdf>

Нещименко 2012: Г. Нещименко. Парные феминативы в контексте типологической характеристики русского, чешского, польского языков. // *Aktualne problemy językoznawstwa słowiańskiego*. Siedlce, р. 15 – 34.

Нещименко, Гайдукова 1994: Г. Нещименко, Ю. Гайдукова. К проблеме сопоставительного изучения славянского именного словообразования. // *Теоретические и методологические проблемы сопоставительного изучения славянских языков*. Москва, с. 93 – 126.

Ницолова 2008: Р. Ницолова. *Българска граматика. Морфология*. София.

Нишева 2001: Б. Нишева. Музикални неологизми в българския и чешкия език (върху материал от младежките музикални списания). // *Съпоставително езикознание*, № 3, с. 32 – 55.

Нишева 2011: Б. Нишева. Неографското представяне на постпозитивните словообразователни компоненти в българския и чешкия език (с оглед на съвременната лексикална динамика). // *Съвременни методи и подходи в лексикографската практика*. София, с. 143 – 172.

Парашкевов 1974: Б. Парашкевов. Имена за лица от инициални съкращения в българския език. // *Български език*, № 4, с. 353 – 356.

Парашкевов 2016: Б. Парашкевов. Случаи на хибридность в българския език. // *Балканското езикознание днес*. София, с. 107 – 114. <https://iris.unive.it/retrieve/handle/10278/3684105/106599/Sbornik_Petya_Asenova.1-7.pdf>

Парзулова 2003: М. Парзулова. Композицията като начин за възникване на нови думи. // *Български език*, № 4, с. 121 – 126.

Пачкова 2009: П. Пачкова. Езикът като отражение на дискриминацията и основание за дискриминация. // *NotaBene*, № 2. <<http://notabene-bg.org/read.php?id=15>>

Пашов 1981: П. Пашов. Морфологичната категория род в българския книжовен език. // *Българистични изследвания*. София, с. 98 – 103.

Пашов 1990: П. Пашов. Демократизация на живота и демократизация на езика. // *Език и литература*, № 4, с. 10 – 17.

Пашов 1999: П. Пашов. *Българска граматика*. Пловдив.

Пенчева 1977: М. Пенчева. Категорията род и названията за лица от мъжки и женски пол. // *Бюлетин за съпоставителни изследвания на българския език с други езици*, № 4 – 5, с. 114 – 162.

Пенчева 1980: М. Пенчева. За значимостта на един „второстепенен“ словообразователен модел. // *Изследвания по английски език и литература*. Т. 1. София.

- Пенчева 1998:** М. Пенчева. *Човекът в езика. Езикът в човека*. София.
- Пернишка 1979а:** Ем. Пернишка. Лексико-семантичните дублети – отзвук на обществения живот у нас през XIX в. // *Изследвания из историята на българския книжовен език*. София, с. 61 – 67.
- Пернишка 1979б:** Ем. Пернишка. Проблеми на синонимията като езиково явление. // *Помагало по българска лексикология*. София, с. 93 – 107.
- Пернишка 1993 – 1994:** Ем. Пернишка. Някои типологични характеристики на имената за лица в книжовния български и словашки език. // *Български език*, № 5 – 6, с. 437 – 440.
- Пернишка 1999:** Ем. Пернишка. Системно и антисистемно в българските лексикални неологизми. // *Slavia*, № 1, р. 19 – 24.
- Пернишка 2003:** Ем. Пернишка. Структурни и семантични особености на новите имена за лица в българския и чешкия език (1990 – 2000). // *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, р. 5 – 18.
- Пернишка 2005:** Ем. Пернишка. Съвременни явления и отношения в огледалото на българския език. // *Езиковедски приноси в чест на чл.-кор. проф. Михаил Виденов*. Велико Търново, с. 541 – 551.
- Пернишка 2006:** Ем. Пернишка. Времето в нас, в езика и в лингвистиката. // *Списание на БАН*, № 5, с. 10 – 19.
- Пернишка 2008:** Ем. Пернишка. Рушителни и градивни влияния върху езика. // *Български език и литература*, № 6, с. 34 – 40.
- Пернишка 2009:** Ем. Пернишка. Новата лексика в българския език – огледало на съвременния обществен живот. // *Наука*, № 6, с. 46 – 52.
- Пернишка 2010:** Ем. Пернишка. Съвременните български неологизми и езиковата система. // *Лексикографията в европейското културно пространство*. Велико Търново, с. 15 – 26.
- Пернишка 2013:** Ем. Пернишка. Системни (парадигматични) отношения между лексемите. // *Българска лексикология и фразеология. Т. 1. Българска лексикология*. София, с. 552 – 578.
- Петрухина 2010:** Ел. Петрухина. Възможности, функции и конкуренти словопроизводства в современном русском языке. // *Новые явления в славянском словообразовании: система и функционирование*. Москва, с. 424 – 442.
- Попов 1963:** К. Попов. *Съвременен български език. Синтаксис*. София.
- Попова 2012:** Цв. Попова. Функциониране и употреба на съществителните имена от женски род за лица в българския и чешкия език. // *Ното Bohemicus*, № 1 – 2, с. 97 – 104.
- Проблеми 1996:** *Проблеми на социолингвистиката. Т. 5. Езикът и социалните контакти*. София.

- Протченко 1975:** И. Протченко. Новые лексико-словообразовательные процессы в категории названий лиц. // И. Протченко. *Лексика и словообразование русского языка советской эпохи*. Москва, с. 272 – 295.
- Радева 1984:** В. Радева. Тенденции в развоя на лексикалната система на българския книжовен език. // *Език и литература*, № 6, с. 45 – 49.
- Радева 1991:** В. Радева. *Словообразуването в българския книжовен език*. София.
- Радева 2004:** В. Радева. Традиция и иновационност в съвременните словообразователни процеси. // *Българистични студии*. София, с. 24 – 30.
- Радева 2008:** В. Радева. Заета лексика и словообразователни тенденции в славянските езици. // *Славянска филология*. Т. 24. София, с. 97 – 107.
- Радева 2017:** В. Радева. *Българска лексикология и лексикография*. София.
- Розентал, Теленкова 1976:** Д. Розентал, М. Теленкова. *Словарь-справочник лингвистических терминов*. Москва.
- Русинов 1974:** Р. Русинов. Традиция, съвременен състояние и мода при назоваване или титулуване на жените в българския език. // *Проблеми на българската книжовна реч*. София, с. 59 – 77.
- Скляревска 2002:** Г. Скляревская. Предисловие к „Толковому словарю русского языка конца XX века. Языковые изменения“ (СПб., 1998). // *Современный русский язык. Лексикология, фразеология лексикография*. Санкт Петербург, с. 313 – 321.
- Сороколетов 1978:** Ф. Сороколетов. Лексико-семантическая система и словарь национального языка. // *Современность и словари*. Ленинград, с. 4 – 19.
- Стаменов 2011:** М. Стаменов. *Съдбата на турцизмите в българския език и българската култура*. София.
- Стаменов 2007:** Хр. Стаменов. Телескопия в българското словообразуване. // *За човека и езика*. София, с. 225 – 231.
- Станчева 1992:** Р. Станчева. Критерии за оценка на лексикалната правилност (с оглед на кодификаторската практика). // *Български език*, № 2, с. 91 – 95.
- Стефанова 1992:** Сп. Стефанова. Нови явления в съвременната българска лексика. // *Български език*, № 5, с. 433 – 439.
- Стоичкова 2003:** Л. Стоичкова. *Функционална система на деятелните съществителни имена за лица в българския език*. Велико Търново.
- Стоичкова 2005:** Л. Стоичкова. Словообразуване и социолингвистика (социална дериватология). // *Езиковедски приноси в чест на чл.-кор. проф. Михаил Виденов*. Велико Търново, с. 483 – 493.

- Стоянов 1964:** Ст. Стоянов. *Граматика на българския книжовен език*. София.
- Стоянов 1999:** Кр. Стоянов. *Обществените промени (1989–1996) и вестникарският език*. София.
- Стоянова 1994:** Л. Стоянова. Проблеми на езиковата динамика в съвременния словашки, чешки и български книжовни езици. // *Втори колоквиум по езикознание. Доклади и съобщения*. Велико Търново, с. 223 – 231.
- Стоянова 2011:** Б. Стоянова. Комуникация или шум в канала? // *Тя на Балканите*. Благоевград, с. 436 – 442.
- Стоянова 2016:** Ю. Стоянова. Маскулинизация на българските медии. // *Медиалингвистика*. Вып. 5. Материалы I Международной научно-практической конференции. Санкт-Петербург, с. 105 – 106.
- Стоянова, Трайкова 2010:** Ю. Стоянова, Л. Трайкова. Феминизъм или сексизъм? Изразяване на пола и родова принадлежност в българския и немския език. // *Език и литература*, № 3 – 4, с. 44 – 65.
- Сумрова 1999:** В. Сумрова. Динамика на съществителни имена от женски род за лица в съвременния български книжовен език. // *Проблеми на социолингвистиката. Т. 6. Езикът и съвременността*. София, с. 95 – 99.
- Сумрова 2011:** В. Сумрова. Динамика при назоваването на лица жени в съвременния български книжовен език през последното десетилетие на XX век. // *Студии по лексикология*. София, с. 99 – 170.
- Сумрова 2017а:** В. Сумрова. За българската лексикографска интерпретация на феминативите. // *Moderní slovanská lexikografie*. Praha, р. 159 – 170.
- Сумрова 2017б:** В. Сумрова. *Този джипи / тази джипи / това джипи* или за колебанията в рода на заемките в българския език. // *Български език*, № 2, с. 34 – 45.
- Табакова 1995:** В. Табакова. Жените в медиите и демистификацията на „триединния ролеви модел“. // *Журналистиката в тоталитарното и посттоталитарното общество*. София, с. 80 – 94.
- Теодоров-Балан 1932 – 1933:** Ал. Теодоров-Балан. Генералша, генералица, генералка и подобни. // *Родна реч*, № 5, с. 207 – 210.
- Теодоров-Балан 1940:** Ал. Теодоров-Балан. *Нова българска граматика*. София.
- Теодоров-Балан 1955:** Ал. Теодоров-Балан. *Нова българска граматика за всякого*. Дял I. За думите. Св. II. Имена. София.
- Тетовска-Троева 1983:** М. Тетовска-Троева. Конкуренция на суфиксите. // *Български език*, № 2, с. 149 – 153.
- Тетовска-Троева 1992:** М. Тетовска-Троева. *Десубстантивни деятелни имена в българските говори. Nomina actoris*. София.

- Тодорова 2018:** Б. Тодорова. Словотворчеството в компютърно опосредстваната комуникация (по материали от форумите на BG-Matka). // Българска реч, № 1, с. 92 – 100.
- Холиолчев 1962:** Хр. Холиолчев. Диалектни наставки за образуване на деятелни имена от женски род. // *Известия на Института за български език*, 8, с. 157 – 197.
- Цалко 2001:** Т. Цалко. *Неологизми-наименования лиц в русской лексикографии и современном узусе: Эволюция семантической характеристики*. Автореферат дис. канд. филол. наук. Ростов-на-Дону.
- Чангърова 1983:** К. Чангърова. Езикови фактори, обуславящи маскулинизацията на съществителни от женски род в някои случаи. // *Български език*, № 1, с. 55 – 57.
- Шопов, Вълкова 1995:** Р. Шопов, С. Вълкова. Фразеологизмите и неологизмите в съвременния български печат. // *Българистични студии*. София, с. 64 – 72.
- 101 въпроса 1990:** *101 въпроса за дублетите в българския език*. София.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Списък на феминалните лексикални или семантични неологизми, оказионализми и синтактични образувания

(1. За двукомпонентните субстантивни номинати е избрано разделното писане като една от двете възможности (заедно със слятото писане), посочени от ОПРБЕ. Разделното писане обаче не обхваща стопроцентово всички случаи – виждаме от уводната част на този речник и от словника му. 2. Срещащите се в интернет варианти от типа *брейкарка* и *брейкърка* или при ненормирани лексеми като *уомън/уоман* и под. са посочени след наклонена черта.)

абонатка
аборигенка
авангардистка
аверка
автоджигитка
агиткаджийка
аграрка
аграрничка
агроеколожка
адреналинка
айдълка
айкидистка
айсикютка
акаунтка
акупунктуристка
акционерка
алармаджийка
алопатка
алтерглобалистка
алтернативничка
алхимичка
амбасадорша
американофилка
американофобка
аниматорка
анкетъорка

анонимница
анонимничка
анорексичка
антагонистка
антиамериканка
антиевропейка
антиглобалистка
антимافیотка
антинатовка
антитерористка
антифеминистка
антифенка
антроположка
апашка
апитерапевтка
апологетка
апостолка
арендодателка
ароматоманка
атакаджийка
атакистка
атлантичка
аудиофилка
аутсайдерка
афроамериканка
афробразилка

афрокубинка
бабеса
бадминтонистка
байкърка / байкарка
баладжийка
балансърка
бандитка
банкерка
барбадоска
барбекюристка
басистка
баскитаристка
бахайка
бебка
безвкусица
безенесарка
безпаричница
безработничка
безхаберница
бейбиситър
бейбиситърка
бекапистка
беквокалистка
беквокалка
бензинджийка
бесепарка
бесепистка
бетеанка
биатлонистка
бигбрадърка
бижутерка
бизнес дама
бизнес жена
бизнес лейди
бизнесменка
бизнес секретарка
бизнесуомън / бизнесуоман
бизнесуомънка / бизнесуоманка
бизнес фея
билдърка
бингаджийка

бинго маниачка
бойкиня
боклучка
браниовичка
брейкаджийка
брейкарка / брейкърка
бройкаджийка
брокерка
букерка
буккросърка
букмейкърка
булевардеса
булимичка
бънджи скачачка
бързачка
бюджетничка
веганистка
веганка
векерейка
великанка
великденка
вещоманка
взломаджийка
видеотекарка
виджейка
визажистка
винсаджйика
випаджйика / ВИП-аджйика
випка
вирусоложка
висаджйика
витизчийка
вифаджйика
вицаджйика
вицепрезидентка
вицепрезидентши
вицепремиерка
вицепремиерши
властитутка
влогърка
воайорка
водолейка

военнопленница
военнопленничка
военнослужеца
вождеса
вождка
войничка
войнолюбка
войномразка
вокалка
врагиня
вързкарка
всезнайка
въздухарка
възродителка
върхарка
галеристка
гардка
гастарбайтерка
гастролъорка
гафаджийка
гвардейка
гей актриса
гейка
геймърка
гелка
гендиректорка
гендирка
генералка
гербаджийка / ГЕРБ-аджийка
герберка
гладолечителка
гласовитка
голмайсторка
голфаджийка¹
голфаджийка²
гольфистка
гольфърка
градоначалничка
граничарка
графитаджийка
графитистка
графитоманка

гребкиня
групарка
губернаторка
гумаджийка
гуру дама
гълтачка
гърла
гьонсуратка
дайвърка
далавераджийка
далаверистка
дансаджийка
данъкоплатка
данъчна
дауншафтърка
дедесарка
деканка
декомунизаторка
демографка
демократизаторка
демократистка
демократорка
денсманиачка
денсърка
депесарка
депресарка
депутатица
депутатиша
депутеса
десарка
десебарка
десебейка
десебистка
детективка
детметълка
джаз вокалистка
джаз дама
джаз дива
джаз изпълнителка
джаз китаристка
джаз пианистка
джаз прима

Джеймс Бонд гърла
джипитка
джуджекия
джуджеса
джуджетка
дива
дивелъпърка
диджейка
диетоложка
дилърка
дипломатша
дисидентка
дискарка
дисководеца
диско изпълнителка
диско кралица
диско маниачка
диско певица
диско фенка
дистрибуторка
доайенка
дознателка
докторантка
доктореса
доларджийка
доминаторка
донжуанка
драйвърка
дрифтаджийка
дрифтърка
дрогаджийка
дрогарка
друсарка
дузнаджийка
думаджийка
дяконка
ева
евробюрократка
евродепутатка
евроентусиастка
евроинтеграторка
еврокомисарка

еврократка
евроминистърка
еврооптимистка
европарламентаристка
европеистка
европолитичка
евроскептичка
евроспециалистка
евроспецка
евроспортистка
евросъдийка
еврофилка
еврофобка
еврочиновничка
еврошампионка
евтинячка
екоактивистка
екодизайнерка
екозащитничка
екоинспекторка
еколожка
еколюбителка
екоманиачка
екоминистърка
екополицайка
екоспециалистка
екотерористка
ексадренаalinka
ексбалерина
ексводеца
ексдепутатка
ексдепутатша
ексканцлерша
екскметица
екскметша
екскомунистка
ексманекенка
експертка
експрезидентка
експрезидентша
експремиерка
експремиерша

екссоциалистка
експайска
екссъпруга
екстрасенска
ексучителка
ексфронтуман
ексхибиционистка
ексцентричка
ексчиновничка
ексшефка
екиън героиня
екиън маниячка
електоратка
електроинженерка
елтехничка
елфа
елфиня
елфица
елфка
елфкия
ендесевейка / НДСВ-ейка
енерготерапевтка
енергошефка
еноложка
еротоманка
естрадничка
етно изпълнителка
етно певица
етнопоп дива
етнопоп певица
ефрейторка
жандармеристка
жановистка
зависима
задръстениячка
законотворка
закускарка
запалянка
запалянковка
запаснячка
заплеска
зоозащитничка

зоополцияка
идолка
изборджийка
изкуствотерапевтка
илюзонистка
имиджмейкърка
имплантоложка
импресарка
имуноложка
инвеститорка
интернавтка
интернетаджийка
интернетка
интернет маниячка
интернетохоличка
интернет потребителка
интернет фенка
инфантилка
информатичка
ирисодиагностичка
ислямофилка
ислямофобка
йеховистка
кабелджийка
кадесарка
кадетка
кадровачка
кадърка
кайтистка
кайтсърфистка
кайтърка
камиларка
каналджийка
канесебейка
канцлерка
канцлерша
капепейка
караоке певица
караоке фенка
карате шампионка
картингистка
катаджийка

катехизаторка
катехистка
каубойка
каугърла
кафе маниачка
кафеманка
кафехоличка
квалификантка
кемперджийка
кемперистка
кечаджийка
кечистка
кечорка
киберманиачка
кийбордистка
кикбоксърка
килърка
кинезитерапевтка
кинодива
киношефка
кипаджийка
китаистка
клабърка
клавиатуристка
клавиристка
клаустрофобичка
клаустрофобка
клошарка
клубаджийка
клубарка
клъстърка
кметшиа
книгохоличка
ководеща
козирожка
колгърла
колонкаджийка
колумнистка
компаньонка
комплексарка
компроматаджийка
компютърджийка

комунарка
конгресменка
констататорка
консулка
контактърка
контеса
контрапротестърка
конфекционерка
концесионерка
копиейстърка
копирайтърка
копродуцентка
корифейка
корупционерка
косаджийка
косоварка
костовистка
костюмарка
котколюбка
коткомразка
коткофилка
кредитоискателка
кредитополучателка
кримиавторка
кримижурналистка
кримиписателка
кримирепортерка
кросфитърка
ктиторка
културистка
кумирка
купонджийка
кураторка
куриерка
курсантка
кучелюбка
кучемразка
кучефилка
къмпингарка
кънтри изпълнителка
кънтри музикантка
кънтри певица

кънтри фенка
кючеклийка
кючекчанка
кючекчийка
лайфаджийка
лайфка
лактовегетарианка
лактоововегетарианка
латино дама
латино дива
латино идолка
латино изпълнителка
латино маниачка
латино музикантка
латино певица
латино танцьорка
латино фенка
латино фурия
лейтенантка
лексикографка
лексиколожка
лесбодама
леткиня
ликвидаторка
лилипутка
лобистка
ловкиня
логистичка
логопедка
логорейка
логотерапевтка
лозунгарка
лозункаджийка
лолитка
лордеса
лумпенка
лумпенячка
лустраторка
лъвица
лъжесетворкиня
любознайка
любопитка

магистраладжийка
магистралка
магистрантка
магистратка
маестра
маестрина
мазохистка
макроикономистка
мандатоносителка
маркетоложка
маркетьорка
маркоманка
маршалка
масонка
мастерка
мастурбаторка
мафиотка
мачистка
меверейка
меверистка
мегапевица
медопроизводителка
международничка
меломанка
мениджърка
меркантилка
меркантилница
меркантилничка
метъл дама
метъл изпълнителка
метъллистка
метълка
метъл певица
метъл фенка
мизантропка
микроикономистка
милионерша
министърка
министър-председателша
миска
митингаджийка
митингуваща

митничарка
митничарша
модаджийка
моделка
модераторка
моладжийка
монокинка
мормонка
музикотерапевтка
мултачка
мултигрупаджийка
мургава
мургавелка
мутраджийка
мутрачка
мутрафонеса
мутрафонка
мутреса
мутрофилка
муунистка
муфтаджийка
мъдрекия
мъдречка
мъжсемелачка
мъжсеядка
мърчандайзерка
мюзикайдълка
набористка
надзорница
надзорничка
наколенкаджийка
наркобаронеса
наркобаронка
наркобоска
наркодилърка
наркокуриерка
наркомайка
наркопласьорка
наркопроизводителка
наркоразпространителка
наркотърговка
наставничка

натовка
натегачка
националка
небрежарка
недостъпница
немутреса
ненагледница
неоконсерваторка
неолибералка
неохипарка
неохристиянка
непукистка
нервачка
несеретейка
нетаджийка
нетадминка
нетохоличка
неформалка
нимфетка
нисаджийка
новинарка
новобогаташка
новобранка
нововремка
ноктопластичка
нотариуска
нумероложка
нюуейвка
оберкелнерка
обратна
обицинарка
овенка
оверложка
овърклокърка
одиторка
олигархка
олигархкия
омбудсманка
омбудсуомънка / омбудсуоманка
ониоманка
орионка
орионовка

оръжейничка
осигурителка
осиновителка
оскаристка
оскароносителка
отвратителница
отзвукарка
отпускарка
офис администраторка
офис асистентка
офис дама
офис координаторка
офис мениджърка
офис организаторка
офис работничка
офис секретарка
офис служителка
офис сътрудничка
офис шефка
офицерка
охлювдка
охранителка
пазарохоличка
палаткаджийка
пакетажничка
паникьорка
„панорамка“
папарачка
параолимпийка
парапланеристка
парапсихоложка
парашутистка
паркуристка
парламентаристка
парфюмче
пасторка
патриархка
педалка
педерасткиня
педиатрица
пеперуда
пеперудка

перкусионистка
перфекционистка
перхидролка
пиараджийка
пиар дама
пиар деятелка
пиарка / PR-ка
пиар служителка
пиар специалистка
пицаджийка
пилонаджийка
пилонджийка
пилотеса
пилотка
пиратка
пицаджийка
пицарка
плажорка
пласьорка
плейбекаджийка
плейбекарка / плейбекярка
плейбойка¹
плейбойка²
плейгърла¹
плейгърла²
плеймейкърка
плеймейт / плеймет
плеймейтка / плейметка
плиткоумка
плиткоумница
плиткоумничка
подводничарка
подкрепаджийка
подполковничка
политбюровка
политичка
полицайка
полярничка
помярка
попаджийка
поп дива
поп динозавърка

поп идолка
поп изпълнителка
поп кралица
поп певица
поп прима
попфолкаджийка
попфолк барби
попфолк дама
попфолк дива
попфолк динозавърка
попфолк изпълнителка
попфолк певица
попфолк прима
попфолк фенка
попфолк фурия
попърка
порноактриса
порногърла
порнодепутатка
порнокралица
порнопродуцентка
поръчкаджийка
посткомунистка
постпънкарка
Потър маниачка
Потър фенка
превратаджийка
предизвикателка
председателя
презентаторка
президентка
президентша
прекрасница
прекрасничка
премиерка
премиерша
преносителка
пресдиректорка
пресжурналистка
прессекретарка
пресслужителка
пресчиновничка

пресиешка
претенциозна
претенциозница
приватизаторка
призовкарка
призьорка
прима
проамериканка
прогеймърка
продуцентка
проевропейка
прокурорица
прокурорка
промотьорка
промоутърка
пронатовка
просветничка
простакеса
протестърка
профайлърка
професореса
професорица
профибоксьорка
псевдоамериканка
псевдобългарка
псевдолекарка
псевдолечителка
псевдомениджърка
псевдоруския
псевдофранцузойка
психарка
психотерапевтка
пуберка
пубертетка
пулмоложка
пучистка
пънкарка
пънешка
пъстърваджийка
работохоличка
радикалдемократка
радиоводеца

радиодама
радиорепортерка
радиотехничка
радиошефка
разкошница
разкошка
разпределителка
разхитителка
рамбовка
рападжийка
рапанджийка
рап изпълнителка
рапиристка
рап певица
рап фенка
рапърка / раперка
рафтаджийка
рафтърка
рачка
рейв маниячка
рейвърка
рейки мастерка
рейкистка
рейнджърка
рекетърка
рекламаджийка
рекламаторка
рекламистка
рекламодателка
ренегатка
реститутка
ресторантьорка
ретро актриса
ретро жена
ретро изпълнителка
ретро маниячка
реферка
рецепционистка
ритонка
ритъм енд блус изпълнителка
робиня
роботка

рогоноска
рокаджийка
рок баба
рок групарка
рок дама
рок дива
рокерка¹
рокерка²
рок изпълнителка
рок маниячка
рок певица
рок прима
рок фенка
ролеристка
ролерманиячка
ромка
ротарианка
рубладжийка
ръкоделка
саксофонистка
салатиерка
салсероска
самозванка
самурайка
сарафка
сбърканячка
свалячка
свежарка
свещеничка
свободнячка
седесарка
седесистка
сексапилка
секс атлетка
секс богиня
секс водеща
секс гърла
секс идолка
сексистка
секс лъвица
секс мадама
секс маниячка

сексоманка
секс операторка
сексохоличка
секс партньорка
секс работничка
секс робиня
секс символка
секс терапевтка
секс терминаторка
секс труженица
секс труженичка
секс туристка
секс учителка
сектантка
селекционерка
селекционерша
сенаторка
сенаторша
сергиджийка
сержантка
сидеровистка
сикаджейка
силиконка
симеоновистка
симпатизантка
синдикалистка
синдичка
синологка
сисадминка
скандинавистка
сканьорка
скараджейка
скаутка
скачачка
скейтбордистка
скейтърка
скептичка
скинарка
скифьорка
скорпионка
скрападжейка
скъпарка

сладуреса
следователка
случайка
случайница
случайничка
смугла
снайперистка
сноубордистка
сомелиерка
соросоидка
сорософилка
сотаджейка / COT-аджейка
соул/ритъм енд блус изпълнителка
софтуеристка
соцдепутатка
социалдемократка
соцлидерка
соцминистърка
спагетаджейка
спайсгърла
спайска
спеца
спецохранителка
спомоществователка
спонсорка
средиземноморка
сталкерка
старлетка
стачничка
стилистка
стопаджейка
страньорка
стрелкиня
стрийкърка
стриптиз богиня
стриптиз дама
стриптиз изпълнителка
стриптиз танцьорка
стриптизъорка
сумистка
суперагентка
суперавкатка

суперактриса
супербизнесменка
супергероиня
супергимнастичка
суперевропейка
суперекспертка
супержена
супержурналистка
суперзлодейка
суперкрасавица
суперманекенка
суперманиачка
супермоделка
суперплувкиня
суперпрокурорка
суперспортистка
суперсъдийка
суперхубавица
суровоядка
сутеньорка
сухарка
схемаджийка
сценографка
сциентоложка
съакционерка
съветофилка
съветофобка
съгрупничка
съдийка
съдиректорка
съекипничка
съемигрантка
съидейничка
съкварталка
съоснователка
съотборничка
съпартийка
съпредседателка
съпрезидентка
съпродуцентка
сървайвърка
сърфистка

състрадалка
състрадателка
съфамилничка
съфорумджийка
съфорумка
таекуондистка
талибанка
таксиджийка
таксиметърджийка
таксистка
талантливка
таласъмеса
таласъмка
танго изпълнителка
танго танцьорка
тароложка
тарторка
татуистка
творителка
творкиня
театралка
тежкарка
телевизионерка
телевизионистка
телеводеца
теледама
телеманка
телкиня
телохранителка
темерутка
теоложка
терапевтка
терминаторка
терминатрица
тестарка
техничарка
техно диджейка
техно изпълнителка
техно маниачка
техно фенка
тийнейджърка
тийнидолка

тийнка
тийнпевица
типеса
типка
тираджийка / ТИР-аджийка
тиранка
титулярка
тоноператорка
тонрежисьорка
топагентка
топадокатка
топактриса
топатлетка
топбадминтонистка
топбанкерка
топгимнастичка
топдиджейка
топдизайнерка
топдипломатка
топдиректорка
топдиригентка
топекспертка
топжокейка
топжурналистка
топизпълнителка
топкасиерка
топкиитаристка
топкаофьорка
топкрасавица
топлес диджейка
топлофикаторка
топмагистратка
топманекенка
топмоделка
топмошеничка
топмузикантка
топнападателка
топновинарка
топобицинарка
топпевица
топпианистка
топплувкия

топполицайка
топпрокурорка
топрежисьорка
топрепортерка
топреферка
топсекретарка
топскачка
топскиорка
топследователка
топспортистка
топспринтьорка
топстилистка
топсъдийка
топтенисистка
топтреньорка
топучителка
топфотографка
топфутболистка
топхубавица
топхудожничка
топцигуларка
топчиновничка
топшахматистка
топшефка
топшофьорка
топюриска
тотаджийка
тоталитаристка
тото късметлийка
тото маниячка
тото милионерка
тото участничка
транс маниячка
транссексуална
трансърка
трафикантка
трашарка
трейнерка
трепачка
трикольорка
трилионерка
тролка

труженичка
туитаджийка
турагентка
турмениджърка
туроператорка
тъч реферка
ударнячка
уебдизайнерка
уебмастърка
уейвка
уейвърка
уейкбордистка
Уимбълдън стрийкърка
уиндсърфистка
ултракомунистка
ултраконсерваторка
ултралевичарка
ултраседесарка
управленка
управляваща
управница
управничка
уфоложка
ученка
учредителка
фактуристка
фараонка
фармаколожка
фейсбукърка
фейсконтролка
феминистка
фенка
фестивалка
физиоложка
физиотерапевтка
фирмаджийка
фитнес дива
фитнес експертка
фитнеска
фитнес любителка
фитнес маниячка
фитнес спортистка

фитнес състезателка
фитнес треньорка
фитотерапевтка
флашиерка
флиртаджийка
фолкаджийка
фолк ветеранка
фолк дива
фолк динозавърка
фолк идолка
фолк маниячка
фолк певица
фолк прима
фолк рок изпълнителка
фолк рок певица
фолк терминаторка
фолк фурия
форумджийка
форумистка
форумка
фотоделка
франкофонка
френдка
фрийрайдърка
фронтадама
фронтменка
фронтуомън/фронуоман
фронтуомънка/фронтуоманка
функционерка
футболистка
фънкарка
хазартаджийка
хайдама
хайжсена
хайлафаджийка
хайлайф дама
хайлайфка
хакерка
халтураджийка
хардлайнерка
хардрокаджийка
хардрокерка

хардрок изпълнителка
хардрок певица
хардрок фенка
хардуеристка
Хари Потър фенка
Хари Потър читателка
харпунджийка
хаусарка
хаус дива
хаус изпълнителка
хаус певица
хаус маниячка
хаус певица
хаус прима
хаус фенка
хахавелка
хевиметъл изпълнителка
хевиметълка
хевиметъл певица
хевиметъл рокерка
хевиметъл фенка
хедлайнерка
хербалистка
хероинозависима
хероиноманка
хигиенистка
хипарка
хипстърка
хипхопджийка
хип-хоп дива
хип-хоп изпълнителка
хип-хоп прима
хип-хоп танцьорка
хип-хоп фенка
хип-хоп фурия
хипхопърка
хируржка
хитаджийка
хитмейкърка
хобистка
холивудка
холистичка

хомеопатка
хомосексуалистка
хомофилка
хомофобка
хороскопистка
хостеса
хотелиерка
хотелка
хромотерапевтка
хроникьорка
хуманоидка
хърделистка
хъшка
хъшовка
царистка
цветотерапевтка
ценовичка
церберка
цивилизаторка
циганоложка
цикаджийка / ЦИК-аджийка
църковничка
чалга гърла
чалгаджийка
чалга дива
чалга изпълнителка
чалга маниячка
чалга певачка
чалга певица
чалга прима
чалгарка
чалга фурия
чатаджийка
чатманиячка
чатърка
чейнджаджийка
ченгесарка
черноборсаджийка
чипсохоличка
човечка
чудесница
чудотворка

шаманка
шанаджийка
шаранджийка
шенгенка
шестачка
шиптърка
шокотерапевтка
шопинг маниачка
шопинг фея
шопинг фурия
шопингхоличка
шоу водеща
шоу гърла
шоу дама
шоу дива
шоу изпълнителка

шоуменка
шоу участничка
шоу фурия
шофьорка
шпагистка / шпажистка
шуробаджаначка
шутеса
щифетъорка
щукарка
юзърка
юношка
юпарка
ютюбърка
яхтаджийка
яхтадама
яхтсменка

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Списък на новите абривиатурни феминални съчетания

БГ актриса
БГ емигрантка
БГ лекарка
БГ майка
БГ мама
БГ министърка
БГ музикантка
БГ продавачка
БГ професорка
БГ психоложка
БГ спортистка
БГ съседка
БГ ученичка
БГ учителка
БГ шофьорка
БНР журналистка
БНР слушателка
БНТ водеща
БНТ журналистка
БНТ новинарка
БНТ продуцентка
БНТ режисьорка
БНТ шефка
БСП говорителка

БСП репортерка
БТВ журналистка
ВИП дама
ВИП клиентка
НДСВ дама
СДС лидерка
тв боска
тв водеща
тв зрителка
тв продуцентка
тв режисьорка
тв сценаристка

Bg бизнесменка
bTV водеща
bTV журналистка
bTV зрителка
PR мениджърка
US археоложка
US дипломатка
US жена
US психоложка
VIP гостенка
VIP дама

New Terms Denoting Women in the Bulgarian Language

Vanina Ivanova Sumrova

(S u m m a r y)

This investigation is the first independent and complete study of a lexico-semantic group of neologisms in the Bulgarian language: the new terms denoting women that have appeared throughout the quarter century that has passed since 1989. The terms covered are more than 1.400; single-word terms as well as open or closed two-element compounds (of the type *biznes sekretarka* or *bg mama*), part of them until now unattested in studies or dictionaries. The terms are analysed from several points of view: morphology, semantics, stylistics, codification, sociolinguistics, social culturology, lexicography, and possibilities for future development; all contributing to the multifaceted character of the study. This neo-feminine vocabulary is classified according to several criteria. Special attention is paid to the use of masculine nouns in reference to women. The nouns under study are also presented from a lexicographic point of view. It is shown that this lexis represents a part of the Bulgarian linguistic systematisation of the surrounding world.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение / 7

1. Обновление на лексиката в българския език след 1989 г. – обща характеристика / 7
2. Причини и фактори за обогатяването на лексико-семантичната група на феминативите в българския език след 1989 г. / 9
3. Изследвания върху лексико-семантичната група съществителни имена за лица жени в българската научна литература / 12
4. Обект, предмет, цел, задачи, метод и подход на изследването / 14
5. Терминологичен апарат – критерии при дефинирането на *неологизъм* и *оказионализъм* / 18
6. Източници на ексерпция на езиковия материал / 23

Първа глава: Номинационни похвати / 25

1. Словообразуване / 25
 - 1.1. Суфиксация / 28
 - 1.1.1. Основи / 28
 - 1.1.2. Наставки / 34
 - 1.2. Композиция / 37
 - 1.3. Универбиране / 43
 - 1.3.1. Субстантивация / 44
 - 1.4. Словообразуване по синтактичен модел / 44
 - 1.4.1. Двукomпонентни субстантивни номинати / 44
 - 1.4.2. Абрeвиация / 55
2. Вторична номинация / 57
3. Заемане / 63

Втора глава: Класификации / 66

1. Словообразователна класификация / 66
2. Семантична класификация / 66

3. Стилистична класификация / 71
4. Класификация според отклоненията от книжовните норми / 76
5. Хронологична класификация / 78

Трета глава: Маскулинизация на съществителните имена / 81

1. Теоретични въпроси / 81

Уводни думи / 81

- 1.1. Причини и фактори за маскулинизацията / 82
 - 1.2. Как се самоназовават жените и защо по този начин? / 103
 - 1.3. „Неудобствата“ на маскулинизацията, или за трудностите и грешките, породени от нея / 104
 - 1.4. Въпросите на маскулинизацията от гледна точка на носителите на езика / 109
 - 1.5. Маскулинизацията и въпросът за равенството на половете / 111
 - 1.6. Маскулинизацията и графичната система на езика ни / 112
- Вместо заключение, или в защита на феминалните лексеми / 114
2. Маскулинизацията – резултати от анкета / 115

Четвърта глава: Особенности на неофеминативите / 125

1. Парадигматични особености / 125

- 1.1. Синонимия / 125
 - 1.2. Омонимия / 128
 - 1.3. Антонимия / 132
 - 1.4. Паронимия / 133
2. Граматични особености / 134
 3. Семантични особености / 136

Пета глава: Новите феминативи в лингвокултурологичен аспект / 137

Шеста глава: Аспекти на лексикографското представяне на феминативите / 144

Заклучение / 149

Използвани съкращения / 153

Библиография / 155

Приложение 1. Списък на феминалните лексикални или семантични неологизми, okazaционализми и синтактични образувания / 174

Приложение 2. Списък на новите абревиатурни феминални съчетания / 191

Резюме на английски език / 192

Ванина Сумрова
Новите феминални названия в българския език

Българска
Първо издание

Редактор *Мила Вълкова*
Художник на корицата *Константин Жеков*
Графичен дизайнер *Вероника Томчева*

Формат 60 × 84/16 Печатни коли 12,25

Печатница на Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.baspress.com

ISBN 978-954-322-952-9